

LIK@BTA.BG

март 2025

ИЗДАНИЕ НА БТА ЗА ЛИТЕРАТУРА, ИЗКУСТВО И КУЛТУРА, ГОДИНА LX

ЛИТЕРАТУРА
ИЗКУСТВО
КУЛТУРА

Културното наследство на БЪЛГАРИЯ ПЪТУВА ПО СВЕТА

НОЕМВРИ

ДЕКЕМВРИ

ЯНУАРИ

ФЕВРУАРИ

Литература Изкуство Култура

ЛИК

МАРТ 2025

ТЕМАТИЧНО ИЗДАНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ТЕЛЕГРАФНА АГЕНЦИЯ

ГЕНЕРАЛЕН ДИРЕКТОР:
Кирил Вълчев

ГЛАВЕН РЕДАКТОР:
Георги Лозанов

ОТГОВОРЕН РЕДАКТОР:
Яница Христова

МЛАДШИ РЕДАКТОР:
Ренета Георгиева

КОРЕКТОР:
Лиляна Николова

ХУДОЖНИК НА КОРИЩА:
Симона Колева

ДИЗАЙН И ПРЕДПЕЧАТ:
Данаил Алексиев
Леонора Константинова

ПО ДИЗАЙН НА СТУДЕНТИ ОТ НХА:
Теодор Мирчев
Елисавета Драгомирова
Виктория Димитрова

В БРОЯ СА ИЗПОЛЗВАНИ СНИМКИ ОТ:
архив на Пресфотото БТА,
pressphoto@bta.bg
ISSN 0324-0444

КОНТАКТИ:
Българска телеграфна агенция
1124 София,
бул. „Цариградско шосе“ 49

РЕКЛАМА:
marketing@bta.bg / 02 926 2296

4

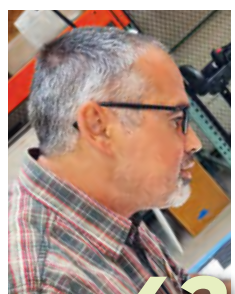
20

30

34

42

48

52

126

СЪДЪРЖАНИЕ

Културното наследство на България пътува по света

4

Доц. г-р Христо Попов: Културно-историческото наследство на България не е само даденост, то е и дълг

48

Михаил Заимов: Тракийското наследство е най-умелият посланик на България по света

20

Доц. Бони Петрунова: Имаме с какво да се представим пред света

52

Най-старото културно наследство на България и културната дипломация, Проф. г-р Румяна Ил. Прешленова

30

Пътуваща културна дипломация, Проф. Иван Маразов

56

Пътуващото културно наследство на България, прочетено през архива на БТА

34

Тракийската изложба в Лувъра – десет години по-късно, Проф. г-р Тотко Стоянов

126

Акаг. Васил Николов: Генетично ни е заложено да се интересуваме от корените си

42

Древна Тракия във Вила „Гети“, Доц. г-р Маргарит Дамянов

Колаж с кадри от отриването на изложбата „Древна Тракия и класическият свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ на 4 ноември 2024 г. В Музея „Гети“ в Лос Анджелис. Снимки: БТА

Уважаеми читатели,

С този брой ви каним на пътешествие назад във времето и напред в пространството, за да ви разкажем как България представя своето културно наследство пред чужда публика. Как го представя пред собствената си публика, е далеч не по-маловажен въпрос, но на него списание ЛИК с ангажимента си към културната памет на нацията фактически е изцяло посветено. А и именно върху културното наследство – и по-общо върху славата на отминалите векове, основно се крепи националната гордост на днешния българин и дори чувството му за известно превъзходство към другите народи. Доколко миналото може да легитимира настоящите ни претенции, е голяма и трудна тема с опасни политически измерения, която не се побира в съдържателните граници на един брой за културното наследство. Трябва обаче да кажем, че наследството не ни принадлежи от само себе си, „по условие“, а е необходимо да го придобием сега и тук – като го издирваме, съхраняваме, изучаваме, преподаваме, експонираме и включваме в диалога между културите. Последното има потенциал да създава световни събития, както ще се убедите от публикациите тук, но изисква на местна почва компетентни усилия и човешка отдаденост, не рядко възпрепятствани от

професионални противоречия, идеологически сблъсъци, персонални ревности, битови апетити... Тези перипетии около износа на културното ни наследство не са спестени и в текстовете на броя, защото критичните оценки помагат за идентифицирането на проблемите и евентуално за решаването им. Но тъй като критиките няма как в този формат да получат отговор от засегнатите, трябва да се четат като лични мнения, независимо че може да са на автори в институционално качество.

За сметка на това именно критическият заряд, а и пространната информация, събрана в броя, го превръщат в своеобразно отворено писмо до държавните институции за създаването на национална стратегия или поне дългосрочна програма за промоцията на българската култура извън България – за да не бъде „на парче“, между другото, по щастлива случайност. Защото все се чудим каква виртуозна реклама на страната трябва да измислим, за да ни забележат и да ни посетят, а е достатъчно просто

културното ни наследство да стига до любопитните в различни точки на земята, за да могат те после по дирите на любопитството си да дойдат до земята, от която то е тръгнало. Без да забравяме, че съществена част от него е съвременната ни култура, която напоследък с автори като Георги Господинов трупа международна популярност, съпоставима с Тракийското съкровище.

Доц. д-р Христо Попов, директор на Националния археологически институт с музей при Българската академия на науките (НАИМ-БАН):

Културноисторическото наследство на България не е само даденост, то е и дълг

„Културноисторическото наследство, което България има, не е само даденост, то е и огромен дълг и задължение. Ние сме временно тук, на тази земя, един ден и ние ще станем археологическо наследство. Трябва да предадем на тези, които идват след нас, в максимално добро състояние това, което сме получили от нашите предшественици. А като не го правим по добър начин, не виждам как това може да се случи правилно“, казва доц. д-р Христо Попов в интервю за списание ЛИК.

Попов е роден на 4 март 1971 година в Ловеч. Средното си образование завършва в родния си град. В Софийския университет „Св. Климент Охридски“ получава магистърска степен по история, като специализира и стара история, палеобалканистика, тракология и археология. Той е редовен докторант в Секцията за тракийска археология на НАИМ при БАН в периода 1996-2000 година, като междуременно има и специализации в чужбина – в Австрия, Чехия и Германия.

През 2000 година Христо Попов започва работа в Секцията за тракийска археология и през годините заема различни длъжности в НАИМ-БАН, бил е заместник-директор, а от 2018 година е директор на музея.

Сред научните интереси на

дейност и е участвал в различни международни проекти.

През 2011 година е удостоен с Диплом от Министерството на културата за значителни постижения за развитието на археологическата наука. През 2019 година му е присъдена и наградата „Александър Фол“ от Община Казанлък за принос в развитието на тракийската археология.

Пред изданието на Българската телеграфна агенция доц. Попов разказва за мотивите за основаването на Националния археологически институт и музея към него, за богатството на фондовете му и за смисъла на пътуващите изложби с културно наследство. Той засяга и някои от съвремен-

Доц. д-р Христо Попов
Снимка: Христо Касабов, БТА

доц. Попов са тракийската археология, селищната археология, древно рударство и металургия и др.

Той е бил научен ръководител на проучванията на различни археологически обекти в страната, сред които е и древният рудник на Ата тепе в община Крумовград.

През годините Христо Попов е развивал и преподавателска

ните проблеми пред археологията, сред които откроява не само иманярството, а и частното колекционерство на антики. Христо Попов разказва и какъв е интересът към минералото ни от самите нас, от българите, как в България се ходи в музеи, както и какви са новите покани за представяне на историята ни в чужбина.

Ето какво още казва той:

Доцент Попов, от края на 2018 г. оглавявате един от най-авторитетните музеи в страната. Как съхранявате експонатите в НАИМ-БАН?

– Здравейте и ви благодаря за възможността за този разговор!

Наистина, като хвърля поглед назад, минаха вече немалко години – и като директор, и като заместник-директор натрупах опит и впечатление за това какви са нашите способности и възможности като институция. Цялата ми трудова кариера е минала оттук. Без съмнение мога да кажа, че НАИМ е най-старият национален музей и първият научен институт в страната.

Ние сме правопреемник на две основни институции – на Народния музей, обособен през 1892 година с указ на княз Фердинанд, който всъщност е наследил един от отделите на Народната библиотека. Тоест като музейна институция ние възникваме още през 1879 година. По-късно, през 1921 година, с указ на цар Борис III се създава Български археологически институт. Тази година е малко позакъсняла като събитие, защото идеята за създаването на този институт е с 20-годишната давност. Още през 1901 година се създава Българското историческо дружество, до голяма степен от наши служители, които тогава са и наши служители, и университетски преподаватели. Всъщност тази тясна връз-

ка между учените в Народния музей, в Българския археологически институт и в Софийския университет е неразривна от много десетилетия, вече повече от век.

За съжаление, покрай войните за национално обединение идеята за института остава, но е на заден план, понеже приоритетите в обществото са други. Но след Първата световна война и, уви, поредната национална катастрофа има нужда от обединяващи идеи, от нещо, което да скрепява обществото, да го кара да се чувства заедно, да може да гледа към едно общо минало с надежда за по-добро бъдеще и настояще. Така че идеята за Българския археологически институт е подхваната отново и през 1921 година той е създаден. През 1948-а, бих казал малко по съветски образец, двете институции са обединени в рамките на Българската академия на науките. И така до ден днешен, когато можем да кажем, че ние сме най-голямата и стара институция, занимаваща се с археология в страната, задаваща стандартите – и това не е от вчера. Още от края на XIX век, от времето на Закона за старините на нас ни се вменяват нормативно задължения да правим методически указания, да създаваме правила, да учим, да обучаваме как е най-правилно да се проучва, как е най-правилно да се съхранява, как трябва да се създават музейни колекции, свързани с археология. В това

отношение сме съдействали на не един и два регионални и общински музеи през годините и продължаваме да го правим.

Най-авторитетният и най-големият археологически музей в страната със сигурност има много богата история. Аз се чувствам привилегирован и за мен е чест да бъда негов ръководител вече немалко години.

А с експонатите върви и много голяма отговорност. Разбира се, за посетителите е много интересно да видят събрани заедно всички тези блестящи свидетелства за нашето богато културно минало от най-различни исторически периоди. Но за да бъдат показани, да бъдат доведени до добро за експозиция състояние, се иска и време, и ресурси, и умения, и отговорност. Това включва и консервация, реставрация, съхраняване в музейни фондове по правилен начин, както и правилното описване на всички тези експонати. Към дадения момент, като отчетем и монетите в нашите фондове, имаме над 1 милион инвентарни единици. Това само по себе си говори колко голям е този фонд – той наистина е един национален трезор.

Тук се съхраняват някои от най-знаковите археологически находки от различни исторически периоди. За да не съм голословен, съвсем накратко мога да изброя част от тях: Вълчитрънското златно съкровище – най-голямото златно съкровище от

София, 21 април 2005 г. Археологическият музей В София. Снимка: Владимир Шоков, БТА

бронзовата епоха в Европа; бронзовата глава на статуя на Севт III, открита от покойния Георги Китов преди близо 20 години в района на Казанлък; огромно количество експонати, свързани с тракийската култура, като съкровищни находки от Луковит, от района на Дуванлии, Пловдивско, от Сборяново и така нататък; находки от римската епоха; някои много знакови находки от времето на нашето славно средновековно минало, особено времето на Първата българска държава; находки от Плиска, от Преслав, от Търновград – столицата на Второто българско царство. Това ме подсеща да кажа, че музеят не е само музей, той наисти-

на е и научноизследователски център, бидейки и институт. Без някаква излишна скромност може да се каже, че хората, които са работили и продължават да работят тук, проучват и продължават да проучват стратегическите за страната, свързани с нейното национално наследство, културна и историческа идентичност обекти, които са от първостепенна стратегическа величина. А като всички стари български столици, които изредих, като праисторически обекти, като Караново, Юнаците, Провадия-солниците, като Айбунар до Старозагорските минерални бани от праисторията; огромно количество обекти от по-късни праисторически епо-

хи, като бронзовата епоха, Балеи; също така без излишна скромност мога да кажа и Агатепе в района на Източните Родопи – към днешна дата най-старият известен златен рудник на територията на Европа; всички големи колонии по нашето черноморско крайбрежие, като почнем от Аполония, Несебър, в по-малка степен Одесос – там, разбира се, Регионалният исторически музей-Варна има своите основни заслуги, нос Калиакра – също са започнати проучванията от наши служители, от наши учени; целият Дунавски лимес, като ще изредя всичките основни легионни лагери с Рациария, Ескус, Нове; Никополис ад иструм от вътрешните римски градове;

Средновековието, за което споменах. Тоест – наистина музейният фонд и музейната експозиция вървят ръка за ръка с проучването на водещите и най-важни археологически обекти на територията на страната. Така че наистина да има една добра представителна извадка за хората, които влизат тук и които искат да научат нещо за най-важното, което може да бъде видяно и може да бъде научено за различни исторически периоди на територията на днешна България.

Как изглеждат корените на цивилизацията ни, погледнати през артефактите, запазени до днес и изложени зад витрините на музеите в страната?

– Този въпрос всъщност до голяма степен е свързан с това, което започнах да говоря по предходния. България, днешните български земи, и ако трябва по-скоро да работим с географски термини – Югоизточна Европа, източните и централните части на Балканския полуостров винаги са били кръстопът. През всички дълги периоди на развитие на човечеството, които започват наистина оттук и преминават оттук, за да стигнат до различни части на Европа – като почнем от дълбоката праистория, от палеолита. Счита се, че някои от основните пътища, които са довели хората от Африка и от Предна Азия до Централна и Западна Европа,

минават точно през земите на днешна България. Затова има немалко проучвания на територията на днешна Северна България, особено находки от палеолита. Първите земеделци, които идват отново от Предна Азия, минават през Източното Средиземноморие, гръцките острови и през Централните и Източните Балкани, усядат и създават своята култура на ранни земеделци, заместват ловците и събирачите, които са като общност и са обитавали тези земи преди тях. Продължават да развиват и да разпространяват тази култура на запад и на северо-запад към днешна Централна и Западна Европа.

Добивът на първия метал в историята на Европа – медта, първия работен метал, започва в днешна България и в някои части от днешна Източна Сърбия. Първото злато в историята на човечеството – небезизвестният Варненски халколитен некропол, е „черешката на тортата“. Но много хора, които се интересуват, знаят, че находките, които са от благородни метали от времето на халколита, вече на почти 7000 години, се откриват на различни места на територията на днешна България и Югоизточна Румъния, а не само в района на Варна.

Бронзовата епоха – оттук минават основни трасета, които свързват като търговия, разпространение на технологии, човешки ресурси и идеи Мала Азия и Предна

Азия с Централна и Западна Европа. Така че тази роля на Балканите на основен кръстопът, през който са минали много хора и много идеи. Те са получили своето развитие и са продължили в някаква посока или пък са останали тук. Тя винаги е имала основно значение за водещото, изключителното място, което днешна България заема като културноисторическо наследство на територията на Европа. Самата природна даденост на този район и с богатата, разбира се, история, която има зад себе си. Природните дадености – богатите природни ресурси, хубавият климат, подходящ за обитаване, дават възможност на хората тук да се развиват и да постигат много.

От средата на миналия век до днес има редица организирани изложби в различни точки на света с археологически находки от България, които предизвикват широк отзвук. Кое ни прави толкова интересни за чужденците?

– Тази практика започва като държавна политика през 60-те години на миналия век. Хората, които първоначално се захващат и създават концепцията, около която повече или по-малко гравитират почти всички останали изложби през годините, са хора като проф. Иван Венедиков, проф. Александър Фол, Румен Катинчаров. Споменавайки техните имена и тези, които знаят кой с какво се е

София, 14 февруари 2025 г. Заместник-министърът на културата Георги Султанов, председателят на БАН Евелина Славчева, министърът на туризма Мирослав Боршош, директорът на НИИМ Бони Петрунова и директорът на НАИИМ-БАН доц. д-р Христо Попов на националната археологическа изложба „Българска археология 2024“ в НАИИМ-БАН.
Снимка: БТА

занимавал като професионална насоченост, знаят, че при повечето от хората, които създават тази практика за изложбите в чужбина, водещо е проучването на тракийската култура.

Именно тази изключително висока концентрация на артефакти от тракийския период, особено от благородни метали и многобройни съкровищни находки – това е може би територията с най-висока концентрация заедно с части от днешна Румъния – на съкровищни находки изобщо в Европа. Това, разбира се, се дължи и на природните ресурси, на многото залежи на злато и на сребро, на цветни метали, но също така и на традицията на уменията тези материали да се обработват, те да имат своето традиционно място в бита

на местното население, на аристокрацията, на различните прослойки в обществото.

Затова в един период, когато не се пътуваше свободно в чужбина, се появи идеята България да промотира, да представя своето културноисторическо наследство. Като че ли по-лесният начин беше вместо „планината да дойде при Мохамед“, ако мога така да се изразя, „да изпратим Мохамед при планината“ (или обратното). Но това даваше възможност на държавата да се презентира, да се представя в една добра светлина от гледна точка на своето културноисторическо наследство в чужбина. Не е случайно, че голяма част от тези изложби бяха в бившите социалистически страни, но в огромната си част те бяха и

в тогавашния Западен свят, зад Желязната завеса. Изложбите наистина не са една и две, десетки изложби бяха реализирани през последните години...

Веднага искам да кажа, че ние не откриваме топлата вода и всъщност гостуващите изложби са много обичайна практика за културен обмен в днешния цивилизован свят. Тук говорим не само за археологията, а и за живопис, за съвременно изкуство, за какво ли не. Постоянно може да видите във всяка по-голяма културна институция, в която и да е държава да вземете в Европа – или изпращани изложби, или гостуващи такива, особено в такива големи музеи като Лувъра, като Музея за история на изкуството във Виена, музея в Берлин, Британския музей, да не

забравяме и Мадрид... Тоест това е абсолютно обичайна практика. Ние не правим нещо по-различно. Не само нашата държава иска да представя (и го прави) по подобен начин своето културноисторическо наследство.

През последните години като че броят на изложбите може би донякъде намаля. Нерядко чуваме упреци от нашата общественост, че, видите ли, би трябвало чужденците да гойдат тук, а не ние да изпращаме предметите при тях. Разбира се, двете логики имат своите основания. Но аз бих казал, че едното не трябва да изключва другото, тоест нито едната възможност, нито другата трябва да бъде изключена. Те са добри възможности за контакти, за създаване на съвместни проекти, за културен обмен. Част от изложбите, които се случват през последните години, са благодарение на един или друг по-дългосрочен научноизследователски проект и една или друга изложба е само част от общото цяло. Така например българската държава в знак на благодарност към Норвегия и Норвежката програма, по която не една и две български културни институции получиха съществена помощ и тяхната дейност беше в значителна степен подпомогната, през 2017-а организира изложба в Норвегия, която беше посветена на съвместен българо-австрийския и българо-немски проект точно за проучването на Ада тепа. Една от стъпките в

този проект беше съвместна изложба, която беше организирана в Музея за история на изкуството във Виена. Между другото, в края на 2017 година списание „Ди арт нюзпейпър“, обяви тази изложба, която беше, разбира се, в един световен музей, но беше общо дело и беше наш проект, за най-посещаваната изложба на историческа тематика в света – с над 200 000 посетители за около три месеца.

Има и други примери, като в момента е изложбата в музея „Гети“. Покрай тази изложба се случиха няколко специализации и стипендии на български учени. Всъщност „Гети“ е и научноизследователски център – с лаборатории, архив, освен музей, в които те можаха да работят за известно време и да реализират свои научни проекти. Изложбата трябваше да е венец на тези усилия, което, за съжаление, много пъти беше отлагано през годините – било заради ковид-19, било заради политическа нестабилност и липса на правителство, заради което нямаше кой да взема решения и да подписва договори. А самото подписване на договори с „Гети“ отне немалко време, имаше и други обстоятелства, свързани с разменяне на график на изложби, като например с изложбата, която беше в Британския музей предната година, а преди това и двете институции се бяха разбрали да разменят графици си.

Ето, в момента сме в постоянно ухажване от ки-

тайска страна. През последните година-година и нещо не само ние, но и доста български музеи получиха визити от културни дейци от различни музеи от Китай. Всъщност техните провинции и градове са с жители колкото цяла България, така че като човешки капацитет със сигурност разполагат с повече ресурси от нас. Но те също желаят през следващите 3-4 години да има български археологически изложби, които да гостуват при тях – в някои от най-големите им музеи.

А какъв е интересът към историята ни тук, от самите българи?

– Ами със смесени чувства мога да отговоря на този въпрос, и то не за да се критикува заради самата критика. Не съм привърженик нито на свръхентусиазирания патриотизъм, нито на негативизма. Човек трябва все пак със здрав разум и наистина със знания да отстоява това, което смята за необходимо. Ако се бием в гърдите и повтаряме като Бай Ганьо „Булгар, булгар“, това не ни прави нито по-образовани, нито по-културни в очите на околните. От друга страна, опитът ми със самите българи показва, че не тези, които крещат най-шумно и се обявяват за патриоти, са наистина такива. Обикновено тези, които тихо, почтено и скромно си вършат работата, вършат много повече, отколкото тези, които шум-

но афишират своите патриотични убеждения. Разбира се, че българската история е нещо, което ни събира, обединява ни и е в основата на нашата нация. Ако ние не я познаваме, ако ние не я тачим и уважаваме, то това зачерква хоризонтите и перспективните ни като народ за в бъдеще. Така че без това не можем и трябва да полагаме максимални усилия да го съхраняваме, да го опазваме, да учим другите около нас на него.

От друга страна, практиката ми показва, че доста често българският патриотизъм е доста неграмотен. Новите компютърни технологии и интернет, за мое огромно съжаление, не направиха хората по-грамотни, а поне в моите очи се случи точно обратният процес. Даде се трибуна и възможност на огромно количество неграмотни хора да получат социална и медийна достъпност дори на международно ниво.

Не че съм привърженик на цензурата. Не ме разбирайте криво, но, от друга страна, трябва да има някакви нормални механизми как агресивната глупост и агресивната неграмотност по някакъв начин да бъдат контролирани.

Относно посещението в музеите – разбира се, че човек трябва да се интересува. Ние като музейни институции, като хора, които работят, като професионалисти, които са свързани пряко с проучването на нашето културноисторическо наследство,

трябва да полагаме максимални усилия да привличаме вниманието на широката публика. Опитваме се да го правим и в интерес на истината през последните година и половина-две имаме повече от 30% увеличение на посещаемостта. Разбира се, голяма част от това увеличение е за сметка на чужденците, което означава, че България става все по-разпознаваема и приятна дестинация за посещение от чуждестранните туристи.

От друга страна, опитът ми показва, че българинът не обича много да ходи в музеи. Много се радвам, когато виждам възрастни баби и дядовци, които водят внучетата си, както и родители с децата – това са може би най-добрите моменти на удовлетворение, когато човек ги види в музея: как едно поколение предава на другото след него това, което знае, и иска да му покаже нещо. От друга страна, чисто под формата на шегата ще кажа, че българинът не обича да плаща за музеи и дори ние през последните години бяхме съдени за това, че според конкретни тължители нашите музейни билети са скъпи. Музейните билети, както и приходите и доходите в България са в пъти по-ниски, отколкото да речем на европейските музеи на нашето ниво.

Доста се качиха цените на консумативите. В България кризата се отразява като че ли в най-тежка степен на културните институции. И не е

въпросът да се жалваме, но обикновено се говори за театрите, за концертните зали, за оперите, музеите и галериите остават доста позабравени, а те не са по-малко от театрите в България. Просто за справка – разликата в бюджета на Министерството на културата в това, което се предвижда за сценично изкуство, и това, което се предвижда за музеи и галерии, е 10 пъти. Кое не мисля, че означава, че имаме 10 пъти по-малко музеи или че музеите са 10 пъти по-малко значими, или че това, което правят, е 10 пъти по-малко значимо за обществото, или че финансовите и човешките ресурси, които са необходими за тяхното поддържане, са 10 пъти по-малко, отколкото тези в сценичните изкуства. Но този дисбаланс се е наложил през годините и някак си не може да бъде преодолян, така че да се намери разумен баланс.

Българинът не обича да плаща за музеи за мое удивление. Докато в чужбина виждам наистина как и семейства с деца, и ученици се водят прекъснато и не е задължително да бъдат безплатни посещенията. Те, разбира се, имат много големи отстъпки, което го има и при нас – един-два лева за ученици, за студенти, това е абсолютно символична цена. Но дори и от тази гледна точка получаваме постоянно мрънкане, оплаквания, че трябва да бъдат пускани една или друга група посетители безплатно, че ние сме длъжни

София, 21 април 2005 г. Археологическият музей в София.
Снимка: Владимир Шоков, БТА

да го правим, защото държавата ни издържа. Държавата не ни издържа, държавата в някаква степен ни помага, но тази помощ не ни стига, за да функционираме нормално. Така че това, което добавяме, за да можем да имаме някаква щогоде нормална професионална дейност, то идва благодарение на нашите усилия.

Като че ли българинът много настоява да се цени неговия труд, но не обича да цени труда на другия. Така че нещата нито са толкова бели, нито са толкова черни. Не трябва да бъдем крайни пессимисти, но наистина трябва да се научим да уважаваме труда на другия. И да разберем, че нещо, за да го имаме,

то не е „паднало от небето“ и не е даденост. Един артефакт, един важен експонат, бил той от благороден метал от някое съкровище или някой керамичен съд, или някоя статуя, експонирана в музей: да, тя е попаднала там, но това не е процес, който е приключил един път завинаги. Всеки експонат трябва да има постоянна поддръжка, периодически да минава през профилактика, консервация, реставрация. Минава се и мониторинг на някакви периоди от време. Но си представете – става въпрос не само за експонатите, които са във витрините. Това трябва да се прави и за експонатите, които са във фондовете. А както преди малко казах, материалите, инвентарните единици при нас са над 1 милион. Представете си какви човешки ресурси, ресурси като суровини, материали, като консумативи и като време са необходими, за да може да се поддържа такова национално богатство, което, разбира се, непрекъснато се увеличава с новите проучвания.

Преди време имаше безумна идея, че музеите трябва да се закриват, защото, видите ли, нещата, които били в тях, били до голяма степен еднакви във всичките и тъй като са еднакви, да оставяме по-малко на брой музеи, където да се видят само част от материалите. Получихме доста интересни оценки за труда си през годините. Някои политици казваха, че за бърсане на прах не плащат

заплати. Позволявам си да отбележа, че хората, които работят в музеи и галерии, трябва да бършем и прах, но това не е единствената функция, която ни е присъща в нашите длъжностни характеристики. Трябва да си наистина или много арогантен или много неграмотен, или и двете, за да си позволиш подобно твърдение...

Какво е мястото на археологията в образованието и културата ни?

– Мястото на археологията би трябвало да е водещо и на една от предните линии, когато говорим за история, за култура. През последните години като че ли в учебниците по история попаднаха много повече неща, свързани с археология, и много неща от новите проучвания, от новите находки. От друга страна, държавата категорично иска да се хвали, да представя своята археология, но когато имаме разлика между гуми и деля, крайните резултати няма как да бъдат много позитивни. А когато говорите едно, а правите друго или не правите нищо, значи има някакъв централен проблем в нервната система, някакво разстройство, което не позволява нещата да функционират по правилен начин. Археологията на гуми е много необходима за обществото, но на деля е твърде малко подкрепена, за да може наистина ефектът, който искаме от туризъм, от социализация, от посеща-

ване на обекти и от знания да бъде такъв, какъвто би отговаряло на огромното културноисторическо наследство, което България има. Това наследство не е само даденост, то е и огромен дълг и задължение. Ние сме временно тук на тази земя, един ден и ние ще станем археологическо наследство и трябва да предадем на тези, които идват след нас, в максимално добро състояние това, което сме получили от нашите предшественици. А като не го правим по добър начин, не виждам как нещата може да се случат правилно. Със сигурност държавата дължи много като регулация, като работа с общини, като работа с археолози, като възможности да се случват дългосрочни проекти. В България винаги се е работило, що се отнася до археология през последните 30 години, на парче – от днес за утре, с кратки срокове, с кратки цели и с кратки резултати в крайна сметка. Практиката показва, че обекти, на които се работи 10-15-20 години последователно, имат наистина устойчивост в своето развитие, в резултатите, които се постигат, и в общественото влияние, което се случва благодарение на техните проучвания. Но за да се стигне дотам, трябва много труд и време, което ние обикновено искаме да си спестяваме.

Държавата ни има ли изградена национална политика за временен износ на предмети

от културното ни наследство и представянето им навън?

– Говорим за временен износ на предмети, свързани точно с тези изложби в чужбина, които се случват за по-кратки или по-дълги периоди от време. Аз казах и преди малко, че България си е създавала един стереотип с тези международни изложби, основно посветени на тракийското културно наследство. И не само, но да кажем, че 90% от българските археологически изложби, които са се случвали в чужбина, са били свързани точно с траките и, за съжаление, в по-малка степен с прабългарите, с античното културно наследство, Средновековието, с праисторията. А имаме много какво да покажем и какво да дадем и в тази област.

Действаща ясно написана културна стратегия няма. Всеки се опира на своите познания и професионални способности, контакти. Някой път нещата стават благодарение на инициатива от чужда страна – да ни покани, да изрази желание за гостуване на една или друга изложба, на тематика, избрана от страната, която кани. А би трябвало да има по-добра стратегия в това отношение и да има нещо, което е предписано. Например има световни музеи, които изрично забраняват част от най-важните за тяхното културно историческо наследство паметници да излизат извън гра-

ниците на страната. Мисля, че и в България подобен подход може да бъде предприет по отношение на някои от най-важните и знакови за нашето културноисторическо наследство паметници.

Изложбите, пак казвам, по никакъв начин не са грях, не са проблем. Напротив, това е много обичайна практика в културния обмен в света на най-различни нива и в различни сфери в областта на културата. Но те трябва да бъдат правени по професионален начин. Шо се отнася до администрирането на изложбите, документите, които са свързани с тях – разбира се, че това минава под шапката на Министерството на културата. Има си съответните наредби, когато се сключват договори, когато се правят застраховки, когато се правят разрешения за временен износ. За всичко това си има разписани и ясни правила.

А всички тези спекулации, които се разпространиха в медиите, уви, през последните месец и половина-два във връзка с тежките пожари в Лос Анджелис, са в голяма степен чисто спекулативни. Защото и договорот, и застраховките, и условията, при които се съхранява изложбата там, са съобразени с най-добрите световни практики и най-добрите световни стандарти. България има достатъчен опит в областта на правенето на временни изложби в една или друга страна в чужбина, има достатъчно практика по този

София, 31 октомври 2024 г. Доц. д-р Христо Попов и заместник-директорът на Регионалния археологически музей (РАМ) – Пловдив Десислава Давидова в Националния пресклуб на БТА на пресконференция по повод изложбата „Древна Тракия и античният свят. Съкровища от България, Румъния и Гърция“.

Снимка: Минко Чернев, БТА

въпрос от вече поколения от музейни работници – не един и двама. Мога да говоря с десетки имена на хора, които през годините са оставили своята следа в създаването на тези наистина добри културно-просветни проекти, свързани с културния обмен и с културноисторическото наследство. Така че нашето законодателство не е лошо. Напротив, то е, бих казал, съобразено с нормалните, обичайните световни стандарти и практики, които са следствие на изграждана дълго традиция. Няма да откриете кой знае каква разлика или някаква разлика в договори, които се сключват от Британския музей, от български музей, от Лувъра, от Музея за история на изкуството във Виена. Казвам го от личния си опит, доколкото съм подписвал такива договори и доколкото всяка страна изпраща своята форма и ние можем да видим както какви са нашите документи, които ние из-

пращаме, така и тези, които ни се изпращат като образец от страните в чужбина. Вярвайте ми, като стандарти и като съдържание не бих казал, че нашите са по-лошо направени. Мисля, че доста добре са съпоставими.

Какви са трудностите пред едно подобно начинание?

– Мога да говоря много по този въпрос точно защото, волю-неволю, заемайки този пост, в част от големите международни изложби през последните няколко години съм пряк участник – и в тяхното правене, и в администрирането. Със сигурност създаването на такава изложба, когато проектът бъде реализиран и види своя добър край, носи голямо удовлетворение. Но това е тежък процес, изискващ много време. Правенето на една изложба – било гостуваща в България, или наша изложба, която гостува в чужбина, е тежък и дълго-

траен процес, който изисква огромно количество човешки ресурси, време и средства. Тук говорим не само за пари, и за пари, разбира се, които са необходими – десетки, а много често в най-големите изложби и стотици хора трябва да си свършат работата – и с писането на цялата тази огромна маса от документи и нейното попълване. Трябва да ви кажа, че само папките с документи и с протоколи за състояние, с приемно-предавателни протоколи, които бяха по една от последните изложби, са 5-6 класъра с тежест от порядъка на 15-20 кг. Само тези документи без разрешения, без кореспонденцията, без договорите, без другите неща, без командировъчните, без ежедневните документи, които да вървят в документооборота. Със сигурност това е труд на много хора, музейни работници, консерватори и реставратори, научни куратори, хора, които се занимават с научната концепция, администратори не на последно място, защото без хората в Министерството на културата и в ръководството на едни или други наши музеи, без техния труд няма как да се случи една или друга изложба. Освен това има транспорт, охрана, застраховки. Опаковки, осигуряване. Правене на графици, транспорт – въздушен или наземен... Освен това реденето на една изложба. Правенето на нейния дизайн, отпечатването и създаването на всичките съпътстващи

продукти като каталози, рекламни материали, сувенири. Даване на пресконференции, интервюта. Това наистина е изключително дълъг, тежък и сложен процес. Преди да се стигне до крайния резултат – да влезем в експозиционната зала и да видим изложбата готова и направена. Правене на дигитални продукти. През последните години е особено популярно – различни възстановки, реконструкции, 3D филми, които възстановяват един или друг исторически процес или онагледяват за широката публика по много атрактивен и популярен начин това, което бихме искали да им покажем и да им разкажем. Със сигурност в правенето на една изложба с размерите на „Гети“ или на Требенище през последните години участват стотици хора без никакво преувеличение.

Остава много невидим труд...

– Много невидим труд, а за сметка на това какво получавате... Лесно е да се мрази и да се обвинява, да се плюе, да се лепят етикети и да се лепят квалификации. По-трудно е да направиш нещо, да си навиеш ръкавите и малко да поработиш. Това са по-трудните етапи в нашето човешко развитие.

Някои от проектите изискват различни музеи или дори музеи и частни колекции да обединят усилия и да се представят заедно. Как се из-

гражда правилно партньорство в името на идеята да се разкаже чрез експонатите по-голям дял от историята на страната ни?

– Това същото е въпрос, на който ще отговоря със смесени чувства. Знам, че частните колекции са легализирани много добре и това се случи през 2009 година с новия формат на Закона за културното наследство. От друга страна, като човек, който от 30 години и повече вече е в археологията и е видял прекалено много неща и на терен с очите си, ще кажа, че ние, хората, които сме в науката, в археологията и в музейното дело, и частните колекционери никога няма да бъдем от едната страна на барикадата. За мен точно частното колекционерство в голяма степен провокира, насърчава, организира този огромен бич, наречен иманярство. Дори да се твърдят всякакви гръзи неща в публичното пространство и тези хора да се представят като спасители, като хора, които са върнали нещо в страната, съхранили са го за нея. Много е лесно да се отговори на човек, стига да иска да си задава въпроси – дали това, което е направено и начинът, по който се прави, е коректно, почтено, криминално чисто, ако мога така да се изразя.

Аз имам своето дълбоко убеждение, че България по отношение на културноисторическото наследство, за съжаление, продължава да

страда 30-40 години по-късно от тежкото комунистическо наследство. Пряката връзка между онази Държавна сигурност от комунистическо време и злоупотребата, да кажа съвсем откровено, с културноисторическо наследство – как се превърнаха едни хора, довчера пряко свързани със службите, в колекционери, в ценители, в пазители? Хора, които служебно би трябвало да отговарят пряко за опазването на тези ценни артефакти, а не за тяхното колекциониране по частен път – неизвестно откъде.

Няма според мен нито един голям съвременен колекционер в България, който да не е пряко свързан със службите ни. И това, като се погледнат досиетата, се знае, това не е никаква обществена тайна. Когато държавата иска да си затваря очите, това прави този проблем освен неин, прави го проблем на цялото общество. Защото иманярството е бич за културноисторическото наследство на тази страна. Културноисторическото наследство не е безграничен ресурс, неговото разграбване и унищожаване в един момент ще стигне до някакъв предел и ще приключи, защото няма да има повече какво да се разграбва и да се унищожават. Има огромно количество преорани, унищожени археологически обекти, които сме виждали с очите си през годините. Нулева реакция от страна на държавата, нулева реакция от страна на правосъдие, нулева реакция

от страна на министерства, които са пряко отговорни за това. Имаше особено в най-тъмните и тежки години откровено преки връзки между разграбване на културноисторическото наследство и тези, които уж трябваше да ни пазят от грабителите. И в тази тежка конфликтна ситуация ние останахме някак си сами в тази борба, изоставени от държавата, с ограничени ресурси, малко хора и невъзможност да се реагира. Познавам колеги, които са били заплашвани от иманяри. До тежки криминални изстъпления са стигали нещата. Попитайте например колегата Кисъв в Пловдив, по когото навремето стреляха. И това не е отминало. Тази мътна вода, за съжаление, не е отминала. Трябваше да отминем според мен с една нормална лустрация на комунистическото минало. Е, това не се случи. Тежките последици са и за културноисторическото наследство на страната ни. А тези, които си приписват функциите и ролята на спасители, на пазители, на колекционери, на ценители, а по същество – унищожители.

За да има стратегия, държавата трябва да е държава и да си върши работата. Ние и в момента нямаме стратегия за проучване на археологическото наследство на страната. Молим се за десетгодишна стратегия, камо ли за по-дълга. Но ако ние имаме проблеми с това, очевидно иманярите в държавата нямат.

Буквално изнемогваме от експертизи към съд, към прокуратура, към полиция за едни или други предмети, които са хванати тук или там. Но когато това се случи, нещата вече са си отишли безвъзвратно. Защото гори и да намирате най-прекрасните артефакти на света, историята и информацията са убити. Представете си един златен ритон – добре, прекрасен е, а в какъв гроб или в гробница е бил, в кой район, с кое племе, да речем, може да се свърже, с кой владетел, с какви групи материали и тези материали за какви контакти, за каква йерархия на обществените връзки ни говори? Иначе, да, много е красив. И оттам нататък нещата приключват. Всъщност тези последни 30-40 години са години на убитата българска история, на убитото българско културноисторическо наследство.

Просто трябва да продължаваме да работим и да си вършим работата. Но всъщност се занимаваме с ексхумация, вадейки труповете на убитото културно наследство, проучвайки преорани археологически обекти, унищожени могили. Защото това е парекселанс ексхумация. Няма как да бъдем горди от това, което се случва, и няма как да бъдем щастливи от това как патриотизмът тук отива някъде на по-заден план. Трябва човек наистина да е доста луд и да обича професията си, за да остане в нея – въпреки ежедневното

Директорът на Музея „Гети“ Тим Подс и директорът на НАИМ-БАН доц. д-р Христо Попов при откриването на изложбата в Лос Анджелис. Снимка: БТА

натриване на носа по буквално най-грубия начин и сблъскването с реалността и с действителността такава, каквато тя всъщност е.

Споменахме вече последната голяма изложба, която привлече вниманието на света към нашето древно минало – „Древна Тракия и античният свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ в музея „Дж. Пол Гети“ в Лос Анджелис, в която Вашият Музей също участва и дори има координираща роля. Какви са впечатленията ви от организацията, провеждането и отзвук, който експозицията провокира?

– Да започнем с позитивното. Това наистина е един проект, дело на много хора, на много институции. Самият факт, че България е водеща – от нашата институция договорът, който е сключен, е тристранен – между Музея

„Гети“, между Министерство на културата и нас, със задачата да бъде организирана и създадена тази изложба по този научен и музеен проект. Мога да кажа, че се работи вече няколко години, аз специално работя от края на 2018 година, когато бяха проведени първите разговори за създаването на тази служба. Това, което беше създадено като краен продукт, за мен наистина е нещо много добро и като концепция, защото то представя Тракия в някогашния античен свят, в нейното обкръжение, а не Тракия сама за себе си като нещо индивидуално, уникално, неповторимо, няма друго като нея и готам, познанията ни стигат до границите, след което нататък не се продължава. Хубаво е да си припомним, че живеем в глобален космополитен свят и времето, когато Тракия е била в своя разцвет през класическата елинистическа епоха, също е време на

глобализация и изключителен културен обмен в тогавашния средиземноморски свят. И това не е случайно.

Хубава е идеята и поредицата, която Музеят „Гети“ има, и ние се радваме, че се включихме. Защото първо беше представен Египет – науката на праисторическата цивилизация, разбира се. След това беше Ахеменидската империя, Персия, и третата изложба в тази поредица беше Тракия. Следваща трябва да е Анатолия.

Освен нашето участие, водещо от гледна точка на брой предмети и брой музеи, с които участваме, приносът за концепцията на изложбата на това, което ние предоставяме, е доста по-значим в сравнение с другите институции. Но ние се допълваме по много добър начин, тъй като тук участват и Националният исторически музей в Букурещ, Румъния, два гръцки музея, участват Британският

музей, Лувърът, Берлин, ако не се лъжа, Метрополитен и самата Вила „Гети“. Тоест това е чудесна професионална смес от някои от водещите музейни институции тук, в Югоизточна Европа, и някои от световните музей, за да представят на широкия свят културното наследство на Тракия такова, каквото го виждаме и разпознаваме като наследство в границите на тогавашния културен, наистина културен свят. Има и прекрасен каталог, който беше издаден. А по наша информация от колегите, с които комуникираме непрекъснато, повече от 55 000 души са посетили изложбата от началото на ноември края до края на декември. Шяха да бъдат повече от 100 000 със сигурност, но за съжаление, всички знаем за драматичните събития, които се случиха – на 7 януари, фаталната дата, „благодарение“ на пожарите музеят беше затворен.

Разбира се, на първо място трябва да бъдат грижата и вниманието за човешкото здраве, за многото човешки съдби. Но от друга страна, това е наистина на културноисторическо наследство, което няма как да бъде възстановено, то е уникално. Повторих го многократно през последните месеци и днес ще го направят. Това, което е направено от гледна точка на сигурността на изложба – условия за експониране и за безопасност, са взети предварително под внимание. Това е направено по възможно

най-добрите световни стандарти, но и в това отношение самият Музей „Гети“ е един от световните еталони...

Мога да кажа, че на хората от екипа, които направихме тази изложба, ни е тъжно и болно от гледна точка на съдбата на проекта. Защото този проект наистина имаше много добра концепция. Това беше оценено по същество и отзивите, които са в чужбина, а и професионалните ни посетители са изключително позитивни и високи. Тъжно ни е и заради нашата общност в Лос Анджелис. В града има българско училище и децата бяха изключително щастливи, че се случва нещо, което е свързано с България. Има много наши хора там, които ни посрещаха по изключително топъл начин. Наистина общуването с тях доставя изключително удовлетворение и удоволствие – това са хора, които се борят и успяват, грамотни са, наистина инициативни будни хора, които искат да запазят своите български корени, грижа ги е за това, опитват се да научат децата си на малко повече за България.

В това отношение от българската държава има какво да се направи още, защото видяхме генералния консул от нашият консулат там – хората се опитват да правят не малко, но ресурсите, с които разполагат, не бих казала, че са големи. Така че тук е мястото на институциите да се намесят и да ударят едно

рамо. Защото това са българи, това са наши сънародници, които искат да имат своята връзка с България и ние трябва да им я осигурим. За нас като общество, като народ това е важно и е нещо, което в съвременния свят, в който българите са се пръснали във всичките посоки на света, трябва да се пазят, да се пазят здрави и да се пазят живи.

И за огромно съжаление на сънародниците ни изложбата беше само два месеца. Изключително тъжни отзиви получаваме като писма – заедно със съжаление и надежда, че все пак един ден ще се направи нещо ново и допълнително. Но да сме живи и здрави наистина пак да го направим един ден...

Споменахте, че вече се водят разговори с Китай за евентуална изложба. Освен нея имате ли и други покани за подобни мащабни проекти? И коя част от древното ни минало трябва да бъде популяризирана още повече извън границите ни?

– Две са по-съществени покани, на които мога да обърна внимание. Едната всъщност е и част от проект, който вече има реализирани своите първи два етапа. Това е проектът Требенище, където сме с колегите от Северна Македония и от Сърбия.

Некрополът от Требенище беше представен заедно първо в Скопие, после в София през 2023-2024 година и тази

Почитатели на историята разглеждат тракийската изложба в Лос Анджелис. Снимка: БТА

година по някое време, ще видим кога, тъй като и в Сърбия не е особено подходяща атмосферата в момента. Но ние сме поели ангажимент, че третият етап от изложбата трябва също да се случи и той трябва да бъде направен в Сърбия. Така че за тази голяма, наистина важна международна изложба желанието на колегите в Сърбия е да бъде представена по времето на годишната европейска среща на Асоциацията на археолозите, която ще бъде в Белград през тази година. Така че се надяваме тогава да имаме тази възможност.

Имаме покани от Китай от няколко музея. Засега се водят, бих казал, общи разговори като формат. И честно казано, ще преценим – признавам си откровено, че няма как физически да откликнем

на всички желания за изложби в един или друг град в Китай, че трябва да има някаква селекция и някакъв избор какво може да се представи и къде може да се представи от гледна точка на нашите ресурси, нашето време и, разбира се, от гледна точка на това, че съкровищата на нашите национални музеи би трябвало да бъдат достъпни през по-голямата част от времето и за публиката в страната.

Шо се отнася до поканите къде какво може да бъде направено – аз по принцип имам желание да приемем на наша територия някои добри и интересни изложби. Водим преговори с колеги от Букурещ, с колеги от Виена за някои общи проекти, но това засега остава, да го наречем, на фазата идеен проект. По прин-

цип за една международна изложба технологично време в добрия случай е от 3 до 4 години. Ако някой ви каже, че се прави за една година, ще ви излъже, освен това или няма да се направи както трябва, или ще е нещо набързо. За да се случат нещата по правилния начин, наистина са необходими 3-4 години.

Като се върнем към въпроса какво е представяно най-много в чужбина, пак казвам: това е тракийската култура. Ние със сигурност имаме много други изключително важни акценти, които освен това са и атрактивни и може да бъдат представени в хубави изложби в чужбина, свързани с праисторията на днешните български земи, времето на неолита, на халколита, каменно-медната епоха. Между другото имало е в Германия,

сега не мога да си спомня къде още, но е имало и изложби, посветени на първото злато, на най-древното злато в историята на човечеството – такова, каквото е и златото от Варненския халколитен некропол. Така че такива изложби може да продължат да се правят със сигурност и праисторията е един от малко negligираните периоди. Той е изключително интересен и като процес, и като развитие на обществото като икономика, като неща, които за нас днес са трудно обясними, но очевидно са облагодетелствани от процесите на развитие на тогавашното праисторическо общество. Така че на територията на днешна България имаме едни от най-добре развитите цветущи праисторически култури в Европа изобщо за продължителни периоди от време. Римската епоха е широко разпространена на територията на Италия, като вземем Апенинския полуостров в цяла Европа, на север до Германия и Холандия, на запад до Португалия, Великобритания и Испания, на изток до Ирак можем да стигнем съвсем спокойно. Така че тук по-скоро нямаме с какво да учудим кой знае колко, макар че има находки, които са изключително специфични за нашата територия, като тракийските колесници, които би могло да бъдат тема на отделна тематична специализирана изложба и тя би представлявала според мен широк интерес. И нашето Средно-

вековие – Средновековието, което би трябвало да бъде един от основните акценти на проучванията, свързани с нашата национална и нашата културна идентичност. Така че тука има какво да покажем още – специално за времената на Първото българско царство, на Второто българско царство, азбуката. Предприемат се през последните години инициативи от Президентството за кирилицата. Това е по-скоро повече под формата на изложби, които са постерни като формат, а има какво да бъде показано и в едни по-конвенционални като подход изложби.

Последното, което искам да кажа, е, че България трябва да полага повече усилия за грижите, свързани с опазването на паметници, които са извън съвременните днешни български територии, но са изключително важни от гледна точка на нашата история, на нашата културноисторическа и национална идентичност. Такива, да речем, са скалните манастири при Алфатар на територията на днешна Румъния, близо до Констанца. Това е възможно най-големият архив на каменни надписи в Европа от X и от XI век – те са на старогръцки, на кирилица, на руни, свързани са със скандинавските народи и викингите по това време. Това място вследствие на обстоятелствата в момента го губим и то се разпада заради средата, високата влага, разпадането

на варовиковия материал на стените, в които са изрязани тези надписи.

От няколко години заедно с колеги-специалисти от университета в Гьотеборг и музея в Констанца имаме работещ проект за проучването, дигитализирането и социализирането на манастира. Като че ли последните години румънската страна се поотдръпна. Не знам точно какво ги притеснява, защото в крайна сметка това е не толкова българско, не толкова румънско, а в крайна сметка европейско културно наследство, и едните, и другите сме на територията на Европейския съюз. Трябва да ни е грижа за културното наследство и на Европа като цяло, а не всеки да дърпа чергата към себе си и ако мисли, че нещо е по-скоро свързано с комшията, да го negligира.

Така че българската държава трябва да бъде по-активна по отношение на паметниците, свързани с нейното къде славно, къде болезнено минало. То е наше – добро или лошо, и трябва да полагаме съответните грижи за него – както за гробището на падналите български войници на територията на днешна Република Северна Македония, Гърция и Сърбия в по-ново време, така и за манастири, за паметници, свързани със Средновековието, било рано, било късно – тогава, когато сме се наричали българи и продължаваме да го правим и до днес.

Доц. Бони Петрунова, директор на Националния исторически музей: Имаме с какво да се представим пред света

Доц. Бони Петрунова
Снимка: личен архив

„Имаме с какво да се представим пред света. Жалко е, че като че ли най-много в България не могат да оценят това национално богатство“, казва в интервю за списание ЛИК доц. Бони Петрунова.

Тя е родена на 15 октомври 1954 година. През 1980-а завършва Софийския университет „Св. Климент Охридски“ с магистратура по история, български език и литерату-

ра и археология. С дисертация на тема „Погребални обичаи и обреди в българските земи през XV-XVII век (по данни от християнските некрополи)“ придобива докторска степен по история през 1996 година. Нейните научни интереси са насочени към историята от периода на Второто българско царство, крепостното строителство, погребалните обреди и култовите практики от Къс-

ното средновековие.

В периода 2011-2014 година доц. Петрунова е заместник-директор на Националния археологически институт с музей при Българската академия на науките. В Министерството на културата, като част от екипа на Вежди Рашидов, заема поста заместник-министър.

Като археолог тя е ръководила десетки теренни проучвания и археологически разкопки. Автор е на книги, монографии и десетки статии. Развива и преподавателска дейност в няколко университета в страната.

От 2017 година Бони Петрунова е директор на Националния исторически музей.

Пред изданието на Българската телеграфна агенция тя разказва за развитието на Националния исторически музей и за впечатлението, което оставят у чуждестранната публика артефактите от нашата история, включени в пътуващи изложби. Доц. Петрунова маркира и някои от трудностите, пред които са изправени и историците, и археолозите в страната, сред които посочва и ниското заплащане в сферата. Тя е категорична, че за да остане в тези професии, човек преди всичко трябва да обича работата си. Ето какво още каза пред ЛИК:

Доцент Петрунова, от 2017 година сте начело на Националния исторически музей, определян като „националната съкровищница на България“. Как е направена селекцията на артефактите, които да бъдат изложени в постоянните ви експозиции и как звучи разказът за миналото ни, представен в музея?

– Когато поех ръководството на Националния исторически музей през 2017 година, той вече имаше постоянна експозиция. Поначало проектите за експозиции на всички музеи се подава от музейните уредници към Министерството на културата, което ги одобрява. Първата експозиция е направена от Магдалина Станчева, чиято е концепцията за самия музей.

Аз заварих музея в едно състояние, което не беше лошо, но имаше някои пропуски, които беше нужно да се попълнят. След като спечелих конкурса за директор, направихме госта промени по самата експозиция. Първо, направихме цялостна структурна промяна на самия музей – променихме отделите и решихме да представим историята на българските земи в хронологичен ред от най-дълбока древност, докъдето ни позволява пространството. Това включва праистория, Античност, Средновековие, като сме стигнали до и малко след Освобождението. Няма пространство, за да се направят експозиции на най-новата ни история – на социали-

стическия период. Голяма част от експонатите от този период са дадени още от Божидар Димитров на Музея за социалистическо изкуство.

Не мога да изброя всички експонати, които са в експозицията. Това вече няколко пъти е коментирано в медиите – че няма как всичко да бъде изложено. Вече имаме около 750 000 експоната, които са с експозиционна стойност – тоест може да бъдат представени на публиката, но това не е и целта на постоянната изложба. Освен нея имаме и допълнителни експозиционни площи, в които представяме Антарктида, защото там имаме филиал на Националния музей. Представяме етнографски материали, например богатата колекция от облекла от български исторически филми. Даже в момента подготвят в централното фоайе една нова изложба, която ще е с картини и няколко скулптури от колекцията „Русалка“.

Тоест – ние непрекъснато обновяваме експозицията си. Но с какво я допълнихме и какво променихме? Изцяло се промени праисторическата зала. Една от причините беше, че междувременно бяха открити много нови обекти като солницата до Провадия. Допълнихме представянето на енеолита – медно-каменната епоха, която е много важна за историята на българските земи, но не беше адекватно отразена с достатъчно материали. Имахме късмет, че наши колеги дариха на музея

много интересни предмети, намерени при археологически проучвания.

Втората зала е изцяло посветена на тракийския и на римския период в българските земи. Между Втора и Трета зала пък направихме един ъгъл, в който представихме и Късната античност, пак с материали от тази епоха.

А какво предпочитаме? Разбира се, преди всичко оригинали, както и такива предмети, които представят ключови моменти от съответната епоха. Идеята е да има разказ и този разказ да е максимално плътен, така че да може да представи и епохата, и начина, по който са се развивали българските земи. В този смисъл мисля, че разказът ни е много добър. Непрекъснато се съветвам и с хората, които работят с публиката – информаторите, екскурзоводите. Аз самата съм била екскурзовод в Националния музей, преди да стана действащ археолог, така че ми е ясно колко е важен начинът, по който ще бъде представен разказът в един такъв музей.

Нашият музей не прилича на никой друг. В Националния музей човек за кратко време може да добие представа почти за цялата история на българските земи, която е изключително богата. Обръщаме внимание на акцентите, разбира се. Имаме 22 съкровища, които са собственост на Националния музей. Казвам собственост, защото знаем – има спорове около Панаянското съкровище, да ка-

София, 19 май 2019 г. Изглед към сградата на Националния исторически музей и Витоша. Снимка: Владимир Шоков, БТА

жем – къде трябва да стои...
Аз смятам, че тенденцията трябва да се запази, защото, както един наш почитател и сътрудник правилно отбеляза, Националният музей се превърна в бранг. Той се превърна в марка, в нещо, което може да представи пред гостите на България и пред хората, които се занимават професионално, системата за националното наследство, един завършен разказ по тази тема.

Обновихме и още две зали, които станаха доста добре, макар че винаги сме ограничени откъм финанси и време. Подбираме специалисти, които се занимават с разработването на темата. Така например на Трета зала, която

е посветена на Средновековието, научен консултант ни беше проф. Маргарита Ваклинова. Не всичко успяхме да направим, но аз самата се занимавам със Средновековие и много ми харесва, че там не се увлякохме да разказваме с наши думи, а вкарахме откъси от извори, които сами по себе си говорят за епохата.

Много добре беше преработена Четвърта зала, която пък обхваща периода на българските земи от завладяването в края на XIV век до възрожденския период. Изцяло е обновена залата. Много добре се прие, също с нови недвижани досега материали. Там например са всички известни портрети на Васил Левски, засегнати са всички теми

– не само революционното движение и книжовността, която играе огромна роля, но тези културни центрове – манастирите, църквите и религията, която е изиграла голяма роля, за да може да се опазят българският език и българската нация.

Мисля, че доста на широк фронт се работи, макар че действително имаме много малък брой уредници, и то не добре платени. Това мога да го кажа съвсем спокойно.

Освен с експозициите музеят привлича посетители и с образователен център, ориентиран към най-малките любители на историята – децата. Защо е важно подрастващите да познават ми-

налото на страната си?

– Историята за създаването на Детския център към Националния музей е интересна, защото той поначало се създава с идеята да подпомага самите служители на музея. Тъй като знаете, че има периоди, в които детските градини и училищата не работят, а нашите служители трябва да оставят някъде децата си. Така започна всичко. Сега обаче дейността му е доста разширена – има школи по интереси, организират се събития като рождени дни, завършване на училище, връчване на дипломи, отбелязват се всички значими и важни празници. Въведохме например традицията преди всяка Коледа да раздаваме истински сурвачки на нашите млади посетители, а преди първи март всички ще получат мартенички с логото на Националния музей.

Защо това е важно? Защото тези, които сме израснали с мисълта, че трябва да се опазва националната памет чрез музеите и чрез артефактите, сме били възпитани така от самото начало. Нас много ни водеха и по музеи, и образователната система беше насочена към този патриотичен модел, чрез който да знаеш всички детайли и най-важни моменти от българската история.

Няма да коментирам учебниците. По друга линия се запознах доста подробно с някои от тях, специално по история – имат ужасни пропуски, има цели етапи от

българската история, които са представени с 1-2 изречения. Затова мисля, че тук, в музеите, е мястото, където децата могат да получат една, да я наречем, „жива информация“. Много съм се чудила защо учителите по история не предпочитат да доведат на открит урок по съответната тема учениците в музея и тук да им го разкажат, между предметите. Защото ние ползваме и много интерактивни начини на представяне. Имаме всичко, което е достъпно с новите технологии – добавена реалност, видеофайлове, QR кодове, поставени на почти всички витрини. Това е нещо, което е много съвременно и се търси от младите хора, то ги привлича.

Вече имаме и зала, в която сме представили храма на Фортуна – с 3D очила може да бъде разгледан, буквално така може да се влезе в него и да се види статуята на богинята. Вече е абсолютна готова и съвсем скоро ни предстои да направим и тронната зала в Търново. И в нея посетителят ще може да влезе с 3D очила и да види царя, който седи на трона, да огледа обстановката, да добие жива представа как са изглеждали нещата.

Сега има доста голяма разлика между поколенията. Ние, вместо да им се сърдим, че са в телефоните или в интернет, трябва да се доближим, без, разбира се, да прекаляваме, с тези неща. Мисля, че това е начинът да бъдат въведени младите хора, да съпреживе-

ят историята, да участват под някаква форма. Например чрез кръжоци или клубове, чрез Детския център, където може да си направят съд от глина или да видят как се сечат монети. Самият термин „сечат се монети“ вече буди любопитство – как така се сечат, с какво са сечат? Тези неща те ги научават.

Младите се интересуват и от българската бродерия например. Имаме много богата етнографска колекция. Те могат да участват в различни игри, да видят какво е рабош, какви са старите инструменти, с които хората са си помагали, когато не е имало нито хладилници, нито тези неща, с които днес боравим.

Всичко това помага за начина, по който ще възприемем цялото това наследство, което е наше – наше притежание. То ни обогатява и ни дава възможност да продължим напред. Знаете, че всеки човек, когато почне да се осъзнава, едно от първите неща, които прави, е да попита коя е баба и кой е дядо, от какъв род произтича, какво е било преди това. Интересни са му както положителните моменти, така и не толкова приятните. Но това му дава пълнота, знание и самочувствие откъде е произлязъл и накъде отива с цялата нация.

През годините музеят сменя няколко различни адреса. Как се чувства сега в сградата в „Бояна“, в която се помещава?

София, 8 май 1992 г. Боянската църква. Снимка: Георги Казаков, БТА

ЛИК 2025

– Личното ми мнение, което споделят и доста от колегите ми, е, че въпреки че не ни достига пространство, което според мен е преодолим проблем, смятам, че тази сграда е много добра. Още повече че тя отговаря и на една тенденция, която е в цяла Ев-

ропа, пък и в целия свят – да се предпочитат такива сгради с история, които да бъдат превръщани в музеи. Такива примери мога да дам много – и в Словакия, в Братислава, цял дворец е даден, за да се направи Национален музей, а в Чехия пък обединиха някол-

ко музея, за да направят един централен музей.

Сам по себе си дом №1 на комплекс-резиденция „Бояна“ е много подходящ за тази цел. Ние използваме всички възможности на самата сграда, за да ги разчупим и да ги адаптираме към тази музейна дейност. Аз мисля, че ако се говори за някакво преместване, разширяване или каквото и да било, единствената правилна посока ще бъде, ако се определи такова място и се построи съвършено нов музей с всичките изисквания на съвременните технологии. Това означава да има място за реставраторски ателиета, за хранилища, които да бъдат направени по най-съвременен начин. Задължително обаче трябва да има и парк около сградата, където да се представят и тези паметници, които в момента стоят отвън. В такъв парк посетителите могат да се разхождат и наистина да се почувстват като на историческо място.

В този смисъл наистина тук музеят се чувства добре и мисля, че всички, които идват, го оценяват. Не мога да отрека, че най-вероятно има апетити, тъй като всичко в България се застрои и всеки вижда тук един прекрасен парк и едни прекрасни места. Сигурно си представят хотели или други неща, но това би било голяма грешка. Както и местенето му – тази многократно обсъждана тенденция музеят да бъде преместен някъде в центъра на София. В идеалния център има няколко,

и то доста големи музеи – с история и авторитет – Археологическият музей, Природонаучният музей, Етнографският музей, както музей „Земята и хората“, който е почти в центъра.

Не съм съгласна с тези мнения, че нашият музей е отдалечен. Той е на прекрасно място за музей.

Музеят има и няколко „изнесен структури“, както са посочени в сайта ви, сред които са Боянската църква, Национален музей „Параход Радецки“ и Земенският манастир „Св. Йоан Богослов“.

– Сега имаме и филиал, който е в Ахтопол. Това е полуостров „Свети Яни“, който ни беше даден през 2020 година. Там обаче първо се правят проучвания и адаптация на сградите, които заварихме. Последно той е бил военно поделение, а преди това на мястото е имало манастир – „Свети Йоан Прогром“. Целта ни е на открито да представим това, което се знае като история на мястото, а пък сградите да се адаптират, така че да съхраняват голямата колекция от артефактите, придобити при подводни проучвания, тъй като до момента няма такава място.

Имахме и още един филиал, който аз заварих буквално за няколко месеца. Това е църквата в Добърско, която след дълга с Българската православна църква беше отнета в полза на църквата. Това спо-

рег мен не е добра практика. Чувам много лоши индикации за това, че не се опазват стенописите в тази църква, че вътре се палят свещи и така нататък.

Боянска черква и Земенският манастир са в един комплекс и още по времето на Божидар Димитров са дадени на Националния музей. Те са разработени много добре и привличат доста публика. Разбира се, в тях не се позволява да се извършват ритуали като сватби, погребения, кръщенета и така нататък. Тяхната стойност е в архитектурата на сградите, в стенописите, които са запазени на места, и в историята, която носят със себе си.

Корабът „Радецки“, вероятно знаете, е копие на истинския кораб. Заварихме го без статут – той не беше нито плавателно средство, нито музей. За да бъде направен първият му голям ремонт, трябваше да му се даде статут, което и успяхме да направим. Сам по себе си той е много интересно съоръжение – не може да извършва плаването по целия Дунав, но може да прави малки кръгове между румънския и нашия бряг. За неговата стойност мога дам пример, за да разберете колко е важен. Ремонтът му беше извършен в Браила, където има румънска работилница за речни плавателни съдове. Оттам помолиха след ремонта корабчето да остане при тях, за да покажат колко много Румъния е помогнала на българските хъшове в борба-

та за освобождение. Това ме трогна и смятам, че също показва неговата стойност, освен историята, която ние знаем с Ботев и четата, която слиза на козлудуйския бряг.

През есента Националният исторически музей се включи с 11 артефакта в изложбата „Древна Тракия и античният свят. Съкровища от България, Румъния и Гърция“, която е подредена в музея „Гети“ в Лос Анджелис. Кои са тези артефакти и как направихте подбор им?

– Длъжна съм да кажа, че изложбата е по инициатива на Археологическия институт с музей към Българската академия на науките, а ние сме партньори.

Експонатите, с които се включихме, са Панагюрското златно съкровище (IV век пр.н.е.), Каменен релеф от Стрелча, Апликация с изображение на „Лъв и Грифон“ (Летнишко съкровище, средата от IV век пр.н.е.), Апликация с изображение на йерогамия (Летнишко съкровище, средата от IV век пр.н.е.), Апликация с изображение на жена с триглав гракон (средата от IV век пр.н.е.), Бронзова рапира (КБЕ), Фиаля B68 с надпис: ΚΟΤΥΟΣ ΕΤ ΒΕΟΥ (Гробница No. 2 от Могиланската могила, края на V началото на IV век пр.н.е.), Фиаля B69 с надпис: ΚΟΤΥΟΣ ΕΤ ΒΕΟΥ (Гробница No. 2 от Могиланската могила, края на V началото на IV век пр.н.е.), Ойнохое (кана с колесници, Рогозенско съкро-

София, 19 май 2019 г. Слънчевата зала на Националния исторически музей. Снимка: Владимир Шоков, БТА

вище, края на V началото на IV век пр.н.е.) и Фуала с надпис от Рогозенското съкровище (края на V началото на IV век пр.н.е. Червенофигурен леки-тос, полихром с позлата, Созопол, 360-350 г. пр.н.е.).

Самата им селекция беше направена от комисия на приемащата страна и на нашите специалисти.

Знаете, че пожарите там ни създадоха доста притеснения. Добрата новина в цялата трагедия беше, че самият музей „Гети“ е направен с доста предпазни механизми срещу такива бедствия, а нашите артефакти бяха съхранени, защото кутиите, в които беше пренесено Панагюрско-

то съкровище, също представяват нещо като черни кутии. Когато артефактът се затвори вътре в тях, дори и да беше изгорял целият музей, те нямаше да бъдат увредени. Но независимо от това притеснението си остава.

Специално Националният музей преди това участва в две големи изложби. Едната беше в Чикаго и се казваше „Първите крале на Европа“, в която участваха 11 държави, между които и България. Втората изложба беше в Британския музей в Лондон, която също представяше един ранен период от историята на човечеството и ние се включихме с Панагюрското съкро-

вище.

Защо се ценят нашите материали? Защото са хубави и защото са изключително ценни. Многократно съм чувала от колеги от чужбина репликата: „Вода газите, жадни ходите!“ Кое е много тъжно. В Чикаго за първи път ми се случи да ми целуват ръцете за това, че сме дали тези прекрасни артефакти, за да могат повече хора да ги видят.

Имаме с какво да се представим пред света. Жалко е, че като че ли най-много в България не може да оценят това национално богатство. То е нещо, което може да бъде използвано в много посоки – и по отношение на имиджа на

държавата, и по отношение на националната памет, и по отношение на икономиката ни, във всички аспекти. Но за съжаление това някак не се разбира от всички и не се оценява достатъчно.

Сигурно сте обърнали внимание, че когато има предавания за култура по която и да било телевизия или медии, първо се говори за театралното изкуство, за галериите понякога и понякога се споменава за движимото културно наследство, а за недвижимото дори почти не се говори, което е много тъжно.

А ние наистина имаме огромно богатство, което не използваме адекватно. И не ценим хората, които се занимават с него.

Музеят се включва и в други пътуващи изложби с културно наследство през годините. Как изглежда трудът на музейните работници и специалистите, които стоят зад успешната реализация на подобен проект?

– Моделите за начина, по който се организира структурата на различните музеи, са различни. При нас уредниците не са много и все повече губим приемствеността в поколенията. Като една от причините е ниското заплащане, тъй като не можеш да задържиш един млад човек с 1200-1500 лева. Да не говорим, че все по-малко и по-малко са хората, които се насочват към хуманитарните дисциплини. Още повече че в

университетите самите хуманитарни дисциплини вече не са приоритет. Аз съм го казвала и в други интервюта, но пак ще го повторя: има една фраза, че „който не храня собствена армия, ще храни чужда“. Същото важи и за нашите специалности – който не отглежда собствени специалисти, ще храни чужди. Разказвала съм вече една история – когато искахме да вкараме пещерата Магурата в индикативната листа на ЮНЕСКО като световен паметник на културата, а Министерството на културата на България покани експертна група от Испания, Франция и така нататък, която само за доклада си взе 50 000 евро. А докладът завършва с изречението: „Никъде не сме виждали подобно нещо!“ Аз се пошегувах пред тогавашния министър и казах: „Господин министър, аз това изречение можех да го напиша срещу 5000 лева. Защо трябваше да каните чуждестранни експерти?“ Разбира се, шеговито го представям, но наистина, ако не си отглеждаме хората, които да се занимават с това, тогава няма как да развиваме туризъм, да развиваме опазване на културно наследство и да опазваме националната памет. Няма как да стане. Няма да дойдат специалисти отвън и да ни кажат повече и по-добре нещата от тези, които се отглеждат тук. И това е в тясна връзка с предишния ви въпрос – ето още една причина от малки да ги възпитаваме и да се запозна-

ват с това, което имаме, а ние имаме много.

Изпускаме нещата. Да не стане като с медицинските сестри и с учителите – чак когато се стигне до критична точка, тогава да се сетим и с някакви палиативни методи да спасим положението – вдигайки заплати и търсейки вече под дърво и камък кого да назначим. Така не се прави. Един специалист се отглежда с години.

Ние нямаме епизграфи, нямаме нумизмати. Тоест – имаме, но са малко и вече не достигат. Има и още една сфера, в която това е много важно – когато стават кражби. Имаме подписани споразумения с други държави и веднага ни се сигнализира от европейската служба, която следи дали артефакти, изчезнали от една страна, не са постъпили в друга и дали не се предлагат в други музеи. Но експертите се правят от малкото специалисти, останали в България. Националният музей например вече почти непрекъснато отказва подобни експертизи. Защото имаме 17 000 вещественни доказателства, постъпили при нас, с които не можем да смогнем. Нямаме толкова специалисти – имаме трима нумизмати, единият от които е прекрасен, изключителен специалист, но вече е на пенсионна възраст. Ако утре каже: „Искам да си ходя“, аз не мога да го спра. Трябва да се мисли за тези неща.

Как се Възприемат нашите културни ценности В чужбина?

– Много добре – с много разбиране и възхищение са дори тези, които не са чак толкова добре запознати. Но се оплакват от няколко неща: липсата на литература, преведена на съответните езици: английски, френски и прочие, и липсата на повече контакти.

Но ако се поинтересувате например колко струват едни застраховки... Само да кажем, че Националният музей реши да направи една пътуваща изложба (подобно на Албания, която направи изложбата „Здравей, аз съм Тирана“ и я пращаше по всички държави, за да си направи реклама на държавата), за да застрахова предметите, които ще пътуват, Националният музей ще изразходва целия си бюджет, който никак не е голям – мисля, че стигнахме пет милиона. Но участваме във всички проекти, в които ни поканят, с каквото можем.

Още нещо – когато се работи по съвместни проекти с Европа, за една и съща дейност на европейските специалисти се плаща в евро и сумите са по тяхното законодателство, а на българските се плаща в лева със сумите, които са по българското законодателство. Пример – наш уредник, да кажем, ще вземе 1000 лева, докато уредникът от която си изберете държава, с която работим заедно, ще вземе 2000 евро. Това ако не е дискриминация,

аз не знам... и затова трябва да помислят нашите законодатели, вместо да се карат кой да води бащината дружина.

Ще разкажа съвсем накратко и нещо от 70-те години на XX век. Тогава в Холандия канят за гостуваща изложба българските съкровища – Вълчетрънското, Панагюрското и така нататък. Преди това България, която по това време като част от леката си промишленост произвежда тениски и белъо, преговаря за сключването на договор, който се бави и не получава одобрение.

Холандците правят изложбата успоредно в една зала – от едната страна са българските съкровища, а от друга страна слагат гръцки артефакти, за да се получи нещо като съпоставка.

Такова силно впечатление правят българските съкровища, че моментално на другия ден се сключва договор за леката промишленост.

Ето как културата отваря врати, иначе заключени...

– Абсолютно. А когато направихме изложбата в Лувъра, аз тогава бях заместник-министър на културата и бяхме събрани заместник-министрите от Европейския съюз в един белгийски град – Намюр. Дойдоха да ме поздравят колеги от Полша, от други държави, и казаха: „Ние не можахме да пробием в Лувъра. Вие как успяхте?“ Докато тук се занимаваха с някакви хонора-

ри, които не били платени на не знам кого си, пък не знам защо си, пък дали щели да се върнат съкровищата. Това не знам защо се случва – защо нашите постижения и успехи, вместо да се изкарат на най-прегнен план и двайно да се оцветят, ние гледаме да ги омаловажим. Не си правим добра услуга.

Казвате, че ни е нужна национална стратегия за културното наследство. Каква трябва да бъде тя?

– Аз ако можех да я напиша, щях да взема Нобелова награда... (шегува се – бел. а.)

Ще обясня съвсем разбираемо за какво говорим. Това трябва да бъде програма, по която българската държава да работи за опазване на културното наследство. Трябва да бъдат изведени приоритетите. Например: пазим тези недвижими паметници, които са вече извадени от земята – реставрация, консервация, адаптация за туризъм и така нататък, и се изброяват това, това, това и това... Правим археологически проучвания, особено на местата, където предстои да мине шосе, тръбопровод или каквото и да било, за да не загубим тези артефакти, които са в земята. Правим преценка колко музея в България може да бъдат издържани на съвременен, адекватен и високотехнологичен ниво и казваме: държавата се грижи за N-брой музеи. Например: националните музеи. Те са малко. Но

особено внимание трябва да се обърне на малките музеи в различни места. Един национален музей може да привлече и чужденци, и хора от целия свят, защото ще представи историята на света с артефактите от различните епохи. Но как ще ги заинтересуваме с един музей на Левски, с един музей на Ботев, с един музей на Владислав Варненчик, който в нашата история изиграва огромна роля? Тези неща няма как да ги обясним на хората – че това са наши национални герои, част от нашата национална памет, че тези музеи трябва да се поддържат, че там трябва непрекъснато да се водят ученически групи. Трябва да има възпитание, защото те са част от това, което се е случило на България, от начина, по който е протекъл техният исторически живот.

Ето за това трябва да се помисли. Това трябва да представлява националната стратегия. И когато някой стане министър на културата, да седне и да си каже: „Я да видя аз какво сега ми предстои?“, и да започне да работи по стратегията. Ако му останат средства и време, нека прави и допълнителни неща, но да изпълнява основните заложиени параметри. А не всеки да открива колелото и топлата наново, да започва да прави реформи и така нататък. А след това правителството да се смени и пак да се започва от нула. Аз не казвам, че имаме лоши министри, може да са изпълне-

ни с най-добри намерения, но като няма план за работа... Аз, като ходя да правя археологически проучвания, първо си правя план. Ако отида и започна да копая – тук дупка, там дупка, може да намеря нещо ново, но може и да не намеря нищо. Така че всичко си иска стратегия.

Ръководили сте повече от 60 археологически експедиции – теренни проучвания и разкопки. Кой момент от работата на терен ви е оставил най-ярък спомен?

– Поначало аз много обичам работата си. Това донякъде даже ми липсва, защото сега, във връзка с ръководството на музея, съм ги ограничила, а и годините ме принуждават все пак по-малко да ходя на разкопки.

Много са моментите, които силно са ме впечатлили. Може би очаквате да кажа откритието на съкровището на Калиакра, което беше много силен момент, или откритието на някои артефакти, които не съм очаквала, че ще държи в ръцете си или че ще ги видя. Такъв е примерът с накрайника от нефрит, който намерихме пак на Калиакра – никога не съм знаела, че такива неща са стигнали до българските земи, защото нефритът тогава, през XIV век, е бил по-скъп от златото и се е носил само от императори. За да стигне до Добруджанското господство, той е бил подарен от някого.

Но е много трудно това да

се разкаже, то е емоция преди всичко.

Имали сме, разбира се, и много тежки моменти. Но всеки миг, изкаран на терена, е бил една емоция.

Вие развивате и преподавателска дейност. Какво казвате на своите студенти, за да запалите любовта им към професията на археолога и историята?

– Това е една от най-трудните ми сфери. Може би не ставам за преподавател, мислила съм си го и това. Защото при мен идват, меко казано, слабо подготвени от предишните етапи на образованието студенти. Понякога се налага да се връщаме назад, да им се обяснява. Това е все едно да водите ученици в трети клас, а те още да не са научили азбуката. Представяте ли си за какво става въпрос!

Това, което непрекъснато повтарям, е да четат, да четат, да четат! Защото това много липсва на съвременното поколение. Чете се малко и се чете хаотично. Понякога се четат неща, за които се искат много подложки, за да можеш да ги разбереш.

И най-вече – да не остават в професията, ако не я обичат. Тя и без това не е добре платена, така че ако няма и любов към това, което върши, то абсолютно ще бъде трагедия преди всичко за самия човек.

Иван Маразов е роден през 1942 г. През 1967 г. завършва история и теория на изкуствата в Института „Репин“ в Ленинград. Започва работа в Института по изкуствознание при БАН. Доктор на науките през 1986 г., професор от 1987 г. Директор на Института по изкуствознание през 1988-1991 г. В периода между 1969-1990 г. е редактор и главен редактор на сп. „Изкуство“. През 1995 г. основава Департамент по история на културата и изкуствознание при Нов български университет. Почетен професор на НБУ. Основни интереси в поле-

то на тракологията и съвременното българско изкуство. Автор на студии и книги за български художници и изкуството, културата и митологията на траките, издадени у нас и в чужбина. Чел е лекции върху тракийската култура в Русия, САЩ, Япония, Германия, Англия, Франция, Дания и др. Участвал е в много международни научни форуми. Куратор на изложби на тракийската култура в Япония, Германия, Холандия, САЩ, Белгия, Русия. Издава поредицата „Мит, изкуство, фолклор“.

Проф. Иван Маразов
Снимка: личен архив

Пътуваща културна

Изложбите на тракийската култура в чужбина имат интересна и противоречива история. През 1962 г. в Есен беше организирана наша изложба, която включваше доста паметници от културното наследство на траките. Осем години по-късно Иван Венедиков за първи път подбра една доста пълна експозиция на тракийските находки, която стана база за първите самостоятелни изложби в чужбина на тази изключително важна и привлекателна за западната публика част от културното богатство на българските земи.

Първ бе Париж – 1976-а. Гран Пале за три месеца стана изложбеният център на столицата на световния

културен живот. Оттогава най-големите музеи в света се надпреварват да се нарежат по-напред в „списъка на чакащите“. Виена, Лондон, Метрополитен, японската експедиция, Мексико, Индия, Италия, Ермитажа и т.н. В някои страни изложбата гостува неколкотрактно. Посочвам само някои исторически факти, защото през последните години всеки наш управник се тупа в гърдите, че той „първ“ (и всички синоними на „първ“, за които си спомните), че за „първи път“ тракийската култура излиза в чужбина, тъй като никой преди тях не се сетил, че тя трябва да се популяризира. Политическите спекулации не помагат за авторитета на тези излож-

би, макар че не му и вредят, защото просветените хора и в любимия Запад са повече от невежите. Тази интензивна изложбена дейност стана възможна благодарие на това, че през 1972 г. бе основан Институтът по тракология при БАН, който за кратко време разви невероятно плодотворна научна дейност с привличане на много утвърдени и млади учени от целия свят, в чието поле влизаха и тракийската история и култура. Организаторският талант на проф. Александър Фол и неговата лична известност в световните научни среди превърнаха България в естествено средище на науката за траките. Само отбелязвам, че институтът бе за-

крит като „комунистически“ и стана част от Института по балканистика.

Искам специално да подчертая, че в договорите приемащата страна поемаше всички разходи по организацията и в тях винаги бе включвана клауза за провеждане на съвместна научна конференция с българските траколози, както и за изнасяне на лекции в реномирани местни университети. Това позволи на по-младите наши специалисти да навлязат пряко в международния научен живот.

След тези малко полемични откровения ще се опитам да анализирам значението на тази изложбена практика в

на експозицията, откриване. Мисля, че с другия куратор Александър Минчев се справихме със задачата особено с намесата си по аранжировката на експозицията. На откриването на изложбата присъстваха и членове на императорското семейство, което повиши статуса на събитието и интереса на публиката и средствата за масова информация. Веднага след официалната част в музея в Токио се състоя и научната конференция.

Изложбата в САЩ се подготвяше от пролетта на 1994 г. Позвъни ми госпожа Ан Таунсенд от Американския тръст за музейни експозиции,

за да се запознае с паметниците и да представи пред американските музеи проект за изложба. Имало е много кандидати, но от всичките 250 американски музея, с които тръстът работи, тя избра шест и сключи договор с Министерството на културата. Започна подготовката. Иво бе поканен от Ан да заснеме експонатите и той прекара много време в Националния музей, за да изработи нови фотографии специално за каталога. Книгата със статии от водещи наши учени и великоленното оформление стана бестселър.

Междувременно аз неочаквано се озовах в политиката, което попречи на работата върху проекта. Ще обясня. Шабът на президента г-н Петър Стоянов не искаше да допусне той да открие изложбата в Сейнт Луис, към което се стремеше Нейно Превъзходителство г-жа Ейвис Боулън, посланик на САЩ

дипломация

светлината на т.нар. културна дипломация. Ще се спра на личния си опит като куратор на две значими тракийски изложби – в Япония (1978-1979) и в САЩ (1998-1999). Изложбата в галерия Япония беше предвидена за Ancient Orient Museum в Токио и за Музея на Осака – общо за повече от седем месеца. Организацията на една толкова мащабна експозиция е сложен процес: той минава през уговаряне и събиране на експонати от много наши музеи, проверка от реставратори и необходима реставрация, изработване на научен каталог, застраховане, опаковане и изпращане на паметниците, разпаковане и предаване с акт за съхранение на приемащата страна, аранжиране

за да ме покани за куратор на бъдеща изложба на тракийското изкуство. Заедно с Иво Хаджимишев я съпроводихме по значими български музеи,

Базел, 14 март 2007 г. Президентът Георги Първанов, който е на работно посещение в Швейцария, открива изложбата „Древните цивилизации в България. Златото на траките“. Снимка: Владимир Шоков, БТА

в България. Именно нейните усилия доведоха до успех и изложбата се откри в чудесния музей на града. Но с това проблемите не приключиха. В нашата преса организирано се появиха материали срещу моята кураторска позиция. Някакъв наш художник (?), избрал свободата в САЩ, ме обвиняваше за това, че в статията за изложбата в

на културата не разреши на американците да изготвят музейни реплики – сувенири с части или мотиви от изложените предмети. „Това профанизира високото тракийско изкуство“, отсече тя. Който е посещавал западен музей, знае какви огромни площи са заети именно от музейни реплики на произведения от всички велики изкуства, изра-

лява на музея, който съхранява оригинала. Както твърдеше един от сътрудниците на музея в Сейнт Луис, нашата държава е загубила поне милион долара от патриотизма, граничещ с невежество. Но тъй като американската практика е по време на официалното откриване пред залата да се поставят няколко витрини с реплики, сложиха в

Париж, 14 октомври 2006 г. Министър-председателят Сергей Станишев разглежда изложбата „Тракийски съкровища“ в музея „Жакмар Андре“.
Снимка: Елена Дикова, БТА

„Таймс“ американският автор не бил споменал за България, сякаш аз мога предварително да редактирам това световно списание. Друг ме изкара виновен за това, че някакво женско елинско общество отпечатаало на поканата си съд от Панагюрското съкровище. И още какви ли не други прегрешения. В резултат някои спонсори решили, че в България изложбата не се възприема добре и се оттеглили.

Медийната атака продължи дълго. Но имаше и институционална: министърката

ботени от различни материали, включително и от злато. Превърнати в брошки, огърлици и други бижута, тези реплики не по-малко от научните издания допринасят за популяризацията на една или друга култура. Оторизирана организация се занимава с изработването, издава каталог, по който можеш да си поръчаш избрана от теб реплика, продажбите не свършват след края на събитието. Бизнесът е изключително широк и от всяка продажба определен процент се начис-

лява реплики от паметници на древното мезоамериканско изкуство. И се изкупиха моментално.

На лекцията ми в залата на музея присъстваха над 700 души, някои бяха пътували по 5-6 часа. След това при мен идваха американци да питат дали могат да посетят България и да се запознаят не само с музеите, но и с недвижимите паметници на тракийската култура. И от тълпата български бизнесмени, долетели със съмолета на президента, никой не се сети

да използва за културен туризъм този интерес. А той беше огромен – само в Сан Франциско в над 23 милиона тираж имаше статии за изложбата, не отчитам електронните медии (по статистика предоставена от музея). Същото беше и в Детройт. Имах лекции пред широката публика и пред студенти в Бъркли, в Пол Гети Мюзийм, в Детройт, в Университета „Ан Арбор“. На летището на Сейнт Луис, като разбраха, че сме организатори на изложбата, ни предложиха места в първа класа. Колегите, които пътуваха в другите градове домакини, също останаха с великолепни впечатления от интереса не само на археолозите, но и от страна на обикновените любители на древността. Но като най-голямо признание за популярността на изложбата смятам една случайна среща в кафене в Сейнт Луис: младо момиче си беше нарисувало лицето по модела на наколеника от Мозиланската могила: хоризонтални златни ивици по лявата буза. Дали трябваше да го възприема като „профанация на високото тракийско изкуство“?

Сега – няколко думи за престоля на един куратор. Прекарах три месеца в Токио и Осака. Това беше време на библиотеките, за да чета научна литература, недостъпна у нас (да не забравяме, че тогава още не съществуваше интернет и всяко излизане в чужбина беше възможност за попълване на личната библи-

отека), време на усилено ксерографиране (особено в токийския музей), на посещение в книжарници, специализирани в сферата на световната археология и история. С колегите от музеите водехме дълги разговори, които също ме обогатиха, тъй като някои от тях имаха опит в разкопки в Иран и ползваха съветите им при покупка на достатъчно книги. В Щатите се запознах с колеги, чиито имена знаех само по публикации, и дискусиите с тях пред витрините в музеите обогатиха моите представи за древността. Както се знае, американските музеи са богати и разностранни, в тях можеш да продължиш професионалното си обучение. А книжарниците в Бъркли, Лос Анджелис, Детройт, Ню Йорк и Вашингтон са великолепни. И оттук си тръгнах с огромно количество книги. И досега се опирам на тях.

За да направиш една изложба на тракийското културно наследство, се изискват знания и умения. Американската изложба беше конструирана по различен начин – не по находки, а по теми. Колегите в Сейнт Луис я бяха аранжирали като мистериално посвещение: тъмни зали със светлина само върху витрините. По подобен ефектен начин в края на миналия век беше изградена експозицията на великолепна европейска пътуваща изложба за културата на бронзовата епоха. Тя имаше като политическа цел да покаже корените на единство-

то на Европа във времето на нейното ново обединение. В изложбата бяха събрани ключови произведения от цяла Европа. Бяло място на картата беше само България. Запитвах колегите от Националния музей в Копенхаген защо отсъстват български находки. Те се позасмяха и ми обясниха, че нашето Министерство на културата отказало участие, тъй като за това не било предвидено заплащане. По времето, когато политиките се биеха в гърдите, че трябва да станем част от европейското семейство, отказваме да се заявим сред най-активните създатели на европейската култура! Естествено, румънците и гърците бяха изпратили своите шедеври. Помислих си, че само златното съкровище от Вълчитрън би засенчило всичко останало. Е, кой работи срещу имиджа на България?

Изложбите на тракийското художествено наследство изпълняват функциите на културна дипломация и гнес. Не трябва обаче да се забравя, че те продължават дълга традиция, в началото на която стоят такива грамадни учени като Иван Венедиков и Александър Фол, които рано осъзнаха каква важна роля за образа на България играят културните богатства на нашите земи. Те не са нито „комунистически“, нито „демократични“. Те определят дълбоките исторически корени на българската идентичност.

Тракийската изложба в Лувъра – десет години по-късно

Тотко Стоянов е роден на 27 март 1954 година в Карнобат. През 1978-а завършва „История“ със специализация по „Археология“ в Историческия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“.

След като завършва образованието си, в продължение на няколко години Стоянов е уредник-археолог в Окръжния исторически музей в Бургас и в Археологическия музей в Созопол.

Проф. д-р Тотко Стоянов
Снимка: личен архив

През 1982 година е назначен за редовен асистент по „Тракийска археология“ в катедра „Археология“ в Историческия факултет на Софийския университет. Четири години по-късно с темата „Култът на Артемиди/Диана в Тракия VI в. пр.н.е. – IV в. н.е.“ Тотко Стоянов става доктор по история. От 1993 година е доцент по „Тракийска археология“, а от 2013 година – и професор в същото направление. От 2021 година той е професор – Emeritus.

През август 1987 година Тотко Стоянов е на специализация в Лондонския университет и Британския музей. Освен това има специализации и в Аристотеловия университет в Тесалоники (Гърция), и във Френската школа в Атина.

В периода 1990–2020 година Стоянов е ръководител на екипа, проучващ тракийския град Хелис в ИАР „Сборяново“ (Община Исперих). През 2008 година той инициира създаването на Асоциация на българските археолози, на която впоследствие е председател през годините 2008–2012 и 2012–2016.

Проф. Стоянов е автор на няколко монографии, на различни статии, студии и рецензии.

Приех поканата на списание ЛИК да споделя информация, впечатления и спомени, свързани с тракийската изложба в Музея „Лувър“, в брой, посветен на пътуващото културно наследство на България, по две причини – първата е дълбокото ми уважение към списанието от първия му период, когато то беше незаменим

„прозорец“ към света от другата страна на „Стената“, а втората – заради стойността на трите години участие в подготовката на тази безспорно знакова за България изложба за професионалната ми кариера като преподавател и изследовател в областта на тракийската култура.

Подготовката и реализа-

цията на изложбата L'Épopée des rois thraces. Découvertes archéologiques en Bulgarie / Епопеята на тракийските царе. Археологически открития в България в Музея „Лувър“ в Париж през 2015 година (15 април–20 юли) бе резултат от изпълнението на подписано през 2012 година петгодишно Споразумение за сътрудни-

чество между Министерството на културата на Република България и Музея „Лувър“, предвиждащо организиране на изложби, обучение по музейен мениджмънт на български специалисти, сътрудничество при археологически проучвания и съвместни изследователски програми. Инициатор бе министър Вежди Рашидов. Преди това обаче през 2011 година директорът на Лувъра Анри Лоарет идва в България, посещава лично 37 музея, археологически разкопки и е спечелен за каузата. През юли 2012 година на президента на Лувъра е предоставен предварителен списък на експонати от фондовете на различни български музеи, които са изразили желание да вземат участие в изложбата. През август (същата година) със заповед на министър В. Рашидов е назначена работна група за подготовка на изложбата; организацията е възложена на проф. Божидар Димитров, директор на Националния исторически музей, а за научен ръководител на проекта от българска страна е определен проф. Иван Маразов. В състава на работната група, основно от колеги от НИМ, участвали в осъществяването на предишни изложби за тракийската култура, е включена и доц. г-р Милена Тонкова, ръководител на Секцията по тракийска архео-

логия на Националния археологически институт с музей при БАН. От френска страна като куратори са определени директорът на Департамента за гръцка, етруска и римска древност г-р Жан-Люк Мартинез, г-р Негин Матийо от същия департамент и г-р Александър Баралис, ръководител на френския екип, участващ в разкопките на Аполония в Созопол.

До края на 2012 и началото на 2013 година френският екип е подготвил два варианта на концепция за бъдещата експозиция. Според справка за хода на подготовката от това време на заседания на българската работна група е констатирано и изразено известно несъгласие с предложението от френска страна по отношение взаимовръзката между тракийската и гръцката култура и че заради различните гледни точки е нужно да се установи директен контакт между българските и френските учени, за да представят лично и да обсъдят вижданията си за изложбата. При посещението на делегация от Музея „Лувър“ в България между 18 и 20 февруари 2013 година такава среща не се е състояла. Проф. Иван Маразов е отказал да продължи работата си по проекта поради липса на пряк диалог между екипите от двете страни¹.

По време на престоя на френската делегация по тяхна покана имах среща с тях, на която ми бяха представени концепцията им и свързана с нея презентация, за да дам своето мнение. Към този момент аз нямаш информация за предисторията на подготовката, изложена накратко по-горе. Работното заглавие на изложбата беше „Древна Тракия. От одриските царе до гръцките градове. Съкровища от археологическите сбирки в България“. От синопсиса бе видимо, че основен сюжет е представянето на Одриското царство – от формирането му до елинистическата епоха в контекста на икономическите и културните взаимоотношения с гръцките колонии по тракийските крайбрежия, допринесли за икономическото и културното развитие на тракийското общество, чрез експонати от националните археологически и исторически музеи в София и музеите в Пловдив, Казанлък, Созопол, Варна, Несебър, Враца и Ловеч. В структурата бяха заложени шест раздела с открити акценти, чрез които да се представят на френската публика и на туристите от целия свят Тракия чрез митологични персонажи като Орфей (представите за траките на техните съседни, реалното им присъствие в исторически събития);

¹ Много по-късно разбрах, че друга причина за това може би е бил ясният отказ от страна на Лувъра за включване в изложбата на експонати от „Колекция Васил Божков“, обяснен и в изявлението на директора на Лувъра Жан-Люк Мартинез, след подписването през декември 2014 година на официалния договор за изложбата: „... че не само Лувърът, а и останалите държавни музеи във Франция не работят с частни колекции и по тази причина изложбата на тракийските съкровища включва само експонати от българските държавни музеи“.

Одриското царство (Севт III, царската канцелария и дипломацията, гробниците, начинът на живот на царете и аристокрацията); Икономически и културни отношения във и с Тракия (отношенията с другите тракийски племена, отношенията с Атина, Македония, Ахеменидска Персия, скитите); Гръцките градове по тракийското крайбрежие (основаване, планировка, светилища, некрополи); Синкретизъм и самобитност на тракийската религия; България и френската археология (от разкопките на А. Дьогран в началото на XX век до 2013 година). Бе предложено бронзовата глава на Севт III да бъде акцент на цялостно представения инвентар от гробницата му и изложбата. Заявено бе намерение да се излезе от видимите акценти върху изделията от злато и сребро в заглавията и експозициите на тракийските изложби до момента и да се илюстрират в цялост тракийските аристократични погребения, символиката на елементите им и практиките като източник за тракийските погребални вярвания и религиозни представи. Предвидено бе изложбата да се експонира в подходящото за такива случаи самостоятелно „крило Ришелво“; време за изложбата април-юли 2014 година; брой на артефактите около 190, предимно от българските музеи; за въвеждащата тема и някои други акценти се визираща експонати от Лувъра, Френската на-

ционална библиотека, Музея „Орсе“; Алтес музеум Берлин, Британския музей, Кеймбридж и др.

Споделих мнението си, че макар и новост, изложба в по-кратка времева рамка и ясни тематични направления позволява по-изчерпателно представяне на водещи комплекси, особено при по-балансирано представяне на артефактите от най-престижните до тези, които наглед са по-семпли и имат място в ежедневието и на аристократи, и на редовите членове на обществото. Очевидно е, че тезисите за изложбата имат нужда от развитие и прецизиране, но пред такава изложба в Лувъра има перспектива и приемам предизвикателството да участвам в подготовката ѝ. По-важната новост в случая беше, че инициативата за изработване на концепцията за подобна изложба и осъществяването ѝ се поема от музея домакин, чиито традиции, опит и потенциал са безспорни.

На 3 април 2013 година Жан-Люк Мартинез беше номиниран за президент-директор на Лувъра, което даде сигурност в работата на френските колеги. В България обаче от март 2013 до ноември 2014 година, когато В. Рашидов се върна като министър на културата във второто правителство на ГЕРБ, се смениха две служебни и едно „редовно“ правителства. Това неминуемо причини забавяне на административните процеду-

ри и предопредели отлагане на изложбата с една година. За нас с Милена Тонкова и френските колеги Александър Баралис и Негин Матийо започна сериозна работа в постоянен контакт още през март 2013 година. Размяната на предложения за допълнения или корекции в структурата, нови паметници или теми беше следвана от обсъждане на цялостната визия. В началото на март 2014 година френският екип гостува в София и обсъдохме нов вариант на концепцията с разширен предварителен списък на експонатите по музеи, водещи към промени в концепцията и основните теми в каталога, за по-пълноценно представяне на тракийската култура. През май 2014 година делегация от Лувъра, включваща освен кураторите и представители на отделите за пространствено оформление на експозиции, заедно с българските куратори посети музеите в София и страната, както и някои археологически обекти като гробниците от района на Казанлък. Работихме по изготвянето на окончателен списък на експонатите и уточняване на съдържането на каталога. През юни осъществихме работно посещение в Париж. Запознахме се на място и обсъдохме идеите за пространственото разположение на експонатите по модули. В следващите месеци концепцията за експозицията беше избистрена, което доведе до детайлизиране на структурата на

каталога с конкретните наименования на текстовете и определяне на авторите, което даде възможност към края на годината авторите да пристъпят към работа. Този етап не беше лек, ако се има предвид, че за встъпителния и всеки от шестте тематични раздела има по един основен текст (в V са два), в разделите има общо 38 тематични текста и 20 за конкретни комплекси или обекти. Освен тях има 316 анотации за каталожните единици.

В началото на 2015 година се спряхме на мотото на изложбата „Епопеята на тракийските царе. Археологически открития в България“.

Тя бе открита на 15 април.² Експозицията бе аранжирана в четири зали на самостоятелното „крило Ришельо“, до което се стига веднага от хола под пирамидата. Представени бяха над 1600 експоната от фондовете на 17 български музея. Във встъпителната част на изложбата (Зала 1) възприемането на митологията и героичния епос за Древна Тракия в хода на времето и в културата на Западна Европа (Раздел I) бяха илюстрирани с произведения на гръцката вазопис и скулптура, средновековни миниатюри, картини от Ренесанса и ново време чрез 20 експоната от Музея „Лувър“, Френската национална библиотека, Музея „Орсе“ и други европей-

ски музеи като Британския, музеите в Неапол и Бари, Глиптотеката в Копенхаген, Музея „Праго“ в Мадрид и др.

Фокус на изложбата, както беше посочено, бе Одриското царство. В Зала 2 за първи път бе представен пълният гробен инвентар на три богати погребения на тракийски аристократи от некрополите при Дуванлии, Калояново-Чернозем и Маломирово-Златиница, които илюстрират формирането на Одриското царство, икономическата мощ на неговите владетели и висша аристокрацията от V до началните десетилетия на III в.пр.Хр. (Раздел II). В три витрини гробните комплекси бяха представени отделно, в тяхната цялост, за да се демонстрират всички елементи на тракийските погребални обичаи: инсигнии на властта – златни нагръдници, специални украси за глава, пръстени-печати, комплекти от банкетни съдове – метални и глинени, защитно и нападателно въоръжение, украса за конска амуниция, накити и аксесоари, и дори една категория гробни предмети от глина, камък и други материали, за които се счита, че са имали „магическо“ предназначение.

Център на изложбата беше Зала 3, отредена само за дарове от символичното погребение (кенотаф) на Севт III в монументалната гробница в могилата „Голяма Косматка“

край Шипка (Раздел II). Бронзовата портретна глава на царя, шедьовър на античната скулптура, бе основният акцент на изложбата. Тя бе поставена на ходовата линия на посетителите, в отделна витрина, което дава възможност всеки да усети нейното съвършенство. Главата на Севт III е сред единиците достигнали до нас скулптури със запазени очи от алабастър, стъклен паста и метални мигли, което ѝ придава осезаем реализъм – „царят гледа“.³ В друга витрина, непосредствено до нея, е изложен богатият инвентар на комплекса. Представени са разкошният златен гръбов венец, символ на царски статус, богато инкрустираните със злато меч и ножница, шлемът с името на царя и неговите наколенници, също шедьовър на бронзовата пластика, златен киликс, сребърни кана и киликс-купа с името на Севт, изящна пиксида с форма на мида от сребро с позлата, златни апликации от конска амуниция, нишки от златотъкан килим, бронзова кана, амфори за вино, стригила, алабастро-ни, оръжия, шпори и др.

Част от архитектурната и живописната декорация на гробниците от Стрелча и Мъглиж и фотос с композицията от гробната камера на Казанлъшката гробница допълваха представата за разнообразните като форма и украса гробници на одриска-

² Според обичайна практика откриването се състоя на 14 април от директора Жан-Аюк Мартинез и министър В. Рашидов в присъствието на министър-председателя Бойко Борисов и други официални лица и гости.

³ Огромни банери с дясната половина на лицето на Севт с по-добре запазеното око бяха окачени на фасадата на Лувъра.

Снимка: личен архив на Тотко Стоянов

та аристокрация, за чието създаване са били ангажирани вещи гръцки архитекти, художници и каменоделци. Архитекти от отгела за пространствено оформление на експозициите моделираха пространството на експозицията като дълъг коридор (громос), започващ с широко отворено преддверие, към който в дълбочина са добавени залите с експонати и заедно с естественото засвояване и приглушеното общо осветление се създаваше алузията за една импозантна гробница, подобна на тези в могилата „Голяма Косматка“, Мал-тепе при Мезек и др. Наред с богатите и представителни гробни комплекси на тракийските аристократи за първи път акцент бе и градската култура (Раздел

III). Бяха представени два основни градски центъра от земите на одрисите – градът при Ветрен, известен като емпорион Пистирос, търговски и занаятчийски център, обитаван от гръци и траки, и Севтополис – столицата на Севт III. С различни артефакти бяха представени данни за бита на жителите им. Поставен бе акцент върху археологическите свидетелства за възприемането и използването на гръцкия език както от царската канцелария – каменни плочи с официални договори от Пистирос и Севтополис, така и от населението на тези селища – фрагменти от глинени съдове с графити с тракийски и гръцки имена и кратки текстове. Илюстрирана беше ролята на Пистирос не

само като много важен за Вътрешна Тракия търговски център, но и като средище на металообработващата промишленост и занаятите. Специално място в Зала 4 бе отредено на инструментите на майсторите занаятчии – торевети и ювелири, открити в земите на одрисите и гети – инструменти от Пистирос, от гетската столица Хелис, от укрепеното тракийско селище при Драгоево, Шуменско, както и от две ямни светилища при с. Малко Тръново и с. Ябълково в централната част на Горнотракийската низина. В същата зала бяха изложени и изделия на местните майстори – шедьоври на тракийската тореветика и ювелирство – скифосът от Стрелча, украсите за конска амуниция от Летница, пръс-

мени-печати от Пейчова могила при Старосел и от Брезово, накованникът от Враца, фиали и кани от Рогозенското съкровище.

В центъра на Зала 4, показваща многообразието на тракийската култура, бе експонирано Панагюрското златно съкровище. Наблизо бяха представени и съкровищата от Борово и Летница (Раздел IV).

В Зала 4 бяха представени и политически и културни центрове на гети и трибали (Раздел V). Столицата на гетите Хелис и аристократичният ѝ некропол в резервата Сборяново бяха представени с фотоси на царската гробница в Гинина могила и артефакти от града. В самостоятелна витрина бе изложено гървено сандъче със златни накити и украси за конска амуниция – оригинален гробен гар от насипа на Голямата Свещарска могила. Блясъкът на трибалската аристокрация бе демонстриран с инвентара на гробница II в Могиланската могила (Враца) – златен венец, обеци, банкетни съдове, оръжие и други артефакти, сред които и известния параден накованник, реставриран във връзка с участието му в изложбата.

В изложбата бе отредено място и на крайбрежните гръцки градове, неделима част от територията и културата на Тракия (Раздел V). Представени бяха различни

гробни находки от некрополите на Аполония, Месамбрия и Одесос. Скулптура, теракоти, метални и рисувани гръцки съдове, златни накити, апликации от слонова кост за саркофаг, архитектурна декорация представяха многоликия живот в гръцките колонии, чиито контакти с Вътрешна Тракия са допринасяли за нейното икономическо и културно развитие, осъществявайки връзката ѝ с Гърция, Анатолия и Средиземноморието. Сред експонатите се открояваше фрагмент от архитектурна теракота с изображения на воици, открит от А. Дьогран през 1904 година. Той бе експониран в изложбата заедно с други аналогични детайли, открити на същото място при разкопките на античен храм на остров Св. Кирик и Юлита в Созопол няколко години преди изложбата.

Визуализирането на тракийските религиозни представи (Раздел VI) беше осъществено чрез подкреждането по подходящ начин на митологичния разказ върху съдове от Рогозенското съкровище и апликации от съкровището от Летница, безспорни произведения на тракийски майстори-торевти, а местни ритуални практики чрез „магическите“ фигурки и предмети от гробните комплекси от могилата Мушовица при Дуванлий и Могиланската могила.

За първи път в контекста

на изложба за Тракия, като илюстрация на проявите на тракийски култове в гръцкия свят, бе представен релефът на тракийската богиня Бендига, открит в Пирея, където богинята е имала светилище, предославен от музея Ни Карлсберг Глиптотек в Копенхаген. Многобройните траки в Атина и Атика – метеки и роби, и по-вероятно важноста на Одриското царство като партньор на Атина в Пелопонеската война са фактори, довели до въвеждането на култа на тракийската богиня в официалния пантеон на Атина още през V в. пр.Хр.

Бих споменал и една „гребна“ подробност – всички текстове в експозицията имаха и вариант на български език.

Интересът към изложбата беше голям не само при откриването. В това се уверихме и през юни, когато бяхме в Париж във връзка със съпътстващата научна конференция. Това бе очаквано, защото изложбата се състоя в разгара на туристическия сезон, който за Лувъра и за Париж всъщност няма прекъсване целогодишно.

Каталогът на изложбата

С малко по-различно заглавие от това на изложбата каталогът **L'épopée des rois thraces, des guerres médiques aux invasions celtes 479-278 avant J. – C. Découvertes**

Париж, 26 април 2005 г. Изглед от Париж.
Снимка: Тихомир Пенев

archéologiques en Bulgarie⁴ бе отпечатан навреме преди откриването. Той съдържа текстове от 61 автори, от които 38 български учени, 16 колеги от Франция и 7 от Великобритания, Италия, Дания, Чехия и Румъния, изследователи на тракийската и античната култура. Каталогът е с твърди корици, формат 24.71x31.19 см, 400 страници текст, 250 цветни и 33 карти, планове и графични илюстрации. В шестте раздела, съответстващи на тематичните акценти на изложбата (I. La Thrace dans l'imaginaire antique et moderne; II. L'émergence de l'aristocratie odryse; III. L'organisation du royaume odryse; IV. Le mode de vie aristocratique; V. La Thrace: un espace pluriel; VI. La religion),

са представени и анотирани 316 каталожни единици (с над 1600 артефакта), илюстриращи текстовете по подтеми (38) и за конкретни комплекси и паметници (20). Анекс с карта и анотации за 34 от най-важните археологически обекти – селища, некрополи, съкровища, светилища (без аналог досега), допълва ползвателната информация за Тракия. Изданието завършва с обширна библиография.

Отдавна каталозите на големи изложби са значими научни публикации и важен източник на информация за научната общност. В ерата на дигиталните технологии тази специфична литература се развива, създавайки буквално шедьоври, съчетаващи високи научни стандарти с по-

лиграфски продукти (формат, цветни образи, дизайн и пр.). В някои научни области това може да няма толкова голямо значение, но в археологията, чиято граница с историята на изкуството е условна, не е без значение да анализираш и да интерпретираш дори и „обикновени“ артефакти на базата на качествени изображения. Колегите ни от Лувъра имаха амбицията каталогът на изложбата да е от най-висока класа. И резултатът действително е забележителен. Мисълта, че и ние с доц. Милена Тонкова имаме принос в това издание, е приятна.

В периода на изложбата бяха планирани съпътстващи научни и културни събития във Франция и България. Музеят „Лувър“ организира през

⁴ Coédition musée du Louvre / Somogy éditions d'Art, Paris, 2015, sous la direction de Jean-Luc Martinez, Alexandre Baralis, Négueine Matieus, Totko Stoyanov et Milena Tonkova.

2015 година две реципрочни изложби в по-малък мащаб с експонати от своите фондове. През май в Националния археологически музей беше открита изложба с част от съкровището от Боскореале, изящни сребърни съдове от богата римска вила близо до Помпей, а в Археологическия музей в Пловдив с паметници на египетското изкуство. Египетската изложба гостува после и в залите на Музея за история на София в новия му дом Софийската централна баня.

Бяха планирани и осъществени и две научни прояви. В началото на март 2015 година във Френския културен институт в София се проведе семинар на тема „Маркетинг, работа с публика, консервация и реставрация на културни ценности“ с участие на френски и български специалисти.

Конференцията

На 12 и 13 юни 2015 година в три научни институции в Париж – Института по история на изкуствата (Institut national d'histoire de l'art, INHA), Френската академия за епиграфика и изящна словесност (Académie des Inscriptions et des Belles-Lettres) и Аудиториума на Музея „Лувър“ се състоя конференцията **L'aristocratie odryse: signes et**

lieux du pouvoir en Thrace (Ve-IIIe siècle avant J.-C.), основно съпътстващо научно събитие на изложбата. Представените доклади допълваха основните теми на изложбата с нови данни и интерпретации на важни проблеми. В четири тематични сесии бяха представени 18 доклада от 22-ма изследователи от България, Франция, Великобритания, Чехия, Гърция, Румъния и Турция. На първата сесия, посветена на мобилността на специалисти и циркулацията на знания и идеи, бяха представени шест доклада. Втората сесия на тема *Aristocratie, nécropoles et territoires* се състоя в пленарната зала на Institut de France⁵ и бе ръководена от председателя на академията академик Робер Мартен. Трите доклада бяха предшестествани от слово на министъра на културата на Република България г-н Вежди Рашидов. Съгласно традицията на тази престижна институция всеки от докладите бе представен от член на академията. Докладът *L'aristocratie odryse: signes et lieux du pouvoir en Thrace (Ve-IIIe siècle avant J.-C.)*, представен от проф. З. Арчибалд, се явява пленарният доклад на цялата конференция. Вторият доклад *La nécropole royale thrace de Shipka – Sheynovo* – Крап бе представен от проф. Т. Стоянов и доц. М. Тонкова,

третият доклад *Apollonia du Pont, les travaux de la mission archéologique franco-bulgare* – от г-р А. Баралис и доц. К. Панайотова. Провеждането на тази сесия в такава обстановка⁶ бе знак за значимостта на изложбата и на конференцията в научния и културния живот на двете страни. Заседанията по следващите тематични сесии *Formes et symboles du pouvoir: parures et armements* и *Formes et symboles du pouvoir: mobilier funéraire, décor et monnayage* се състояха в Аудиториума на Лувъра. На тях бяха представени още единадесет доклада. В заключителните думи на финалния доклад *Le monnayage odryse* академик О. Пикар даде висока оценка на конференцията и на ролята ѝ заедно с изложбата за още по-задълбоченото осветляване на мястото и ролята на Тракия в класическия и елинистическия свят.

За оценката за значимостта на изложбата бих цитирал думите на директора на Лувъра г-р Жан-Люк Мартинез, казани при подписването на официалния договор за изложбата през декември 2014 г.: „Не става дума просто за една впечатляваща изложба, която ще е акцентът в работата на Лувъра през 2015 година, а става дума за нещо много по-голямо – представянето на България.“

⁵ Създаден през 1795 г. като обединяваща институция на петте академии на Франция: *Académie Française* (1635), *Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* (1663), *Académie des Sciences* (1666), *Académie des Sciences Morales et Politiques* (1795) и *Académie des Beaux-Arts* (1816).

⁶ На заседанието присъстваха и други официални лица от българска и френска страна. Трите доклада бяха отпечатани в годишното издание за заседанията на академията *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, Séances de l'année 2015, Avril – Juin*, 883–999.

Древна Тракия във Вила „Гети“

ДОЦ. Д-Р МАРГАРИТ ДАМЯНОВ

Маргарит Дамянов е роден през 1977 г. През 2000 година се дипломира като магистър по археология с втора специалност старогръцка филология в СУ „Св. Климент Охридски“. Шест години по-късно получава диплом за доктор по археология в същия университет.

Дамянов е специализирал във Френската школа в Атина и в Американската школа за класически изследвания в Атина.

От 2009 година е главен асистент, а от 2022-а доцент в Секцията за тракийска археология на Националния археологически институт с музей, БАН. Ръководител е на секцията от началото на 2025 г.

Доц. Дамянов е куратор от българска страна и редактор на каталога към изложбата „Древна Тракия и античния свят. Съкровища от България, Румъния и Гърция“, Вила „Гети“, Лос Анджелис, 4 ноември 2024 – 3 март 2025 г.

Неговите научни интереси са основно в областта на гръцката колонизация по тракийските крайбрежия и връзките между елини и траки.

Повече от половин век т. нар. тракийски съкровища шестват по целия свят като запазена марка на българското културно наследство – само през последните десетина години са пътували до Русия, Франция, Япония, Норвегия, Великобритания и др., а сега отново в САЩ. Представяни са или самостоятелно – чудесната изложба „Епопеята на тракийските царе“ в Лувър през 2015 г. получи голямо обществено внимание и в нашата страна, за съжаление не само положително, или като част от тематични изложби, посветени на блясъка и богатството през Античността. Такъв например беше случаят с изложбата „Лукс и власт от Персия до Гърция“ в Британския музей през 2023 г., където участваха Панагюрското съкровище и великоленната сребърна амфора от некропола при Дуванлии – и двете понастоящем в Калифорния. Безпрецедентна като мащаб и замисъл беше изложбата „Сребърна Тракия“ в Археологическия музей на Северна Македония, организирана от Националния археологически институт с музей при БАН през 2023-2024 г. Над 1700 предмета от цяла България заеха на практика един цял етаж от музея в Скопие и изпълниха затъмненото му пространство с блещукането на съкровища като от пещерата на Аладин.

Преди изложбата във Вила „Гети“ в Лос Анджелис, последната голяма тракийска изложба в САЩ е през 1998-1999 г.,

представена последователно в Ню Йорк и Мемфис под заглавието „Древно злато: Богатствата на траките“.

Споменавам отделни примери, допринесли за почти легендарния облик на древна Тракия като страна на несметни богатства – което несъмнено е така, а освен това се приближава до също толкова митичната представа, която хората през Античността са имали за земите на север от Егейско море. В случая имам предвид най-вече древните гърци, за чиито идеи за света знаем повече – още в героичните времена на Омировата „Илиада“ тракийският цар Резос пристига при Троя със златна колесница и доспехи, надминаващи простосмъртните мащаби. В този смисъл смайващите археологически открития, които излизат изпод българската земя вече 150 години, сякаш само затварят кръга и придават плът и кръв на легендите.

Само че древна Тракия не е просто златен мит и заг съкровищата се крие история, която далеч не се вместила само в границите на днешна България – за това по-късно. Античните историци разказват за реални тракийски владетели, които сключват договори и водят войни със своите съседи. Тракийски отреди съпровождат Александър Велики в търсенето на края на света. Понякога находките допълват античните текстове – името на мощния одриски цар Котис от първата половина на IV в. пр.Хр.,

изписано по десетки сребърни съдове, включително от съкровищата от Розозен и Борово, вероятно дарове или данък за неговата хазна. Само че не той, а живелият малко по-късно тракийски владетел Севт III най-добре илюстрира преплитането на история, археология и съкровища, буквално граничещо с невероятното. Първоначално е само име, което бегло се споменава в античните извори. После, през 40-те години на XX в., археолозите откриват неговата столица Севтополис – „Градът на Севт“. Накрая разкопките на Георги Китов на могилата Голяма Косматка през 2004 г. ни позволиха да погледнем в живите очи от алабастър и стъкло бронзовия образ на този неприветлив владетел. Главата на Севт III, по всеобщо признание шедьовър на елинистичната портретна скулптура, вече е гостувала в Лос Анджелис – за изложбата „Власт и патос“ през 2015 г. Този път посетителите на Вила „Гети“ имат възможност да си го представят и с намерения в гробницата шлем – надлежно надписан „на Севт“, или със златен венец на главата и златна чаша в ръка.

Въпреки че златото и среброто са във фокуса на всяка тракийска изложба, идеята на „Древна Тракия и античният свят“ е да разкаже историята зад – или чрез – съкровищата. С уточнението, че обективът на музея „Гети“ е много широкоотъглен и предлага мащабна панорама на древния

Панагюрското съкровище в Музея „Гети“ в Лос Анджелис.
Снимка: Любомир Маринов, БТА

свят, където древна Тракия заема достойното си място. Цикълът „Античният свят в контекст“ е замислен като десетгодишна поредица от пет изложби, посветени на Египет (през 2018 г.), Персия (през 2021 г.), Тракия, Анатолия (през 2026 г.) и Финикия, които да илюстрират обмена на предмети, идеи, образи, технологии и хора в тези обширни територии. Тракийското минало трудно може да получи по-голям комплимент от включването му в тази благородна компания.

Широката перспектива е напълно по мярка на една световна институция, каквато е музеят „Гети“. Неговата отдалеченост – на почти 11 000 км от София, сравнително скромните му мащаби в сравнение с европейски ги-

ганти като Лувъра или Британския музей, и възникването му като частна колекция на ексцентричен милиардер може би създават донякъде изкривена представа. Това, че през 60-те години на XX в. Дж. Пол Гети решава да си построи копие на римската Вила на папирусите в Херкулан – с градините, колонадите, басейните и мозайките, сигурно се тълкува като допълнителен щрих в същата посока.

Резултатът обаче наистина те пренася от Калифорния в Средиземноморието, а античната атмосфера в залите и градините позволява изложените в тях предмети да се възприемат едва ли не в естествената си среда. За зрителя остават невидими и недостъпни обширните под-

земни етажи с модерни хранилища и работни помещения, включително работилници за изработване на подходящи поставки за предметите от колекцията и за гостуващите съкровища. Връзката между работните нива и експозицията се осигурява от асансьор с индустриални размери, чиито врати се отварят директно в една от залите – в момента прикрити зад панорамен изглед от Казанлъшката гора. Всъщност преди всяка временна изложба определеното за целта пространство – три зали на втория етаж на вилата – се модифицира изцяло за нейните нужди, включително цялостно боядисване в специално избрана гама и пренареждане на витрините според предварителния замисъл. Внимателно се подби-

рат експонатите, които да посрещат посетителите във всяка зала.

До голяма степен на заден план остават и хората, които подготвят изложбите – куратори, консерватори и реставратори, дизайнери, майстори и т.н. Хубаво се работи в подобна атмосфера, където всеки има ясна задача и всичко е премислено и изпипано. За нуждите на „Древна Тракия и античният свят“, освен собствения си значителен персонал, музеят „Гети“ беше ангажирал специалисти от източното крайбрежие на САЩ и дори от Лондон, командировани за две седмици в Лос Анджелис. Приятен спомен от подготовката на изложбата през октомври миналата година е абсолютно неподправеният възторг, с който тези хора, нагледали се на какви ли не съкровища, реагираха при разопаковането на всеки артефакт.

Създаването, поддържането и функционирането на подобен музей струва скъпо. Разбира се, музеят „Гети“ разполага с огромни средства – не само по българските мащаби. Припомням, че всички разходи по осъществяването на изложбата „Древна Тракия и античният свят“ се поемат от американската страна: логистика, застраховки, командироване на екип и т.н. Включително бяха осигурени средства за консервация и реставрация на част от експонатите. Инвестицията е огромна – при това само за тази една изложба.

Въпреки това двата музея

„Гети“, Вила „Гети“ и Център „Гети“ са напълно безплатни – единствените такива в Лос Анджелис, а същевременно непрекъснато предлагат на широката публика възможността да види на живо забележителни богатства от целия свят. Докато се подготвяше експозицията за древна Тракия, в Центъра „Гети“ вървеше изложба, посветена на науката и изкуството на светлината през Средновековието, събрала от цял свят вековни ръкописи, астрономически и навигационни инструменти. След закриването на „Древна Тракия и античният свят“ същите зали във вилата ще приемат нова гостуваща експозиция, посветена на едно от най-сензационните археологически открития в света от последното десетилетие – непокътната гробница от микенската епоха, проучена през 2015 г. край Пилос на п-в Пелопонес. Най-прочутият предмет, който ще бъде показан – за първи път извън Гърция, представлява ахатова гема отпреди 3500 години, върху чиито 3,4 см в невероятни детайли е врязана свирепа батална сцена.

Затова „Гети“ не е просто богат частен музей, а наистина световна институция, особено в днешната динамична информационна среда. Съответно всяко събитие, организирано там, включително изложбата „Древна Тракия и античният свят“, също е световно – и носи престиж на България.

Голямата идея за общия

контекст и взаимовръзките е приложена и към самата изложба, която показва тракийското минало под различни ъгли. Разказът започва с Вълчитрънското златно съкровище – най-старото и най-голямото в Тракия, на повече от 3000 години и с общо тегло над 12 кг. То принадлежи на времето на микенските царства и е съпроводено от бронзови оръжия, каквито сигурно са били използвани в Троянската война. Масивният четвъртит слитък чиста мед, открит при бургаското село Черково, няма естетическа стойност, но свидетелства за древни контакти с далечни страни, тъй като произхожда чак от о-в Кипър.

Връзките на Тракия с Персийската империя са илюстрирани от сребърната амфора от Кукова могила при Дуванлии, чиято украса и гръжки с крилати лъвове-грифони я отнасят към дворцовия ахеменидски стил – вероятно дипломатически дар за някой тракийски аристократ. До нея пък е изложен релеф от двореца Ападана в Персеполис, днешен Иран, изобразяващ тракийски пратеници, пропътували 3500 км в обратната посока, за да поднесат дарове на Великия цар.

През VII в. пр. Хр. по тракийските брегове се заселват гърци и техните градове се превръщат в основни коридори между Тракия и Средиземноморието. За първи път извън България пътува мраморният надгробен паметник на Дейнес, виден гражданин на Аполония на

Изглед от комплекса Вила „Гети“.
Снимка: Любомир Мартинов, БТА

Черно море (днешен Созопол). Транспортирането и излагането на високата 2,5 м стела – преминала през консервация и реставрация специално за изложбата – беше едно от логистичните предизвикателства. Обратната връзка, от Тракия към антична Елада, е представена от релеф назаем от Британския музей, изобразяващ поклонници пред тракийската богиня Бендига в светилището ѝ в древна Атина.

Задгробните съкровища на тракийските владетели и аристократи заемат цяла зала. Портретът на Севт III посреща посетителите, а находките от гробницата в могилата Голяма косматка край гр. Шипка са основният акцент в нея – огромен златен венец, оръжие, златни и сребърни съдове, апликации за конска амуниция и др. С над век по-стари – от пе-

риода на разцвет на Одриското царство, са предметите от две могили от некропола при Дуванли, Пловдивско – на знатен воин с бронзова броня и златен нагръдник и на благородна дама с пищни златни накити. Тракийските земи на север от Стара планина са представени от артефакти от Могиланската могила във Враца – включително прочутият наколенник от сребро с позлата.

Последната зала е запазена за съкровищата, открити на различни места в България – Панагюрище, Рогозен, Летница и т.н., отдавна превърнали се в символи на древната история на нашите земи.

Макар и най-притегателно за масовата публика, златото и среброто на траките рядко разказват история в прав текст – за разлика от изложените в галериите каменни надписи. Повечето посетите-

ли не могат да ги разчетат – има ги преведени в каталога към изложбата, но тяхната научна стойност надхвърля тежлото им в злато. В т.нар. Пистироски надпис се говори за гръцки търговци, които пътуват и живеят във вътрешността на Тракия, от антична Месамбрия произхожда договор между града и местен тракийски владетел, а Големият севтополски надпис разказва за Севт III, неговата съпруга Береника, вероятно македонска принцеса, и техните синове.

И обратното – други надписи, пътували през океана, са забележителни основно с факта, че не сме в състояние да ги прочетем. В изложбата участват единствените два надписа от България, за които се смята, че са на тракийски език – златният пръстен от Езерово и каменната плоча от Кьолмен, която напуска

страната за първи път. Този прецедент не е единственият.

Противоречиви реакции на местна почва предизвикаха форматът и заглавието на изложбата, представяща „съкровища от България, Румъния и Гърция“. Факт е, че за първи път в изложба за древна Тракия, иначе запазена българска територия, участват предмети от съседни балкански страни. Това обаче не накърнява водещата роля на България, която предостави над 90% от експонатите и чиито институции, Министерството на културата и Националният археологически институт с музей към БАН са официални съорганизатори. Освен това такава е историческата действителност – населяваните от тракийски племена земи не спират до днешните ни гържавни граници и не следва да си затваряме очите за тракийското наследство отвъд тях.

Всъщност то е водещ акцент в новия археологически музей в Александруполис, открит през 2022 г., откъдето са повечето находки от гръцка страна. Те добавят към пръстена от Езерово и плочата от Кьолмен надписи на тракийски език (с гръцки букви) от о-в Самотраки и Зоне, антично селище на егейския бряг отсреща – към момента единствените други археологически обекти с писмени свидетелства за тракийския език. Някои са изписани върху съдове посвещения – свидетелство как траки и

гърци почитат едни и същи божества в едни и същи светилища, а може би и живеят заедно. Участва и фрагмент от каменен блок с части от надписи на гръцки и тракийски език. Събирането на тези паметници на едно място е безпрецедентно постижение.

Националният исторически музей в Букурещ участва с находки от богата надгробна могила при Аджигьол в Северна Добруджа, включително елементи от парадно въоръжение: наколенник като врачанския и сребърен шлем, подобен на златния от Коцофенещи, чиято зрелищна кражба от музей в Нидерландия наскоро влезе в новините. Името на цар Котис присъства на две сребърни фиали от могилата – свидетелство за влиянието на одрисите в тези далечни североизточни предели. Древна Тракия на три морета – съвсем буквално: Егейско, Мраморно и Черно.

За щастие, тракийските

съкровища не пострадаха от стихийните пожари в Лос Анджелис, разразили се непосредствено около Вила „Гети“ на 7 януари тази година, два месеца след откриването на изложбата – поредната турбуленция във вековната им история. Разочароващо е, че беше отворена за публика само през половината предвиденото време, със сигурност най-вече за хората, които хвърлиха толкова труд, за да се случи. Защото освен повод за национално самочувствие – основателно или не, културното наследство отпреди хиляди години трябва да бъде обект на грижа и внимание. Златото е на древните траки, а нас ни преценяват по това какво сме направили с него. В изложбата участваха 14 музея от цялата страна и 24 български учени написаха текстове за чудесния каталог към нея, който ще остане като по-трайно свидетелство за тази прежокеанска авантюра.

Генералният директор на БТА Кирил Вълчев на откриването на изложбата в Музея „Гети“. Снимка: БТА

ЛИК 2025

Михаил Заимов, културен историк и изкуствовед: Тракийското наследство е най-умелият посланик на България по света

ЛИК 2025

Михаил Заимов
Снимка: Красимир Михайлов, БТА

„Тракийското наследство е най-умелият посланик на България по света вече половин век. Няма място по света, където тракийските предмети да не събуждат почит и възвишени чувства“, казва за списание ЛИК културният историк, изкуствовед и фотограф Михаил Заимов.

Михаил Заимов е роден в София през 1967 година, но по дух се определя като созополия. Фамилията му го свързва с именити българи – той е внук на ген. Владимир Заимов и е правнук на писателя и революционер Стоян Заимов.

Михаил Заимов е дипломиран изкуствовед. Той завършва „Академи де Бо-з-ар“ в Париж. През 2018-а се присъединява като водещ към екипа на предаването „Денят започва с култура“ по БНТ. Познат е и като подводен фотограф – със свои кадри организира и изложби. Автор е на книгите „Светът на спокойствието“, „Черноморски диалози“ и „Созопол в образи и думи“.

През 2018 година Заимов е един от тримата българи, номинирани за отличието „Мъж на годината“ – за гражданска доблест и геройство. Повод за това е подаденият от него сигнал за изтичащо гориво от потъналия преди 100 години край Созопол кораб „Мопанг“. Михаил Заимов успява да организира доброволци за подводна операция, чрез която разливът е ограничен и тежките екологични щети за избегнати.

Пред списание ЛИК изкуствоведът разказва за своята роля в комуникацията при организирането на изложбата „Древна Тракия и античният свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ и трудностите в рамките на работния процес, за привлекателността на тракийската култура и как тя очарова чужденците, за подводната фотография и какво е „свещеното правило“ на водолазите, попаднали на културни артефакти под водната повърхност.

Господин Заимов, каква беше вашата роля в комуникацията между музея „Дж. Пол Гети“ в Лос Анджелис и Министерството на културата в България при организирането на изложбата „Древна Тракия и античният свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“, която се откри през ноември миналата година?

– Ще пробвам да отговоря на въпроса ви с черен хумор. Вероятно скромното ми постижение беше да успея да убедя колегите от Музея „Гети“ на три пъти да не се откажат от осъществяването на изложбата. В самото начало беше доста сложно

ра и управление, да не говорим за финансиране, не са съвсем лесни за разбиране. Впоследствие, когато се очерта рамката на изложбата: финансиране от „Гети“, страна по договора от българска страна Министерството на културата и изпълнител и куратор НАИМ на БАН, се сблъскахме с друг уникален местен феномен – пирамидалната структура на МК, в което явно освен рутинната дейност нищо не може да се случи без пряка намеса на политическото ръководство. Тук ударихме не на камък, а на белоградчишките скали поради явната незаинтересуваност на всички министри от 2018 година до идването на маес-

през периода от 2018 година насам, 2025-а им се струваше далечна, съответно крайно невероятно да са все още на поста си и не им се занимаваше. Безкрайните ми безплодни опити да ги заинтересувам са оставили у мен амалгама от чувства, в които се преплитат тъга и отвращение. Това не важи за професионалистите в административните отдели на министерството, които прекрасно знаят и могат да организират подобни изложби, както си личи от седемдесетте години на миналия век и благодарение на които в крайна сметка чудото се случи. Същото важи и за колегите от НАИМ на БАН, чийто професионализъм

Лос Анджелис, 4 ноември 2024 г. Вълчитрънското съкровище като част от изложбата „Древна Тракия и класическият свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“. Снимка: Любомир Мартинов, БТА

да се ориентират в лабиринта на родното музейно дело, лъкатушейки между национални, регионални, общински и академични музеи, чиято административна структу-

ро Найден Тодоров, който в крайна сметка разсече Гордиевия възел. Предполагам, че на редицата абсолютно случайни персонажи, които седнаха в министерското кресло

беше безупречен. Позволявам си да го споделя сега, когато изложбата приключи и няма да вляза в допълнителни унизителни подробности, но дълбоко вярвам, че както музей-

Созопол, 30 август 2023 г. В рамките на Празниците на изкуствата „Аполония“ е представена книгата „Созопол В образи и думи“ на Михаил Заимов. В премиерата участва и фоторедакторът на изданието Пейо Колев.
Снимка: Яница Христова, БТА

ната, така и дейността на МК се нуждаят от кардинална и смела промяна. Накрая подчертавам, че без деликатната, но постоянна помощ от страна на вицепрезидента г-жа Илияна Йотова, вярваща във важността на проекта, не съм убеден, че изложбата щеше да види бял свят.

Интересът към представяне на тракийската култура в Калифорния е от 2018 година, когато Джефри Спийър, главен куратор на департамента за „Антики“ в музея, гостува у нас. Почти шест години отнема времето за реализация на тази идея. Как изглеждаше работният процес?

– Изнурителният и значителен по обем и усилия процес за радост на зрителя остава незабелязан и не мисля, че си струва да разваляме насладата от преживяването. Основната тежест и отговорността лягат на плещите на кураторите, специалистите, опаковащи и транспортиращи предметите, реставра-

торите, грижещи се за съхраняването на артефактите, и администраторите, занимаващи се с оценяване, застраховане и гържавни гаранции, оформителите, създаващи визията на експозицията, сигурността на предметите във витрините и още множество наглед дребни, но всъщност витални детайли. Дълбока благодарност на всички.

С какво тази експозиция се отличава от предишни изложби, представящи по света Древна Тракия?

– По няколко крайно важни неща. За първи път темата се разглежда в глобален контекст с участие на множество чуждестранни музеи и техните артефакти, представящи тракийската цивилизация в по-голяма цялостност. Немски, френски, румънски, гръцки и американски музеи се присъединиха към българските си колеги, за да представят комплексен, ярък и изключително въздействащ поглед върху траките. Друго-

то постижение е съпътстващата изложбата книга-каталог, в която статиите, написани от водещи световни учени, успяват да се отърсят от множество неособено научни натрупвания, обвили тракийския наратив през последните десетилетия.

Какви са експонатите, с които американската публика има шанса да се запознае?

– Освен познатите предмети от родните музеи бих отбелязал барелефа на два тракийски воина от Персеполис в Иран, днес собственост на берлински музеи. Както и надгробната стела на Полис, 480 пр. Хр., с трогателния си

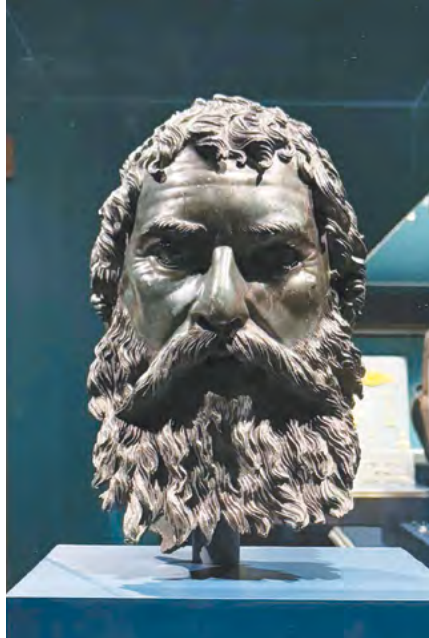
Лос Анджелис, 4 ноември 2024 г. Наш експонат в Музея „Гети“.
Снимка: БТА

надпис: „Аз, Полис, скъп син на Асопих, казвам: Без да съм страхливец, аз от своя страна загинах от ръцете на татуираните.“ Епитафът на храбрия воин, прикрит със своя щит, визира траките, които са известни с татуировките си. Не на последно място бих отбелязал барелефа на десетте поклонници, приближаващи тракийската богиня Бендис от 350-325 пр. Хр., вероятно открит в Пирея, който може да се види от 1895 година в Британския музей. От българските експонати с известна краеведческа гордост се радвам, че за първи път софолската стела на Дайнес напусна пределите на страната ни, за което беше внимателно реставрирана.

Какви са Вашите наблюдения за износа на тракийско културно наследство и как то се възприема от чужденците?

– Тракийското наследство е най-умелият посланик на България по света вече половин век. Няма място по света където тракийските предмети да не събуждат почит и възвишени чувства. Друг е въпросът успяваме ли да се възползваме от това и правим ли достатъчно за експониране, рекламиране и привличане на родна почва. Отговорът е, че има прекалено много да се желае и да се работи, за да имаме национална полза от темата.

Как публиката в Шатите прие артефактите от нашата

Лос Анжелис, 4 ноември 2024 г. Бронзова глава на Севт III в Музея „Гети“. Снимка: БТА

та история и как реагира на тях?

– Лос Анжелис беше покрит от плакати и банери, от които ви гледа суровият поглед на Севт III. Българската общност в Калифорния, родното училище там бяха трогнати и щастливи. Множество рецензии и статии подканваха към посещение на изложбата, докато коварният вятър съдбовно не обърка всички плановете и отклони вниманието към далеч по-жизненоважни въпроси.

През последните месеци опустошителните пожари причиниха значителни щети в Лос Анжелис. Как беше осигурена безопасността на изложбата в Музея „Дж. Пол Гети“?

– Музея „Дж. Пол Гети“ не е най-големият, но вярвам, че поради щедростта на основателя си е най-богатият музей на света. Вила „Гети“ е единственият значим тясно специализиран музей на антич-

ните цивилизации в САЩ. Там битува американската корпоративна структура, което в известна степен е гаранция за най-високо ниво на отношение и реализация във всички детайли, включително и сигурността, която през последните десетилетия се посигурява и обмисля постоянно от огромен екип отдадени служители. В никакъв момент не съм изпитвал притеснение за гостуващите експонати въпреки апокалиптичните картини от горящия град.

Самият Вие сте Водолаз и подводен фотограф. Случвало ли се е да попаднете на археологически артефакти по време на гмуркане?

Разбира се. Гръцките колонии по родното крайбрежие са оставили множество следи за 2600 години постоянно обитаване. Имерцията, или постоянното повишаване на морската вода, залива парчета суша и историческите градове, построени на нея, навсякъде по света. Може да се потопите в двореца на Клеопатра край Александрия или да се насладите, плувайки сред римски скулптури и мозайки, в руините на древния град Бая в Неаполитанския залив. Няма да начевам темата за потъналите кораби през вековете, които са капсула на времето подобно Помпей и Херкуланум. Но знайте, ние водолазите имаме свещено правило: под водата не взимай нищо освен спомени и не оставяй нищо освен мехурчета.

Най-старото културно наследство на България и културната дипломация

ПРОФ. Д-Р РУМЯНА ИЛ. ПРЕШЛЕНОВА

Проф. д-р Румяна Ил. Прешленова
Снимка: личен архив

Проф. д-р Румяна Ил. Прешленова е директор на Института за балканистика с Център по тракология при Българската академия на науките.

Завършила е история със специализация по история и теория на културата и немска филология в Софийския университет „Св. Климент

Охридски“. Доктор е по нова и най-нова история и доктор хонорис кауза на Тракийския университет „Демокрит“ в Комитини. Хоноруван преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Осакиния университет (Япония). Научните ѝ интереси са в областта на новата история и съвременното развитие на Балканите, международните отношения, социализирането на културното наследство и дигиталната хуманитаристика. Специализирала е в Австрия, Англия, Германия, Словения, Унгария, Франция, Чехия. Автор е на монографиите „По пътищата на европеизма. Висшето образование в Австро-Унгария и българите (1879-1918)“. София, Парадигма, 2008, и „Австро-Унгария и Балканите, 1878-1912“. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2017. Съставител е на сборниците „Градът на Балканите: пространства, образи, памет“. София, 2021; „Маски долу! Национализмът на Балканите през XX век“. София, 2018; Looking West, Feeling East. Impacts, Values and Loyalties in South-Eastern Europe. Sofia, 2015; Öffentlichkeit ohne Tradition. Bulgariens Aufbruch in die Moderne. Frankfurt am Main, Berlin, Bern etc., 2003; Die Bulgaren und Europa von der Nationalen Wiedergeburt bis zur Gegenwart. Sofia, 1999. Превела е от немски на български колективната монография „История на Югоизточна Европа от Ранното средновековие до наши дни“. София, 2024. Съавтор е на пет постерни и три дигитални изложби. Участвала е в над 30 изследователски проекта и програми, ръководила е 11 от тях. Изнесла е доклади на над 80 международни форума в България, Австрия, Германия, Гърция, Италия, Румъния, САЩ, Сърбия, Турция, Унгария, Чехия, Япония.

В търсене на ярки, въздействащи и разпознаваеми образи на културното наследство на България обърнахме поглед към най-старите му пластове. От друга страна, избрахме удобна форма за пътуване и среща с широката публика, тази на постерната изложба. Опряхме се на опита от показването на постерната изложба „Сърцето на България. Шедьоври от Рилската света обител“, която след премиерата си в Галерия на открито „Кристал“ в София през 2022-2023 г. гостува в Централата на ЮНЕСКО в Париж, в Българския културен институт в Будапеща, в Сегед, в Дебрецен и в Музея за християнско изкуство в Естергом, Унгария. Привлече ни възможността да покажем сами или да предоставим на заинтересувани институции шанс да представят уникални златни и сребърни предмети от пет хилядолетия, открити на съ-

Велико Търново, 26 март 1994 г. Изложба на най-старото златно съкровище в света. Снимка: Емил Иванов, БТА

временната територия на България.

Така се роди постерната изложба „Древните съкровища на България“, дело на екип от ИБЦТ: ръководител проф. д-р Румяна Ил. Прешленова, превод и логистика гл. ас. д-р Александра Миланова, дизайн гл. ас. д-р Ели Филипова. Тя бе изготвена в изпълнение на Националната научна програ-

ма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“. Заснетите предмети от златни и сребърни съкровища от съвременната територия на България от V хил. пр. Хр. до III в. пр. Хр. са на ИБЦТ-БАН, създадени по проект „Булгариана“ от проф. д.н. Валерия Фол и фотографа Николай Генов. В зависимост от мястото на показване бяха избрани различни формати и размери на паната.

Изложбата включва общо 26 плаката. Те показват снимки на художествено изработени златни и сребърни предмети с изключителна историческа стойност – скъпоценни съдове, накити, оръжия и други артефакти, свидетелстващи за тракийската цивилизация в съвременна България. Централно място в експозицията заемат предмети от световноизвестното Панагюрско златно съкровище от края на IV – началото на III век пр. Хр., смятано за най-богатото

София, 14 март 2005 г. Панагюрското златно съкровище е изложено в Националния исторически музей, броени дни преди да напусне България, за да бъде показано в музеи по света.

Снимка: Тихомир Пенев, БТА

съкровище, открито в Европа след Втората световна война. Състои се от девет изкусно украсени съда от висококачествено злато с общо тегло над 6 кг. Като един от най-известните оцелели

демия на науките под наслов „Древна Тракия и античният свят“ в Център „Гети“ в Лос Анджелис. Това обстоятелство допълнително привлече интерес към постерната изложба „Древните съкровища

Избраните обекти са илюстрирани на карта на съвременна България. Включени са и предмети от най-старото съкровище от обработено злато в света, което е датирано в V хил. пр. Хр. Открито

Карта на представените древни съкровища. Снимка: личен архив на Румяна Прешленова

артефакти на тракийската култура, Панагюрското съкровище е показвано в различни музеи по света, като Лувъра в Париж, Британския музей в Лондон и много други. От 24 ноември 2024 г. до 3 март 2025 г. то е част от изложбата на Националния археологически институт с музей при Българската ака-

на България“, показана по същото време в Музея на културите на света в Мексико Сити, на по-малко от 3000 км от Лос Анджелис.

В изложбата „Древните съкровища на България“ са представени също шедьоври от Боровското, Вълчитрънското, Летнишкото, Рогозенското и други съкровища.

е във Варненския халколитен некропол, считан за един от ключовите археологически обекти в световната история.

В сътрудничество с ДКИ при министъра на външните работи на РБългария изложбата „Древните съкровища на България“ бе представена по предложение на посол-

ствата на РБългария в няколко държави. В представянията се включиха също международни организации, чуждестранни научни институции и граждански сдружения.

От юли 2023 до февруари 2025 г. постерната изложба „Древните съкровища на България“ бе представена в английска, френска и испанска версия 16 пъти на три езика в девет държави на три континента.

Представянето на постерната изложба „Древните съкровища на България“ в десет държави на четири континента, както и на постерната изложба „Прова-

Местата, където беше показана изложбата, са (в хронологически ред):

1. Административна сграда на БАН, София, юли 2023 г.
2. Френски институт, София, юли 2023 г.
3. Посолството на Република България във Варшава, Полша, от 22.11.2023 г. и през 2024 г.
4. Българският културен институт в Лондон, Великобритания, 03 – 31.03.2024 г.
5. Лагос, Нигерия, 28 – 29.05.2024 г.
6. Иле-Ифе, Нигерия, 31.05.2024 – 01.06.2024 г.
7. XIII международен франкофонски фестивал „Солей“, Созопол, 03.06.2024 – 30.09.2024 г.
8. Посолството на Република България в Стокхолм, Швеция, 19.08.2024 – 31.12.2024 г.
9. Пори, Финландия, 02-30.09.2024 г.
10. Централа на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) в Париж, Франция, 23-30.09.2024 г.
11. XIX среща на върха на Международната организация на франкофонията в Париж, Франция, 02-06.10.2024 г.
12. Нормарку, Финландия, 15-29.11.2024 г.
13. Бразавил, Република Конго, 29-30.11.2024 г.
14. Музей на културите на света, Мексико Сити, Мексико, 03.12.2024 – 31.03.2025 г.
15. Раума, Финландия, 27.01-17.02.2025 г.
16. Българският културен институт в Прага, Чешка република, 12-28.02.2025 г.

Откриването на изложбата в Коста Рика по повод националния празник на България 3 март я отведе и в Южна Америка.

София, 30 март 2005 г. В Националния исторически музей са показани за първи път откритите през 2001 г. край Калояново находки, притежание на одрински цар от V в. пр. Хр. Сред тях е най-големият откриван досега на Балканите тракийски златен нагръдник с тегло 250 грама – 24 карата, върху който са изобразени свещените животни на одринската династия – лъв и елен, заедно с древногръцкото божество Горгона Медуза. Експонатът е част от „Непознатото тракийско злато на Пловдив“.

Снимка: Петър Кръстев, БТА

дия-Солницата – най-древният содогобивен и градски център (5600-4350 г. пр. Хр.)“ в Европейския парламент в Брюксел през 2023 г. показва възможностите на учените да откриват пред света изключително богатото ни културно наследство. Да се събуди интересът към него и да се привличат посетители в страната на най-старата високоразвита култура в Европа, са изключително мощни инструменти на културната дипломация за изграждане положителния образ на България. Както нашето културно наследство пътува по света, така „светът“ ще идва при нас.

Пътуващото културно наследство на България, прочетено през архива на БТА

Българската телеграфна агенция отразява организираните изложби в различни точки на света през годините, чрез които пътуващото културно наследство на България печели симпатии и на чуждестранната публика. Често за подобни събития агенцията изпраща и свои специални кореспонденти, които предават от първо лице автентичната емоция при откриването на експозициите. Част от изложбите получават и широк отзвук в местната преса в конкретната страна, като пратениците на БТА препредават и някои от най-любопитните заглавия и коментари.

В списание ЛИК поместваме акценти от новините и публикациите, съхранени в архива на БТА, които описват възвращенията, а понякога дори и предизвикателствата, съпътстващи представянето на културното ни наследство извън граница.

1958

На 28 юни в град Нюшател се открива българска етнографска изложба „2500 години изкуство по българските земи“. Съобщението от деня разказва, че тя е посрещната с жив интерес. В навечерието на откриването ѝ по телевизията от град Женева са показани изложените експонати и са дадени кратки обяснения. Освен това се провежда среща с представители на печата и радиото от цялата страна. Радио Лозана предава интервю с пълномощния министър на Народна република България в Берн Петър Григоров и с професор Габю, директор на Етнографския музей, където се помещава изложбата.

На откриването присъстват представители на Министерството на външните работи на Швейцария,

посланиците на СССР и Китайската народна република, пълномощните министри на Румънската народна република и Унгарската народна република, сътрудници на дипломатическите мисии на социалистическите и някои

капиталистически страни, видни обществени, културни и научни дейци.

Изложбата е открита от общинския съветник на град Нюшател господин Мартин. Кратко слово произнася председателят на Комитета

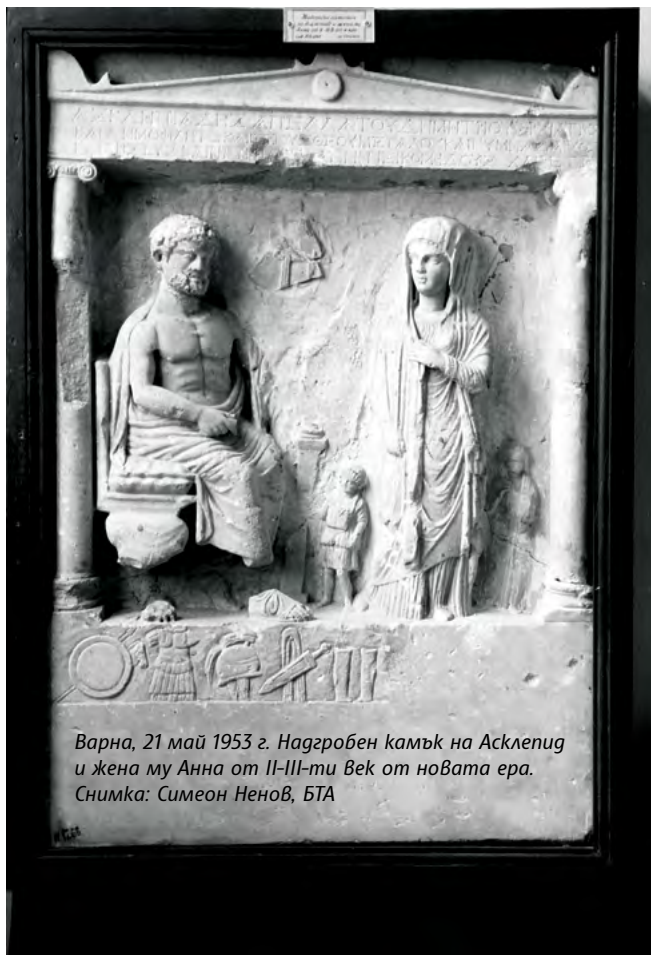
Панагюрище, 9 декември 1949 г. Тримата братя Павел, Михаил и Петко Дейкови от Панагюрище, фотографирани веднага след намирането на известното Панагюрско златно съкровище в местността Мерул. Снимка-репродукция: Зоя Пенкова, БТА

за приятелство и културни връзки с чужбина в България Катя Аврамова. Директорът на Етнографския музей проф. Габю запознава посетителите с характера и целите на изложбата. Посетителите разглеждат с голям интерес изложбените експонати и изразяват своето възхищение, посочва новината от деня.

В новина от 5 август БТА цитира излизащия в Мюнхен седмичник „Дойче вохе“, който помещава информация за откритата в Шутгарт (Западна Германия) изложба на предмети на българското народно изкуство. Изложбата, открита на 10 юли, ще продължи до 25 август и е уредена от Шутгартския институт за връзки с чужбина. Изложени са ръчно изтъкани материи с богати орнаменти, български национални носии, а също и редица керамични изделия и метални съдове. Предметите са донесени от Белгия, където същата изложба е показана на много места.

Пред представители на печата в Шутгарт главният секретар на Института за връзки с чужбина д-р Тирфелдер подчертава, че това е

първата изложба в Шутгарт от социалистическа страна и че тя е „символ на постепенно подобряващите се отношения между Изтока и Запада“.

Варна, 21 май 1953 г. Надгробен камък на Асклепий и жена му Анна от II-III-ти век от новата ера.
Снимка: Симеон Ненов, БТА

На 9 август БТА цитира западноевропейски вестник, който коментира изложбата в Шутгарт под заглавие „Богатството на народната фантазия“. „За няколко седмици българското народно изкуство от XIX и XX век ни завладя и ни плени. Пред очите ни оживяха възшебните багри на Балкана“, пише вестник „Швабише Донау-цайтунг“.

„Какво богатство на творческата фантазия! – възкликва авторът на рецензията. – Какво многообразие на форми и багри! Ако човек иска да твърди, че първенството се отрежда на текстилните произведения, на разнообразните бродерии, на носите от тъкан на ръка лен и саморъчно предена вълна, то пред следващата витрина вече сте склонни да промените решението си и да заявите, че пъстрите съдове и стомни от глина са върхът на изкуството. Това обаче също така не би било справедливо по отношение на разкошните метални предмети, украсени с красиви ковани фигури.“

„Това се е предавало от поколение на поколение – заключава вестникът. – То не е закоснявяло, а е оживявало и се е подмладявало, защото всеки ковач и грънчар, всяка от жените, които са бродирали и тъкали, са оставяли с всеотдайната си работа нещо от личния си живот в изработваните от тях предмети. Това е пъстротата на един живот, вплетен в красивите предмети, които привличат и възхищават като легендите на Балкана.“

1960

„Днес в залите на Педаго-

гическият музей бе открита изложбата „2500 години изкуство по българските земи“, пише в новина на БТА от 29 юни. В нея се посочва, че на откриването присъстват представители на френските министерства на външните работи, на културата и на народното образование, членове на дипломатическото тяло, общественици, художници, критици и журналисти, както и членове на българската легация в Париж начело с пълномощния министър Евгени Каменов.

Изложбата идва в изпълнение на плана за културен об-

– изделия на тракийското, гръцкото, римското и византийското изкуство, намерени на българска земя, произведения на средновековната църковна живопис и представителни творби на българската живопис, графика и скулптура от последните 30 години. В отделни витрини са изложени български национални костюми и други фолклорни изделия.

Организаторите на изложбата от френска страна са издали по случая каталог, съдържащ статия за развитието на българското изкуство, написана от директора на Националната галерия в София

бена зала „Архитектоники“ в Атина бе открита изложба на балканското народно творчество, организирана от Гръцкото движение за балканско разбирателство“, четем в новина от Атина от 14 май. В публикацията се посочва, че в подредените с вкус и умение кътове са изложени прекрасни образци на народното изкуство, тъкани, гърворезба, произведения от мед, национални носии и други, създадени през вековете от неизвестните творци на балканските народи. В изложбата участват четири балкански страни – България, Гърция, Румъния и Югославия.

Гръцката общественост посреща радушно откриването на изложбата на балканското народно творчество като израз на желанието на балканските народи да живеят в мир и разбирателство и като средство за опознаването им. В деня на откриването повече от 2000 души посещават изложбата, между които видни общественици, хора на науката, изкуството и културата.

„Трябва всички да видим изложбата – пише вестник „Авгу“, – за да се убедим с каква духовна близост ни свързва народното творчество...“

1963

„От няколко дни френският печат отделя все по-широко място на изложбата „Изкуството по българските земи

Велико Търново, 29 септември 1953 г. Панорамна снимка на разкопките на Царевец. Снимка: Симеон Ненов, БТА

мен между България и Франция и се намира под високия патронаж на правителствата на двете страни. Тя показва на френската публика поредица от най-характерни образци на развитието на изкуството върху територията на България от 25 века насам

Шмиргела, списък на експонатите, кратки бележки за показаните съвременни български художници и снимки на 35 представени експоната.

1962

„Тези дни в голямата излож-

през вековете“, която предстои да бъде открита в галерията „Шарпантие“ през втората половина на този месец. След вестниците „Комба“ и „Журнал дьо диманш“, които писаха за изложбата в началото на тази седмица, днес „Летр франсез“ и „Пари соар“ ѝ посвещават отделни информации“, предава БТА от Париж на 4 януари. В новината от деня се посочва, че в материалите от пресата се изтъква голямото разнообразие, богатството и историческата ценност на експортите, като се отделя особено внимание на Панагюрското златно съкровище, на нумизматичните колекции, окачествявани като едни от най-богатите сбирки от византийски и тракийски монети, на средновековната българска живопис и на Казанлъшката гробница, която ще бъде представена със специален макет. Парижкия печат окачествява изложбата като едно от най-значителните културни събития от този род през последно време в Париж.

„Какво бихте ни казали, г-н Насанта, за перспективите на културния обмен между Франция и България?“, с този въпрос се обръща БТА на 12 януари към собственика на една от най-големите художествени галерии в Париж – „Шарпантие“, чиито зали още дишат с атмосферата на голямата есенна изложба „Парижката школа“, която в скоро време

Варна, 21 май 1953 г. Реставраторката Иринка Лулчева реставрира купел за кръщаване на деца от ранната Византийска епоха (VI Век). Снимка: Симеон Ненов, БТА

ще отстъпи място на стотиците експонати на българското изобразително изкуство през вековете. „Без възвишения живот на изкуството целият човешки прогрес би се изпарил като мъгла – казва Реймон Насанта. – Цивилизациите остават да съществуват в паметниците, в произведенията на изкуството, в идеите, в поезията, в живописа и скулптурата, в песните и музиката, които те оставят на бъдещите поколения. Само красотата на това вътрешно богатство позволява на човека да надживее себе си чрез своите произведения, обогатявайки духовно целия човешки род.“

„Благодарение на председателя на министерския съвет г-н Тодор Живков и на Комитета за приятелство и културни връзки с чужбина ние ще покажем в Париж ценностите, нека кажем съкровищата, които българската земя съхранява от хилядолетия. Така, запознавайки западния свят

с тях, ще отворим малко познати за него перспективи“, допълва Насанта. Според него трябва да се желае с всички сили културните връзки между България, която е така богата със съкровища на древноата цивилизация, и Франция, където са се родили толкова шедьоври, постоянно да обогатяват нашите два народа.

На 29 януари в изложбената зала „Шарпантие“, където вече са подредени стотици пристигнали от България експонати за изложбата „Съкровища на българските музеи“, се провежда голяма пресконференция по случай откриване на изложбата, планирано за следващия ден. Няколкостотин представители на парижкия печат, кореспонденти на много европейски вестници, агенции и радиоцентрали, френски специалисти по история на изобразителните изкуства и по археология

Велико Търново, 29 септември 1953 г. Панорамна снимка на разкопките на Царевец.
Снимка: Симеон Ненов, БТА

разглеждат с огромен интерес изложените редки и малко познати на Запада паметници на хилядолетното изкуство по българските земи.

Председателят на френската телевизия, на френското и на швейцарското радио, както и представители на много френски и чуждестранни издания вземат интервюта от директора на галерия „Шарпантие“ г-н Насанта и от директора на Националната художествена галерия Николай Шмиргела. Присъстващите журналисти задават много въпроси за развитието и характера на изкуството и културата по българските земи през различните исторически епохи. По мнение на сътрудниците на галерията пресконференцията отразява големия интерес, с който се очаква откриването на изложбата.

* * *

крита очакваната с голям интерес от парижката културна общественост изложба „Съкровищата на българските музеи“. Тя обхваща над 400 експоната, отразяващи развитието на изобразителното изкуство и скулптурата по българските земи от XVI век преди новата ера до наши дни.

В пет изложбени зали са подредени едни от най-хубавите образци на българската църковна живопис от

IX век насам, редки уникални екземпляри църковни книги с оригинални миниатюри и художествени гравюри, множество скулптурни творби от тракийски, гръцки и римски произход, няколко десетки табла и скулптури от съвременни български майстори. В отделна зала са изложени прочутите Панагюрско, Вълчетрънско и Софийско златно съкровище. Много от експонатите са шедеври на древното и на средновековното изкуство с общочовешко значение – истински наши национални богатства, които за първи път напускат пределите на страната, за да станат достояние и на други народи. Всичко това, както и фактът, че на Запад доисторическото и средновековното изкуство в България и изобщо на Балканите е слабо познато или почти непознато, обяснява наистина големия интерес, с който се посреща изложбата. Изразител на този интерес става френският министър на културата Андре Малро,

Село Никоп, 29 септември 1953 г. Изглед от историческия град Никополис ад Иструм.
Снимка: Симеон Ненов, БТА

който обикаля изложбените зали в продължение на повече от час преди официалното откриване, спирайки се почти пред всеки експонат.

„Още с влизането си аз бях учуден от богатството на изложеното тук – заявява той. – Господин Насанта е организиран досега много подобни изложби, но тази е ненадмината.“ Трябва да се има предвид, че Андре Малро е един от изтъкнатите познавачи и автор на шесттомна история на изобразителното изкуство. Когато един от журналистите не без умисъл му задава въпроса „Какво ще кажете за тази амбициозна изложба?“, Андре Малро отговаря: „Това не е амбициозна изложба. Тя е най-хубавата изложба за сезона.“

„Всички днешни парижки вестници отбелязват с обширни информации откриването на изложбата „Съкровищата на българските музеи“

Село Никюп, 9 септември 1953 г. Изглед от историческия град Никополис ад Иструм.
Снимка: Симеон Ненов, БТА

Село Никюп, 29 септември 1953 г. Изглед от останките на стария град Никополис ад Иструм.
Снимка: Симеон Ненов, БТА

като значително културно събитие и изтъкват големия интерес, който тя буди във френските културни среди“, предава БТА на 31 януари.

Действително – нещо несъвсем обикновено за такъв случай в Париж – от откриването на изложбата предния ден в 8 часа вечерта до 12 часа през нощта тя е посетена от няколко хиляди души. От 10 до 11 часа вечерта пред входа на галерията „Шарпантие“ се образува грамадна опашка, извиваща се в две улици. Уличното движение е затруднено

за няколко часа и полицията трябва да се намеси, за да поддържа реда, което дава повод на вестник „Фигаро“ да започне информацията си за откриването на изложбата с остроумна закачка: „Аз не съм виждал никога толкова народ пред Елисейския дворец (резиденцията на президента на републиката), колкото миналата вечер – пише авторът на информацията и добавя: – Вярно е, че тълпата отиваше на отсрещната страна към галерията „Шарпантие“ за българската изложба.“

Вестник „Комба“, описвайки богатството и разнообразието на показаните образци на древното и на средновековните изкуства, изтъква, че изнасянето на някои от експонатите, като например Панагюрското съкровище, е предизвикало безпокойства в страната и цитира думите на Тодор Живков пред г-н Насанта, когато първият секретар на ЦК и председател на Министерския съвет е дал съгласието си за изнасянето

Разграв, 11 септември 2001 г. Сребърна тетрадрахма от Месамбрия (Несебър) на Александър Велики, намерена край град Исперих.
Снимка: Мехмед Азиз, БТА

на тези експонати: „Необходимо е народите да се опознаят по-добре, да си показват взаимно най-хубавото. Какво по-хубаво от това да си разменят най-големите ценности, които притежават.“

Под заглавие „Златото на Тракия в Париж“ вестник „Монд“ посвещава на изложбата голяма информация, в която авторът П. Гранд изтъква, че България е земя, „през която са преминали повече от 40 народа“, и дава подробно описание на най-важните по негова преценка експонати.

Седмичникът за изкуство и култура „Ар“ посвещава на изложбата цяла страница с много снимки и репродукции на експонатите.

Може да се каже без преувеличение, че тази изложба открива за Париж и за по-широките кръгове на френската културна общественост нашата страна като богата съкровищница на изкуството на много народи от всички епохи на човешката история.

„Изложбата „Съкровищата на българските музеи“ – изтъква вестник „Юманите“, –

която започва с вази от бронзовата епоха и с репродукции на картини от праисторическите пещери, завършва с пейзажи и скулптури от 1962 година. За огромната част от французите това е един непознат свят, който те откриват с възмущение.“

* * *

Първите възторжени отзиви на ежедневния парижки печат за успеха на изложбата „Съкровищата на българските музеи“ и за нейната голяма познавателна и художествена стойност засилиха още посече интереса към нея, предава БТА на 9 февруари. Освен че през изтеклата седмица броят на посещенията продължава да е все така голям, през последните дни във френския печат започват да се появяват аналитични статии с научен характер. Те запознават публиката с историческите условия, в които се е развивало българското изобразително изкуство, с характера на влиянията, които то е изпитвало, и с оригиналния принос на

нашия народ в развитието на живописа, на изкуството и на културата изобщо. Една цяла страница с такива материали е посветена на изложбата в големия седмичник „Ле летр франсез“, чийто директор е един от най-изтъкнатите френски писатели – Луи Арагон. Седмичното издание на френската комунистическа партия „Франс нувел“ също посвещава на изложбата обширна статия от известния изкуствовед Жорж Бугей. Заслужава да бъде посочена публикуваната във вестник „Комба“ чудесна статия от изтъкнатия публицист Пиер Параф, озаглавена „България е в Париж“, с която авторът с дълбоко познаване на историята и съдбините на нашия народ дава изключително висока сценка както на неговото хилядолетно изкуство и култура, така и на мирните му и градивни стремления. „От една седмица България се е настанила срещу Елисейския дворец – се казва в началото на статията. – В тези тракийски равнини, сред горите, където сърцето на Орфей беше изтръгнато от вакханките, и сред планините, където се роди възстаналият роб Спартак, апостолите разнесоха вестителството на една секта, която проповядваше тържеството на онеправданите.“ Авторът напомня, че двамата български монаси Кирил и Методий са дали преди повече от едно хилядолетие азбука на славянските народи, че цяла една култура се е съхранила в българските

монастири, някои от които по-късно са се превърнали в складове за оръжие и в революционни гнезда на българските борци за свобода. С особена любов той описва губещите се дълбоко в историята културни връзки между българския и френския народ, като се започне от кръстоносните походи и се стигне до наши дни.

* * *

Под заглавие „Българските съкровища в Париж“ вестник „Юманите гиманш“ отпечата статия, в която споделя впечатленията от българската изложба, пише БТА на 18 февруари и цитира статията: „Париж приема съкровищата на българското изкуство! Това е победа. Това е най-важното културно събитие в нашата столица през този сезон.

„Страната на розите“, разположена на големия кръстопът, свързващ Европа с Азия и Средния изток, място на допир на гръцката и славянската цивилизация, където са водили продължителни борби за пътища или за проникване 40 народа, в продължение на 30 века е събрала на своята земя толкова съкровища, като че ли Златният рог е насочен не към Босфора, а към България. В тези скъпоценни колекции се долавят влияния на траките, скитите, гърците, славяните, римляните, византийците, сливащи се понякога, за да се създадат оригинални произведения, характерни за една епоха, или носещи непокътнати особеностите на атински-

Пирдоп, 20 май 1974 г. На четири километра от град Пирдоп в полите на Стара планина се намират останките на Елинската базилика, която се предполага, че датира от VI-VII век. По времето на Първото българско царство тя е била крепост на старобългарската култура. Снимка: Виолета Попова, БТА

те и римските майстори.

Изложбата в галерията „Шарпантие“ е отлично представена благодарение на гостоподата Насанта и Масклари. В голямата зала 50 икони посрещат посетителите. Между тях бързо се хвърлят на очи тези, които свидетелстват за чисто българско изкуство и които обхващат повече от 10 века: Свети Тодор (IX век), чиито черни контури са типични за първоначалните произведения, така любими на Фернан Леже, Исус Проповядващ (XIII век), изработена с голямо равновесие в релефа, Света Троица (XI-XIII век) и т.н.

Трябва да споменем златните и сребърните ковчежета, съдържащи реликви, обковани в сребро с инкрустирани емайли, кръстовете, сребърните слънца, украсените ръкописи, евангелия (това от Крупник е много хубаво) – всичко това подредено в една малка зала.

Археологическият отдел привлича най-напред вниманието с бронзовия елен, изправил стилизирани рога, датиращ от преди близо 3000 години, с „тройя“ – ваза с гръцка декорация (V век преди новата ера), надгробен релеф, каски, тракийски брони и пр. Гробницата от Казанлък предлага на нашите възхищени погледи сцени от III век преди новата ера, скулптурите на Ерос, Аполон, Атина, които представляват една по-добре позната античност във Франция. Но златно съкровище привлича най-много посетители. В зала, облицована с черно кадифе, наредени в здрави витрини и охранявани добре, експонатите, пренесени като че ли от източна приказка, блестят с живата и мека светлина на някаква недокосната от човешка ръка материя със своите форми и приказно съвършенство

Съкровището съперничи с това на Медичите във Флоренция, на папите, на Лувъра, на царете. Пленителната красота на инкрустираните дискуси и гърнета от Вълчитрън (VIII век преди новата ера) едва отстъпва пред красотата на сервиза за пиене,

ците от XIX и XX век.

Нека изтъкнем голямото усилие на Народна република България. Този почин отговаря на днешния мащаб на културния обмен и неговото дълбоко значение.

Тези тридесет века не може да бъдат съзерцавани

разителните изкуства „А. С. Пушкин“ в Москва тържествено е открита подготвената от Министерството на просветата и културата и Комитета за приятелство и културни връзки с чужбина изложба „Изкуството на България от най-древни времена до наши дни“.

Откривайки изложбата, заместник-министърът на културата на СССР Иван Цветков отбелязва в своята реч големия интерес към богатствата на нашето самобитно изкуство.

Съветникът при посолството на Народна република България Младен Николов подчертава, че тази изложба е още една проява на непрестанно крепнещите културни връзки между нашите страни.

И трите раздела на изложбата привличат вниманието на многобройните посетители, запознават ги с културата на племената и народите, населявали нашата страна. Периодът от четвъртото хилядолетие преди нашата ера до втората половина на XVIII век обхваща експозицията на първия раздел. Изключителен е интересът към такива уникални и забележителни произведения на изкуството като стенописите на Казанлъшката гробница, фреските на Бачковския и Земенския манастир, към гордостта на нашето изкуство – световноизвестните стенописи от Боянската църква, изпълнени с блестящо майсторство и изразителна образност, и към много други експонати.

Варна, 21 май 1953 г. Древногръцки глинени съдове.
Снимка: Симеон Ненов, БТА

открит случайно в една кариера през 1949 година, датиращ от IV век преди новата ера, със своите четири ритона, три вази, амфора и кана той представя замайваща гледка: всичко това е от чисто злато, скулптирано и гравирено с безкрайна грациозност. Ритоните са шедьоври, върху които са изваяни образите на Парис, Хераклит, Дионисий, Хера и Артемиди. Вазите в строги линии изобразяват извънредно красивото лице на Диана. И най-сетне тази чудна кана със 72 лица на фон от декоративни мотиви. Посещението не е завършено. Чакат ни художни-

само в няколко часа, заслужава си човек отново да се върне.

Нека приветстваме тази художествена проява от толкова голям мащаб. Изложбата не е само пишна, тя е жив пример за приемственост на човешкия гений, пример, който трябва да бъде грижливо съхраняван и безкрайно обогатяван, защитаван от тъмни сделки. И заплахи от унищожение.“

* * *

На 8 април в Музея на изоб-

1964

„В сърцето на Рурската област на ГФР – големия индустриален град Есен, днес в тържествена обстановка стана официалното откриване на изложбата „Съкровища на изкуството в българските музеи и манастири“, съобщава на 24 април кореспондент на БТА в града. Той посочва, че в 11:30 часа преди обяд обширната зала на прочутата в ГФР Вила „Хюгел“ – културно сдружение, което урежда изложби, концерти и други – се изпълва от представители на обществеността в град Есен и индустриалната Рурско-Рейнска област.

В своето приветствено слово подпредседателят на културното сдружение Вила „Хюгел“ Бертолд фон Болен изтъква значението и огромното богатство на историческите паметници на България, която през вековете е била мост между Изтока и Запада, между Европа и Азия. „Това съхранено богатство и творбите на съвременното българско изкуство – заявява той, – свидетелстват, че в днешна България се ценят съкровищата на миналото и се развива динамично културно творчество.“

След това научен доклад изнася министърът на културата на Северен Рейн-Вестфалия проф. д-р Паул Викат. Той подчертава, че изложбата буди голям интерес, тъй като разкрива произведения на изкуството, датиращи от

много хилядолетия. С голямо внимание присъстващите изслушват и словото на ръководителя на българската делегация за откриването на изложбата – Лъчезар Аврамов, който изтъква, че деловите връзки между Народна република България и ГФР през последните години се разширяват, за което свидетелства и това културно тържество.

След официалната част многобройните гости на тържеството се отправят към изложбените зали. С жив интерес те се спират пред експонатите, които немного отдавна събират в галерия „Шарпантие“ в Париж възторга на безброй ценители на изкуството. Но сега във Вила „Хюгел“ е показано значително повече, отколкото в Париж. Уникални творби на изкуството, изтръгнати изпод пластове на историята и на земята, са възкръснали, за да разкажат нагледно за творческия гений, разцъфтявал хиляди години по нашите земи. С много вкус и умение тук са подредени глинени съдове и идоли, датиращи от праисторическа епоха, и произведения на античната гръцка и римска скулптура. Извънредно богатата сбирка от над 130 икони очертава развитието на средновековната българска иконопис. В богато разнообразие е показано чудното майсторство на старите български дърворезбари, средновековната художествена керамика, изящни произведения на златарството. В копия са представени и световноизвестните стенописи

на Боянската църква. В изложбата са показани и избрани творби на българската живопис и скулптура от Възраждането до наши дни.

Още в деня на откриването на изложбата в печата широко и с висока оценка се отбелязват нейните изключителни достоинства.

В празнично осветените зали на изложбата имат възможност да надникнат, макар и косвено, милиони граждани на ГФР чрез предаванията на Западногерманската телевизия. Затова предава кореспондентът на БТА на следващия ден – 25 април. Той разказва, че телевизията е отделила 20 минути в предаването си за най-важните събития през деня за откриването на изложбата. На телевизионните зрители са представени общи изгледи от изложбата и някои от експонатите – Тракийският конник, Панагюрското съкровище, статуите на Артемида и Зевс, главата на Аполон, дърворезбата на вратата на Рилския манастир и други.

Директорът на Археологическия институт при БАН проф. Димитър Димитров дава интервю за телевизията с отговорника за изложбата от западногерманска страна проф. Карл Хундхаузен.

Западногерманската телеграфна агенция ДПА от своя страна предава подробна информация за откриването на изложбата. „Това беше не само културно събитие, но и блестящо събитие в обществения живот“, изтъква се в инфор-

ЛИК 2025

мацията.

Различни вестници също отразяват изложбата, като статиите им са придружени от илюстрации, показващи най-ценните експонати. Това са издания като „Нойе Рурцайтун“, „Ди Велт“ и други.

На 28 април във вестник „Вестфалише рундшау“ е поместена голяма рецензия за изложбата. В нея се проследява в историческа последователност развитието на изкуството по българските земи, като се дават цитати

но удивление“, подчертава се, че някои от тях за първи път се показват във от пределите на България.

Председателката на Комитета за приятелство и културни връзки с чужбина Екатерина Аврамова, която се завръща от град Есен, споделя в началото на май пред представител на БТА впечатленията си от откриването на изложбата и големия интерес

са вложени много вкус и разбиране с оглед интереса на посетителите.

След като присъствах на откриването на изложбата и видях какъв интерес се проявява към нея, мога да кажа, че очакванията на организаторите на изложбата – тя да бъде една от най-хубавите изложби на Вила „Хюгел“ – ще бъдат оправдани.“ Експонатите са подредени в три главни раздела – археология, икони и съвременно изкуство. Трудно е да се каже кой от тях привлича най-много вниманието на публиката. Многобройните посетители – граждани, работници, студенти, чуждестранни туристи, пребиваващи в Есен, се възхищават както от иконите, Панагюрското златно съкровище и надгробната плоча на Александър, така и от съвременното ни изкуство. „По време на моето пребиваване изложбата бе посещавана средно на ден от по 1000 души“, казва Аврамова.

Велики Преслав, 7 септември 1986 г. Останките от Златната Симеонова църква, шедевър на българската средновековна църковна архитектура от X век.
Снимка: Олег Попов, БТА

от Омир, в които той описва богатството и великолепието на оръжието и украсата на древните траки. В рецензията се задава въпрос „Стигнало ли е нещо от това до наши дни?“ и се отговаря: „На този въпрос дава отговор изложбата“. По-нататък в рецензията се отделя значително място на тракийското изкуство, показано в изложбата. Експонатите от гръцко-тракийско време според рецензията будят „особе-

към нея от страна на публиката. „Откриването на нашата изложба във Вила „Хюгел“ – казва Аврамова, – става при изключително тържествена обстановка в присъствието на около 600 души официални лица и гости от чужбина. Маркар че непрекъснато участвах в подготовката на изложбата, когато я видях подредена в обширните и многобройни зали на Вила „Хюгел“, можах да я оценя още по-добре. В подреждането на експонатите

1968

На 6 август в ленинградския Ермитаж е открита изложба на старото българско изкуство, която по-рано е показана в Москва. Колекцията запознава посетителите с произведенията на дървните живописци, миниатюристи и златари. Най-старите експонати – иконите „Теодор Стратилат“ и „Свети Георги и Свети Димитър“ са създадени преди 1000 години.

Посетителите на Ермитажа не за първи път се запознават с българското изкуство. Преди 5 години тук е открита ретроспективна изложба на българското изкуство, която има огромен успех

1969

„Стари културни традиции свързват народите на България и Чехословакия. Нова проява на тези традиции, които успешно се развиват и в сегашните условия, бе открита вчера в Пражката народна галерия изложба на български икони, отразяващи развитието на нашето национално изкуство през периода от XV до XIX век“, предава кореспондент на БТА в новина от Прага от 28 ноември.

В приветственото си слово заместник-министърът на културата на Чехия Йозеф Ржехак изтъква, че изложбата е ярка изява на приятелството между народите на Чехословакия и България. „Културите на нашите два народа – казва той, – отдавна са си подали ръка. Повече от хилядолетие се развиват нашите културни връзки и сътрудничество.“

Атанас Божков, заместник-председателят на Комитета за изкуство и култура, запознава присъстващите с характера на изложбата, като се спира и на някои основни моменти от развитието на средновековното българско изкуство. В тази връзка той посочва заслугите на Иречек, Мърквичка и други

Париж, 9 май 1974 г. Входът на Малкия дворец в Париж, където е открита българската изложба на тракийското изкуство.
Снимка: Димитър Шишманов, БТА

чехословашки интелектуалци за запазването на това наше национално богатство.

1970

На 4 януари министърът на културата на Чехия Милослав Бружек посещава изложбата на български икони в Прага. Придружен от българския посланик Владимир Виденов и сътрудници на посолството, той се запознава с експонатите, отразяващи развитието на нашето древно изкуство. Министърът любезно споделя впечатленията си пред кореспондента на БТА: „Изложбата – казва той, – има голямо значение за опознаването на българското изкуство. Мисля, че у нас малко се знае в тази насока. Нашата Национална галерия има сравнително малко икони. Затова изложбата дава възможност на гражданите

на Прага да се срещнат отблизо с изкуството на братския български народ. В това отношение смятам, че всичко е много интересно. Нашите посетители правилно оцениха високата стойност на изложените експонати. Техният интерес свидетелства, че изложбата успешно изпълнява своята роля. Очакваме контактите, които са установени в областта на размяната на културни ценности, да се задълбочават през следващите години, защото те имат голямо значение. Сега ние подготвяме в България изложба на чешкото изкуство от миналия век. Мога да кажа, че двете изложби ще спомогнат да се обогатят знанията на нашите народи в областта на културата и изкуството от миналите векове и да се укрепят приятелските отношения между нашите две страни.“

ЛИК 2025

* * *

На 20 януари депутатът от Френското национално събрание и кмет на общината на парижкото предградие Женвилие Валдек Люилие открива в училище „Едуарт Мане“ изложба от копия на български фрески и икони. Приветствайки българския посланик и гостите, Валдек Люилие подчертава, че изложбата е радостно събитие в многообразния културен живот на работническото предградие на Париж – общината Женвилие, която наброява 60 хиляди жители. „Българските икони – казва той, – представляват голям интерес за историята на българското изкуство през Средновековието и през вековете на османското иго.“ Депутатът и кмет на Женвилие, който е посещавал нашата страна, разказа и свои впечатления от строителството и съвременния културен живот в България. Присъстващите с интерес разглеждат изложените копия на фрески и икони от Рилския, Бачковския, Роженския, Драгалевския и други манастири и църкви в България от XIV до XVIII век. Планирано е изложбата да продължи до 31 януари с прожекции на диапозитиви и беседи върху българското изкуство от епископа на френската православна църква Пиер Люилие, Бернар Поан и Пиер Вуго.

* * *

Изложбата на български икони, с която нашето древно изкуство успешно е представено пред пражката публика, е пренесено и в Братислава, съобщава новина от 27 януари.

На откриването на изложбата в Словашката национална галерия присъстват заместник-министърът на културата на Словакия Матей Андраш, подпредседателят на Комитета за приятелства и културни връзки с чужбина Йосиф Тошков, българският генерален консул Стефан Величков и много граждани на Братислава.

1971

В местния археологически музей в Одеса е открита изложба „Българската каменна скулптура и архитектура“, се посочва в новина от 14 май. Фоторепродукциите показват развитието на българската национална скулптура и архитектура от VIII до XIX век.

Изложени са фотокопия на прочутия скален релеф „Мадарски конник“ – една от най-древните български скулптурни композиции на камък, останки от храма от X век в град Плиска, група паметници от преславския дворец на цар Симеон и архитектурни украшения на златна църква. Изложбата запознава също с шедьоври на българската архитектура – моста на река Янтра, построен от прочутия майстор Кольо Фичето.

* * *

През месец май пресата в страната съобщава за предстоящо откриване на международна изложба в Монреал на тема „Човечеството и културата“, където и България има свой павилион, а оригинални колекции излизат за първи път извън граница. Събитието е планирано да се проведе от 12 юни до 7 септември. Целта на експозицията е да покаже приноса на нашата страна в общочовешката културна съкровищница.

За представянето на българската култура в Монреал е създадена специална временна дирекция, в която се включват специалисти, художници и композитори. Те са обединени от идеята да покажат богатството на нашето културно наследство и съвременните постижения във всички области на духовното творчество. Част от нашето представяне включва и археологията, показване на оригиналната стара архитектура, на исторически и етнографски ценности.

Двадесет и един музея от страната споделят свои артефакти, като сред тях са най-старите свидетелства за следи на човека по нашите земи – каменни оръдия на труда, датиращи от преди 100 хиляди години.

1972

Комитетът за изкуство и

култура, Комитетът за приятелство и културни връзки с чужбина и Археологическият институт с музей при БАН откриват на 4 юли в салона на ул. „Гурко“ 1 в столицата изложба „Тракийско изкуство по българските земи“.

Тракийското изкуство е представено в период, който започва от средата на бронзовата епоха, около 1500 година преди новата ера, и продължава до IV век на новата ера. В изложбата участват 20

своя самостоятелен исторически живот и влизат в семейството на най-културните народности на древността. Това е времето на най-значителните тракийски паметници – Некропола при Дуванлии, Пловдивско, голямата гробница при Мезек, Свиленградско, Казанлъшката гробница, Луковитското съкровище, съкровището от Летища и много още великолепен образци.

Първият заместник-председател на Комитета за прия-

досега не е уреждана нито в България, нито в други страни. Тя е първа по рода си. Тази уникална сбирка от паметници на тракийското изкуство е блестяща демонстрация на все по-засилващия се научен интерес към миналото на траките, които са населявали цяла днешна България и някои области от Турция, Гърция, Югославия и Румъния.

Изследванията върху тракийската древност се разгръщат на фона на общия

Пловдив, 9 юни 1978 г. Античният театър в Стария град. Един от най-добре запазените антични театри в света, построен по времето на римския император Марк Улпий Траян, разкрит при археологически разкопки през 1968 г.
Снимка: Стефан Тихов, БТА

различни музеи от България. Но ядрото на експонатите е образувано от най-хубавите материали, съхранявани от Археологическия музей при БАН. В експозицията са представени около 650 паметника, сред които централно място е отредено на паметниците от времето на разцвета на тракийската материална култура – от V и от IV век преди новата ера. През този период траките са в апогея на

културно и културни връзки с чужбина проф. Стефан Б. Станчев посочва, че изложбата се открива в навечерието на първия международен конгрес по тракология, който започва работата си на следващия ден в София.

Заместник-председателят на Комитета за изкуство и култура Людмила Живкова открива изложбата, подчертавайки, че изложба за изкуството на старите траки

стремеж да се проучи основно наследството на народностите, които са били съседи на класическа Гърция и на Рим.

„Ние – отбелязва Людмила Живкова, – имаме и друга причина да се интересуваме от траките и да се занимаваме с тяхното изкуство, защото исторически развитата се тракийска народност, носител на своеобразна цивилизация до и през IV и VI век, е и първата съставка на бъл-

Париж, 9 май 1974 г. Дворецът, в който е открита изложбата на тракийското изкуство, на която е изложено Тракийското златно съкровище от Рудозем.
Снимка: Димитър Шишманов, БТА

гарската. В това косвено ни убеждава днешната изложба.“

1974

„По повод откриващата се утре в Париж българска изложба „Тракийското изкуство и култура по българските земи“ днес за столицата на

Франция заминава българска делегация, водена от първия заместник-председател на Комитета за изкуство и култура Людмила Живкова“, пише в новина от 8 май.

Изложбата се организира от Комитета за изкуство и култура и Българската академия на науките със съдействие-

то на Министерството на външните работи. В парижката зала „Пти пале“ ще бъдат показани над 560 експоната – най-значими паметници на тракийското изкуство от злато, сребро, бронз, камък, глина.

Във връзка с изложбата у нас вече са гостували френски телевизионен екип и представители на ежедневниците, които са заснели и събрали материал не само за тракийското изкуство по нашите земи, но и за съвременна България.

По същото време в Париж български учени ще изнесат лекции за тракийското изкуство, ще бъдат прожектирани филмови материали за нашия фолклор.

* * *

В брой 36 от септември списание „Паралели“, издание на Българската телеграфна агенция, публикува статия, озаглавена „Пред траките френски реверанс“. В нея се посочва, че напоследък парижани са получили за първи път възможност да се запознаят с някои тракийски съкровища, открити по българските земи. За впечатлението, което една от най-старите култури на Балканите прави върху посетителите, говорят многото отзиви в печата, по радиото и телевизията. В „Паралели“ предават откъси от статията на Бернар Тейсегр, поместена в списание „Реалите“.

„От дълбините на забулваната в тайни Тракия, където

древните елини виждаха само „варвари“, пред удивените ни очи възниква високоразвита цивилизация, чиито съкровища (килограми златни и сребърни украшения), представени в „Пти пале“, съперничат на богатствата на фараоните, императорите от Месопотамия и гръцките градове-гържави от великата епоха... Как е все още възможно такова откритие в един свят, за който бяхме убедени, че го познаваме открай докрай, поне що се отнася до най-значителните човешки цивилизации?! Това стана възможно, защото бяхме заблудени от гръците и римляните“, пише Бернар Тейсегр. Авторът допълва, че североизточно от Гърция, на земята на днешна България, страната на „траките-варвари“ е останала дълго време почти неизвестна.

„На изложбата в „Пти пале“ видяхме да разцъфтява от шестото до четвъртото хилядолетие преди нашата ера една от най-старите и най-развити цивилизации в света – изпреварила твърде много египетската, индийската, критската. Ние можахме да проследим едно непрекъснато смесване на народи, с периоди на културни възходи, но и с упадъци – нещо твърде различно от онова, което ни се е предлагало като схема за „човешкия прогрес“. Възхищавахме се на художествени творби с твърде различни стилове, сред които цяла редица – без да приличат с нищо на „класическата“ култура – може да се мерят с нея или дори значително да я превъзхождат (защо да не го кажем направо)

по „красота“. Наистина то не им влияе в рамките на онова, на което са ни учили, така е. Но колко малък ни се вижда този наш малък свят на малката гръко-римска култура сравнен с величието на човешкото развитие!“, смята Тейсегр. Той прави и още един извод след запознаването си с тракийските съкровища: „Траките, този млад народ, е представлявал един от онези многобройни слоеве, които – споени в едно цяло – ни водят до съвременна България.“

* * *

На 30-годишнината от победата на социалистическата революция у нас са посветени Дните на българската култура, които ще се състоят през септември в Съветския съюз, съобщава новина от началото на август. Планира се те да бъдат открити на 3 септември в Кремълския дворец на конгресите. В галаконцерта се предвижда да пеят Николай Гяуров, Райна Кабаиванска и Никола Гюзелев, да свири 13-годишният пианист Емил Наумов. В Москва ще гостува знаменитата изложба „Тракийското изкуство и култура по българските земи“. Ще бъдат показани най-хубавите творби на българската живопис, скулптура и графика, създадени през годините на народната власт.

1975

„Федералният канцлер на Република Австрия г-р Бруно

Крайски и съпругата му госпожа Вера Крайски направиха днес в резиденция „Бояна“ посещение на вежливост на председателя на Държавния съвет Тодор Живков и дъщеря му Людмила Живкова“, четем в новина от 11 май. По време на събитието Тодор Живков вдига тост. „За културните ни връзки бих отбелязал, че те са добри и се разширяват постоянно. Използвам случая да благодаря на вас и на съответните австрийски власти и институти за голямото съдействие, което ни бе оказано за уреждането на изложбата на тракийското изкуство и на гастролите на Софийската народна опера във Виена“, казва той. В отговор Бруно Крайски казва: „Икономическите връзки между Република Австрия и Народна република България през последните няколко години отбелязаха такъв подем, който ние не очаквахме. Това би могло да се каже и за връзките ни в областта на културния живот. Благодарение на две събития австрийският народ получи извънредно много от вашето културно наследство. От една страна, това беше великолепената изложба на тракийското изкуство, а от друга – великолепните гастроли на Софийската народна опера във Виена.“

* * *

На 22 май ансамбълът за старинна българска музика „Йоан Кукузел“ с художествен ръководител и диригент

Силистра, 20 юни 1988 г. Антична находка от Дуросторум – уникален римски спортен шлем. Снимка: Росен Маринов, БТА

Таня Христова заминава на турне в Австрия. Четирите концерта, които съставят по план трябва да изнесе във Виена, са част от поредицата културни прояви, свързани с откритата там изложба „Тракийското изкуство по българските земи“. В програмата са включени произведения от анонимни църковни автори, старинна църковна българска музика от Йоан Кукузел и Неофит Рилски, както и специално подготвена за гастролите грегорианска песен.

1976

В брой 7 от февруари списание „Паралели“ публикува статия, озаглавена „Големият златен сън – тракийското изкуство в Лондон“, която цитира материал от изданието „Морнинг стар“ и разказва за изложбата „Тракийски съкровища от България“, която гостува в Британския музей до 28 март. „От множеството великолепно експонати в изложбата на тракийските съкровища в Британския му-

зей най-голямо значение за самите българи има малката бронзова фигурка на Тракийския конник. Това е един млад народ, но с древно минало, което умее да цени. Археологията в България е голяма степен част от всекидневието. Тя е връзката между съвременните българи и древните траки, въпреки че през последните 25 века техните земи са били завладявани ту от гърци, ту от римляни, от славяни и от турци. И тук именно е мястото на малката фигурка на конника. Въпреки тракийския ѝ произход по време на християнството тя е била почитана като изображение на Свети Георги“, се посочва в статията. В нея се казва още, че „тракийските съкровища от България ни отвеждат чак в бронзовата ера около 3200 години пр.н.е.“.

„Въпреки че показаните предмети са били изработени преди няколко хиляди години, тяхното съвършенство, любовта, която майсторите им са вложили в тях, ги до-

ближават до нас и ни трогва повече, отколкото бихме могли да предположим. Те ни се струват живи и познати. Онези, на които дължим съживяването на европейското изкуство и цивилизация след падането на Рим не са взели предвид съществуването на Тракия. Нейното откриване представлява възраждането на една изчезнала цивилизация, която променя целия извес-тен досега ход на развитие на европейската култура“, се казва още в статията.

* * *

„След големия си успех в Париж, Москва, Ленинград, Виена и Лондон паметниците на тракийската култура и изкуство са отново в София“, съобщава новина от 5 април. В нея се посочва още, че интересът на чуждестранната общественост към изложбата затвърждава името и мястото на България и на българската нация в световната история и култура.

Планира се в продължение на два месеца уникалната колекция от образци на художественото майсторство на древните траки да остане в столицата. В залата на Националния археологически музей са подредени над 1000 златни и сребърни украшения, накити и амуниции, изкусно изработени съдове от глина, бронз и стъкло, битова и култова керамика. Това богатство дава представа за силно самобитната и богато оцветена от плодотворни

взаимоотношения тракийска материална и духовна култура, разкрива нейното истинско място в античния свят и в човешката цивилизация.

Изложбата е открита от председателя на Българската академия на науките акад. Ангел Балеvски – член на Държавния съвет, който дава думата за слово на председателя на Комитета за изкуство и култура Людмила Живкова. „Колекцията със забележителните си паметници е вече неотменима част от нашето национално самочувствие и гордост, известна и скъпа на всеки българин, който мисли и обича нашата история, културно наследство, изкуство и култура – казва тя. – Един голям народ, една велика цивилизация – продължава Людмила Живкова, – зае своето достойно и полагащо се място в историята на древността. Блясъкът и красотата на Панагюрското злато, изяществото и обаянието на знатната тракийка изплуваха от древността, за да утвърдят силата и красотата на непреходните художествени ценности, величието на човешкия дух, който твори в името на бъдещето.“

1977

На 15 март в една от панарните палати в Пловдив е открита изложбата „3000 години мексиканско изкуство“. Слово произнася заместник-председателят на изпълкома на Окръжния народен

съвет Делко Мустаков.

Извънредният и пълномощен посланик на Мексико у нас Хуан Мануел Рамирес Гомес подчертава приятното съвпадение на днешното събитие с откритата тези дни в Мексико изложба „Тракийско изкуство по българските земи“, която е посрещната с голям интерес.

* * *

България осъществява културни връзки върху основата на междудържавни спогодби и планове с 46 страни, се казва в новина от 26 април. Публикацията припомня, че радушно са били приети в Куба изложбата „Тракийско изкуство“, гастролите на български музикални състави и индивидуални изпълнители и творбите на съвременни български живописци.

А представянето на изложбата „Тракийско изкуство“ в Полша и съпровождащите я прояви в областта на музиката, киното и литературата дават възможност на полската общественост да се срещне с древното и съвременно то българско изкуство.

* * *

Париж, Москва, Ленинград, Виена Лондон, Мексико, Ню Йорк – такъв е пътят на прочутата изложба „Тракийските съкровища от България“ за последните няколко години, пише в новина от 19 септември, която задава и въпроса: „А какъв ще бъде нейният по-на-

матъшен маршрут по света?“

„Преди всичко искам да отбележа огромния интерес, проявен към изложбата в Ню Йорк – заявява комисарят на тази наша експозиция в САЩ н.с. от Варненския археологически музей Александър Минчев. – В залите на музея „Метрополитен“ бяха устроени паралелно няколко големи изложби, но най-много посетители привличаха тракийските съкровища, открити по българските земи. Това е единствената изложба за годината в Ню Йорк, получила само положителни оценки в печата, радиото, телевизията, сред специалистите и широката публика. Най-големите градове в САЩ също желаят да бъдат домакини на изложбата, но тя единствено ще бъде експонирана от 23 септември във втория по големина културен център – град Бостън.“

След това изложбата „Тракийските съкровища от България“ се предвижда да бъде представена в Югославия, Чехословакия, Унгария, ГДР, ГФР и Япония. След тази обиколка по света през 1980 годината изложбата ще се завърне в България и ще остане у нас по-продължително време във връзка с празненствата по случай 1300-годишнината от създаването на българската държава.

1978

През март е съобщено, че от 10 до 20 април в Чехословакия ще се състоят Дни на

Българската култура. Те се посвещава на 100-годишнината от Освобождението на България от османско иго и 30-годишнината от подписването на договора за дружба, сътрудничество и взаимна помощ между България и Чехословакия.

Дните на българската култура ще допълнят познанията на чехословакката обществено-историческите, политическите и културните връзки между нашите народи, както и за постиженията на съвременната социалистическа култура у нас. Като част от програмата по време на дните в Прага и Братислава ще бъде представена изложбата „Тракийско изкуство по българските земи“, ще се състои симпозиум по тракология, български траколози ще изнесат лекция в университетите в Прага, Бърно и Братислава.

Макар и отскоро, връзките между България и Мексико непрестанно се задълбочават и разширяват, пише в новина от край на май. Публикацията припомня, че неотдавна в Мексико са се състояли дни на българската култура. С голям интерес е посрещната изложбата на български икони в прочутия музей по антропология. Тази проява вестник „Екселсиор“ нарича „Най-голямото събитие в областта на изкуството в Мексико за 1978 година“.

В Мексико много възторжено е приета и изложбата „Тра-

кийско изкуство по българските земи“.

„Тракийските съкровища от българските земи предизвикаха възхищението на хиляди хора от Париж, Ленинград, Виена, Лондон, Белград, Берлин, Братислава. Изложбата прекоси океана, за да покаже богатството на българската култура в Хаваи, Мексико, Ню Йорк, Бостън. Очаква се експозицията да бъде уредена и в Япония, а след 1980 година съкровищата ще се върнат у нас за празнуването на 1300-годишнината на българската държава. Утре изложбата ще бъде открита в Будапеща“, се посочва в новина от 27 юли.

Двете големи пътуващи български изложби „Тракийската култура и изкуство по българските земи“ и „1000 години българска икона“ предизвикаха голям интерес във Виена, пише в новина от 10 септември. Авторът припомня, че на австрийските любители на изобразителното изкуство са добре познати и имената на редица наши художници – в Дом „Витгенщайн“ са представяни изложбите „Българска графика“, „Жената в изобразителното изкуство“

Публикация в БТА от септември коментира обмена на изложби между България и Полша. „Тази година варшавя-

Силистра, 20 юни 1988 г. При разкопки на античния Дуросторум е открита изключителна по своя характер археологическа находка – погребение на мъж с многобройни надгробни дарове и колесница, украсена с бронзови статуетки. Снимка Росен Маринов, БТА

ни имаха възможност да видят изложбата „Хиляда години българска икона“, уредена във Варшавския национален музей. Миналата година през Полша премина и другата наша голяма пътуваща изложба – „Тракийски съкровища по българските земи“, се посочва в съобщението. То припомня, че е имало и изложби, посветени на годишнини – на Константин-Кирил Философ, на Паусий Хилендарски. Полските любители на изобразителното изкуство са виждали изложбите „Българско изобразително изкуство“, „Старото българско изкуство“, „Изкуството по българските земи от дълбока древност до наши дни“, „Графиката на Българско-

то възраждане“.

Обменът на изложби между България и ГДР, творческите пътувания на художници и участието им в семинари и пленери характеризира широкото културно сътрудничество между двете страни, се казва в новина от 9 октомври. „От няколко години нашите големи пътуващи изложби представят древната култура по българските земи. Хиляди берлинчани видяха през 1976 година „1000 години българска икона“. А през тази година се срещнаха и с изложбата „Тракийско изкуство и култура по българските земи“, се посочва в публикацията от деня.

1979

На 3 октомври делегация,

водена от председателя на Комитета за култура Людмила Живкова, заминава за Федерална Република Германия, за да участва в откриването на изложбата „Тракийски съкровища по българските земи“. Изложбата ще бъде представена в Кьолн, Мюнхен и Хилдесхайм и ще приема посетители в продължение на шест месеца.

Делегацията е изпратена от заместник-председателя на Министерския съвет Георги Йорданов и от отговорни сътрудници на Комитета за култура и Министерството на външните работи. На изпращането присъства и временно управляващият посолството на Федерална Република Германия в нашата страна Волфганг Егерс.

На 10 октомври председателят на Държавния съвет Тодор Живков дава в резиденция „Бояна“ официална вечеря в чест на техни императорски височества престолонаследника на Япония Акихито и неговата съпруга принцеса Кичико. Престолонаследникът Акихито произнася тост, в който казва: „През пролетта на тази година председателят на Комитета за култура госпожа Живкова посети Япония по повод откриването на изложбата на тракийските съкровища. Чрез тази изложба много японци имаха възможност да се докоснат до неизвестната стара култура на България и оставайки с дъл-

боки впечатления, обогатиха своите близки чувства към България.“

1980

На 23 януари в Мюнхен е открита българската изложба „Тракийската култура по българските земи“. Това е вторият град домакин на тази оценена от западногерманските специалисти като единствена по рода си пътуваща изложба. По време на своя тримесечен престой в Кьолн изложбата е посетена от над 200 000 души. За изключителния интерес към нея говорят и поместените в западногерманския печат публикации.

„Това, което може да се види и прочете в прекрасния каталог, значително се различава от онова, което можеше да се види преди пет години във Виена. Българските археолози полагат похвални усилия за попълване на изложбата, за нови проучвания, с които хвърлят светлина върху начина на живот, религията и културното влияние на траките“, пише вестник „Нордбауришер куриер“.

Изложбата показва най-ценното от тракийското изкуство. Отделно са изложени Панагюрското, Вълчетрънското и Варненското съкровище.

На 1300-годишнината от създаването на българската държава са посветени цяла поредица от изложби в Гърция, които се организират

София, 13 октомври 1982 г.
В Националния исторически музей е
подредена експозиция на археологически
находки и съкровища на траките.
Снимка: Петър Жеков, БТА

по инициатива на известния атински музей „Скиронио“, галерията „Хемус“ и българското посолство в Атина, предава кореспондент на БТА в гръцката столица на 17 април. Темата „Съвременна българско изобразително изкуство“ ще бъде представена през следващите 20 дни в две изложбени зали в Пирея и в Културния център на атинската община. От 18 до 28 април във фоайето на общинския театър в Пирея ще бъдат изложени произведения на съвременната българска скулптура и малка пластика, а от 18 април до 3 май в пирейската художествена галерия ще гостуват творби на българската живопис и графика.

В рамките на тези инициативи в културния център на общината в Атина е открита първата българска излож-

ба – „Етнографско и народно творчество от Родопите и Пирин“. Ръководителят на атинската община подчертава, че изложбата е голямо културно събитие за гръцката общественост.

„След повече от шестмесечно гостуване в Кьолн и Мюнхен българската археологическа изложба „Златото на траките“ от днес е в град Хилдесхайм“, съобщава кореспондент на БТА на 30 април.

Преди откриването на изложбата кратък концерт изнася Софийският мъжки камерен хор под диригентството на Д. Русков. Българският посланик във ФРГ Константин Козмов набляга на създадените през последните години условия за разширяване на взаимния културен обмен между двете страни, а министърът на културата на провинция Долна Саксония Едуард Пастел подчерта, че изложбата ще допринесе за по-доброто опознаване на двата народа.

Хаванската културна общественост приветства горещо изпълненията на българската оперна певица Пенка Дилова, която участва тук в няколко поредни представления на „Трубадур“ в ролята на Азучена, разказва новина от 2 юни.

Особено впечатление направи участието ѝ в съвместния рецитал с кубински оперни ар-

тисти по повод откриването на българската документална фотоизложба „Стари български занаяти“, посветена на 1300-годишнината на българската държава, посрещната и посетена тук с голям интерес от хиляди жителите на столицата.

В продължение на три месеца българското знаме ще се вее пред най-внушителната изложбена зала на Париж – Гран Пале. През следващата седмица – в четвъртък, тук се открива експозицията „Българската средновековна цивилизация“, която ще съдържа 524 експоната – Преславското съкровище, икони, ръкописи, каменна пластика, керамика, архитектурни детайли и други, предават кореспондент на БТА във френската столица на 8 юни.

От няколко дни френските средства за масова информация съобщават за предстоящата изложба, подчертавайки единодушно, че тя ще бъде едно наистина голямо културно събитие. Това е повод за редица вестници и списания да разкажат за 1300-годишната от създаването на българската държава, за бурната история и богатата културна съкровищница на нашия народ, за връзките между Франция и Средновековна България, за грижите, които се полагат у нас за запазване на културното наследство. Едно от най-реномираните списания по въпросите на из-

куствата – „Конесанс де-з-ар“, посочва, че посетителите ще имат възможност да видят шедьоври на „една блестяща цивилизация“.

На 12 юни в Париж е открита за първи път в чужбина изложбата „Българската средновековна цивилизация“, посветена на 1300-годишнината от създаването на българската държава. Мнозина от френските специалисти, които се занимават с подготовката на експозицията, редица вестници и списания, радиото и телевизията, които започват да говорят за нея още преди откриването ѝ, с право я наричат „Изложбата на годината“.

Тематично експонатите са разделени в четири теми, които отразяват четири отделни периода от Българското средновековие: политическото укрепване и териториалното разширяване на България – първата хронологически трайна средновековна държава в европейския изток, която до към средата на IX век става една от трите най-големи държави в Европа заедно с Византийската и Франкската империя.

Вторият период обхваща времето от IX до XII век, разкрива приемането на християнството през 865 година, когато България се свързва с културния християнски свят.

Третият период – от XII до XIV век, представя политическото значение на България в

историята на Европа и нейния по-нататъшен принос в европейската култура. И последният период – от края на XIV до XVII век, когато България се намира под османско владичество, свидетелства за запазването на народностното съзнание и културните традиции на българския народ.

Показани са оригинални паметници на самобитната българска култура – уникална каменна летопис, произведения на скулптурата, Преславското съкровище, икони, ръкописи, керамика, архитектурни детайли. Всички те доказват, че България е била свидетел на културни ценности и посредник в културния обмен между Изтока и Запада, че тя е допринесла за изграждането и развитието на европейската цивилизация.

„Ясно личи, като се проследи историята, че България е оставила в нея свой отпечатък, че българите, изпитвайки влиянието, от една страна, на византийската култура и, от друга – на културата на останалите народи на Средновековна Европа, са създали свое оригинално и много интересно изкуство. В това ни убеждава откритата днес изложба. Много сме благодарни, че ни бяха изпратени чудесни експонати, творби с изключителни художествени качества, между които е и Преславското съкровище. За нас е особена чест, че излизайки за първи път от вашата страна, то се показва най-напред в Париж. Бих искал

София, 13 октомври 1982 г.
Вълчитрънското тракийско златно съкровище е изложено в Националния исторически музей в столицата.
Снимка: Петър Жеков, БТА

да добавя, че тази изложба е блестящо доказателство за непрекъснатото развитие и задълбочаване на нашите културни връзки, които през последните три години отбелязаха значителен напредък“, заявява пред кореспондента на БТА в Париж председателят на Френската асоциация за артистична дейност Луи Жокс.

* * *

На 14 юни кореспондентът на БТА предава от Париж, където новият брой на „Малък вестник за големи изложби“ – луксозно, богато илюстрирано издание на световноизвестния парижки дворец на изкуствата Гран Пале, е изцяло посветен на експозицията „Българската средновековна цивилизация“. На уводно място е поместена статия на най-големия френски специалист по византийско изкуство проф. Андре Грабар. В статията се подчертава приносът на Средновековна България в изграждането и развитието на европейската цивилизация. Посочва се голямото значение на тази изложба, тъй като тя дава възможност на французите да се запознаят с редки паметници на самобитната българска култура – уникална каменна летопис, икони, Преславското съкровище, ръкописи, керамика, архитектурни детайли.

Във вестника хронологически се проследяват най-важните дати в историята на Средновековна България.

Във връзка с изложбата френското външно министерство и асоциацията за артистична дейност издават албум от 250 страници, на чиято корица е написано: „По случай 1300 години българска държава“. В него са поместени статии на изтъкнати наши учени, които разказват за основните периоди от историята на България от VII до I век, за връзките ѝ със Западна

Европа, за нейното изкуство. Снимки и подробни обяснения към тях запознават читателите с всички показани на изложбата експонати.

А в броя на вестник „Фигаро“ от 20 юни е поместен отзив на известния френски журналист Пиер Мазар за изложбата. Авторът се спира по-специално на връзките между Средновековна България и Франция. Той прави интересни съпоставки между някои от показаните на изложбата в Гран Пале експонати и образци на френското изкуство от онова време, подчертава приноса на България за изграждането и развитието на европейската цивилизация.

През юни голямото френско списание „Нувел обсерватор“ помества възторжен отзив за „Българската средновековна цивилизация“ в Гран Пале. „Историята на българското изкуство представлява огромен списък на мъченици“, пише в подзаглавието на рецензията си авторът Франс Юзер, който проследява основните етапи в развитието на литературата, живописа, златарството, керамичното производство и архитектурата ни през средните векове, разказва увлекателно за Плиска, Боянската църква и Рилския манастир, за борбата на българския народ срещу поробителите, за неговия героизъм и себеотрицание, за непреклонната му воля да брани своя език и национална култура. „Българското царство – посочва той, – се е простирало от Черно море

Осер, 29 май 1989 г. В малкия френски град Осер, намиращ се на 80 км югоизточно от Париж, е открита най-представителната досега изложба в Европа на художествени произведения от керамика под наслов „Европа на керамиците“. Тя е организирана с подкрепата на творчески организации от 25 държави, сред които е и Съюзът на българските художници.

Снимка: Светослав Терзиев, БТА

до Адриатика – „От море до море“, както казва един тогавашен писател. Далеч извън пределите на днешна България, земя като една човешка глан, както пише поетът Георги Джагаров. Но якостта и страданието на тази нация, решена да запази целостта си, намират израз в изкуството, което въпреки условностите и заимстванията съхранява своята самобитност.“

През август под заглавието „Средновековна България в Гран Пале“ вестник „Паризен либере“ помества статия за организираната в Париж изложба. Авторката Аниес Делбар се спира подробно на изложените експонати и подчертава оригиналността на изложбата. „Обикновено – пише тя, – една изложба на източноевропейско средновековно изкуство представя най-вече икони и стенописи от християнските църкви. Но големият интерес към тази

Париж, 29 май 1989 г. Поглед към фасадата на замък в Сен Жермен-ан-Ле край Париж, където се намира френският Национален археологически музей. Там от 17 януари до 30 април 1989 г. е представена изложбата „Най-старото злато на човечеството“, съдържаща златни находки по българските земи от петото-четвъртото хилядолетие преди новата ера. Интересът към нея е изключителен – посетена е от над 80 000 французи.
Снимка: Светослав Терзиев, БТА

изложба се дължи на факта, че тя представя грънчарски изделия, накити и декоративни мотиви, които отразяват най-пълно разнообразието на формите и техниката на изработка.“

Авторката се спира по-специално на покритите с гърворезба врати от XIV век от рилския манастир, на „великолепните и фини украшения, показващи богатството и високото равнище на тази цивилизация“, на скулптурните релефи и барелефите с мраморни инкрустации, „свидетелстващи за изтънчеността на тази средновековна култура“, на разнообразието от керамични изделия.

В новина от Манагуа от 2 ноември се посочва, че в един от салоните на министерството на външните работи на Никарагуа е открита изложба на българския фолклор в рамките на мероприятията, посветени на 1300-годишана-

та на българската държава. Присъстват представители на никарагуанската културна общественост, на обществени организации и на дипломатическото тяло. Откриването на изложбата е отразено по никарагуанската телевизия и радио.

На 21 ноември в Женева е откриването на изложбата „Тракийското изкуство по българските земи“. Директорът на Музея на изкуството и историята Клод Лапер посочва, че българските археолози са възкресили чрез своите забележителни разкопки една цивилизация, която се е смятала за изчезнала. „Техните открития са изумителни – те надхвърлят всичко, което можеше да си представим за това богатство и неговото историческо и обществено значение“, казва той.

„С тракийската изложба България ни доверява една от най-големите ценности на

културното наследство. Това е още един жалон за продължаване на културните връзки между Швейцария и България“, заявява шефът на Федералната служба по културните въпроси Фредерик Дюбоа.

Присъстващите посрещат с подчертан интерес словото на ръководителя на делегацията на Комитета за култура Людмила Живкова. Тя говори за характерните единни и трайни белези на тракийската култура, които със своята жизненост и духовен синтез оказват влияние върху формирането на старата и на съвременната европейска култура.

На 23 ноември специалният кореспондент на БТА разказва каква е оценката, която швейцарското радио дава на нашата експозиция, а именно: „Изложбата „Тракийското изкуство по българските земи“ е не само историко-културна манифестация. Тя разкрива хи-

ЛИК 2025

Делхи, 16 юни 1981 г. След невероятния успех в Европа и Америка изложбата „Тракийско изкуство по българските земи“ е подредена и в индийския град Делхи. Снимка: Веселин Сейков, БТА

лядолетните корени на днешното българско изкуство и изключителното внимание, което се отделя на културното наследство в тази страна. Откритията на българските археолози през последните десетилетия са принос за обогатяването на световната културна съкровищница.“

Вестник „Трибюн дьо Женев“ помещава на цели две страници статии и големи цветни снимки, разказващи за показаните шедьоври, за историята на траките и за тяхната култура. „От 22 ноември 1980 до 1 февруари 1981 година – пише вестникът, – Музеят на изкуството и историята в Женева е домакин на една

приказна изложба, която вече осем години пътува из целия свят. Това вълнуващо пътешествие навсякъде ѝ донесе огромен успех поради красотата и богатството – художествено и материално – на колекцията.“

„Някои от най-красивите произведения на европейското изкуство пътвом се отбиха в Женева и няколко седмици ще гостуват в Музея на изкуството и историята, който им е предоставил най-привлекателните си зали. 5 хиляди години творчество в областта на златарството, ваятелството и грънчарството не може да се опишат с няколко думи, нито пък с ня-

колко снимки. Тези произведения – над 500, събрани от 30 български музея, трябва непременно да се видят“, пише вестник „Журнал дьо Женев“, който посвещава на изложбата цяла страница. За откриването ѝ съобщават още много думи вестници.

* * *

В салоните на мемориалната библиотека „Мартин Лутър Кинг“ във Вашингтон бе открита голяма фотопроизложба „1300 години България“, предава от Ню Йорк кореспондент на БТА на 22 ноември.

Изложбата е открита от изтъкнатия културен и обществен деец д-р Харди Франклин, директор на библиотеката и сподвижник на големия борец за граждански права Мартин Лутър Кинг. В словото си той отбелязва, че изложбата блестящо отразява българските страници в световната история.

На изложбата са представени около 140 фотопана, проследяващи многовековното историческо и културно развитие на България. Голямо място е отделено и на съвременното на нашата страна. Паралелно е представена и богата изложба на български книги – в оригинал и в превод на английски език. След закриването на изложбата те ще останат като дар за библиотеката „Мартин Лутър Кинг“. Това е обявено от българския посланик в САЩ Стоян Жулев, който благодари за възможността да се организира тази

интересна изложба. Бут Дейвис, специален представител на кмета на Вашингтон Мериъм Бери, изтъква в приветствието си, че е помолена от него да благодари за организираната изложба.

След церемонията по откриването на изложбата се прожектира филм за тракийските съкровища от България.

След Вашингтон изложбата ще бъде представена в Питсбърг и други американски градове.

1981

„Изкуството е изиграло през вековете важна роля за запазването и оформянето на българската самобитност. Изкуството в България има значителен принос в европейското наследство“, изтъква в края на януари в голяма статия, посветена на ролята на изкуството в нашата история наблюдателят на вестник „Дейли телеграф“ по въпросите на изобразителното изкуство Терънс Мълейли.

„681 година изглежда далечна. Оттогава насам българската история е претърпяла сложно развитие. Но едни от най-важните промени станали в наше време“, посочва той.

В статията, озаглавена „България – древна и съвременна“, се разказва не само за нашето културно наследство, но и за грижите, които се полагат сега у нас за паметниците на историята и културата на българския народ. Мълейли сочи за пример Казанлъшката

гробница, Боянската черква, а също разкопките в Преслав и във Велико Търново, които нарича едни от най-интересните археологически обекти. Статията е придружена със снимка на детайл от българска икона.

Голямо внимание в статията е отделено и на историческото значение на делото на братята Кирил и Методий за създаването на славянската писменост и за утвърждаването на българската култура.

Авторът припомня състоялите се през последните години във Великобритания

нето на 1300-годишнината на българската държава.

След големия успех в редица страни изложбата „Тракийско изкуство по българските земи“ от 20 февруари гостува в Делхи, където остава в рамките на 40 дни. Тя заема главните зали на Националния музей и се очертава като централна културна проява в Индия, посветена на 13-вековния юбилей на България.

Изложбата е открита от министъра на просветата,

Делхи, 16 юни 1981 г. Моменти от официалното откриване на изложбата „Тракийско изкуство по българските земи“. Снимка: Веселин Сейков, БТА

български изложби. „Голямата изложба на тракийските съкровища, показана в Британския музей, която бе посетена от 424 465 души, бе наистина една от най-популярните изложби, състояли се някога в Лондон“, пише Мълейли. Той разказва също за предстоящите инициативи във Великобритания, свързани с чества-

културата и социалните грижи на Индия Шанкарао Чаван. Той посочва, че през последните три десетилетия българските археолози са открили и изследвали изключителните тракийски съкровища, които са образец на най-изящни произведения, създадени от човека. Чаван изразява голямото задоволство на индийците

от великолепия жест на България да покаже в Делхи тази скъпоценна колекция.

В своето слово председателят на Комитета за култура

централните зали на Националния музей, привлечени от уредената в него изложба „Тракийско изкуство по българските земи“. Индийците,

пазване на старините в България. Индийската телевизия отделя централно място на изложбата, като я свързва с разцвета на съвременната българска култура.

В индийския печат са поместени разнообразни материали и снимки за тракийските съкровища. Голяма част от културното приложение на авторитетния индийски всекидневник „Економик таймс“ заема статията „Съкровища на тракийското изкуство“ от В. В. Прасад и илюстрациите към нея. Като проследява историята на траките, индийският изкуствовед подчертава близостта на тракийската и индийската култура. Най-подробно се разказва за откриването и значението на Вълчитрънското, Панагюрското и другите уникални златни, сребърни, бронзови, каменни и глинени ценности и се подчертава тяхната изключителна стойност за световната история и култура. Набляга се на големият принос на България за разкриването и показването на света на образците на тракийската цивилизация, която е една от най-забележителните в света.

Материали и снимки за тракийската изложба са поместени в големите индийски вестници „Индиън експрес“, „Пейтриъм“ и други издания.

Делхи, 16 юни 1981 г. Людмила Живкова, министърът на просветата, културата и социалните мрежи Шанкарао Чаван и други официални лица разглеждат експонати от изложбата „Тракийско изкуство по българските земи“.
Снимка: Веселин Сейков, БТА

Людмила Живкова подчертава възхищението на милионите посетители, видели тази изложба в най-големите музеи на Европа, Америка и Азия. Ръководителката на нашата културна делегация посочва, че за българите културата, в това число и археологическите открития, не са самоцел. От върха на своята 1300-годишна българската гържава – най-старата от съществуващите днес в Европа гържавни организации, разбира голямата и отговорна мисия на културата.

* * *

На 22 февруари кореспондентът на БТА посочва, че и този ден много граждани и гости на Делхи са изпълнили

които са наследници на богатата древна цивилизация и чиято земя е пълна с много културни и исторически ценности, не скриват възторгаси от тази уникална колекция.

Между посетителите има специалисти, културни дейци, студенти, ученици, служители, работници. Техните оценки са лаконични: „Чудесно“, „Изненадващо красиво“, „Смайващо майсторство“. Не са малко и онези, които тук за първи път научават за тракийската култура и за древната история на България.

Общоиндийското радио в свой коментар посочва, че изложбата, разкривайки хилядолетните корени на българското изкуство, говори и за големите грижи, които се полагат за издирване и за-

* * *

На 28 февруари министър-председателката на Индия Индира Ганди посещава

и с голям интерес разглежда „Тракийско изкуство по българските земи“ в Делхи. Тя окачествява изложбата като прекрасна и изразява голямо задоволство от възможността, предоставена от България на индийската общественост да се запознае с тези изящни образци на гревната тракийска цивилизация.

Индира Ганди сърдечно благодари за връчения ѝ стар български символ на пролетта и благоденствието – мартеница, като израз на доброжелателство и приятелство.

* * *

На 4 март многобройни мексикански граждани се стичат в световноизвестния Антропологически музей в Мексико сити, за да присъстват на откриването на изложбата „Средновековна България – изкуство и цивилизация“.

Изложбата е открита от президента Хосе Лопес Портильо в присъствие на българска делегация, водена от члена на Политбюро на ЦК на БКП и председател на Комитета за култура Людмила Живкова. Живкова произнася слово, в което подчертава, че честването от мексиканския народ и неговото правителство на тази забележителна годишнина в живота на нашата страна е безспорно една поредна нова крачка и възможност за опознаване и сътрудничество между двете страни и народи, чиито отношения в икономиката, културата и политиката ук-

Делхи, 16 юни 1981 г. Посетителите разглеждат с интерес българската изложба.
Снимка: Веселин Сейков, БТА

репват и се задълбочават с всеки изминал ден.

„Чудесна изложба. Тя е много пълна и красива и смятам, че е една от най-хубавите изложби, показани досега в Мексико“, така президентът Хосе Лопес Портильо оценява изложбата пред група мексикански и чуждестранни журналисти, преди да напусне сградата на Антропологическия музей.

* * *

През март в сградата на Ротердамската община е открита изложба на стари документи, свързани с историята на България. Изложбата е организирана от Холандския национален комитет за честване на 1300-годишната на България.

Издирени и показани са ръкописи, стари карти, илюстрации и други документи от различни периоди, в които са отразени наблюденията или впечатленията на кръстоносци, пътешественици, търговци, дипломати и др. Тези документи са издирени в държавните музеи и архиви на Холандия. Изложбата има чудесен каталог, който

съдържа много обяснения по документите.

Тази изложба е една от проявите, които бележат март като месец на българската култура в Холандия.

1982

„Продължава и шествие-то на български колекции по света. В Япония ще бъде показано Варненското съкровище, а в Португалия и САЩ – тракийското изкуство. В ГДР ще бъде открита изложбата „Троя – Тракия“, в Унгария, Етиопия, Кения и Мозамбик ще бъдат представени наши етнографски богатства, обреди, обичаи, кукерски маски“, се казва в новина, публикувана на 21 януари.

* * *

На 15 юли в Токио е открита българска изложба под наслов „Най-старата цивилизация в Европа и най-старото злато на света – Варна, България“. Тя показва съкровищата на варненския некропол от времето на халколита, т.е. около 4000 години преди новата ера.

Изложбата е посрещната

Кула, 19 август 1980 г. Изглед от центъра на град Кула и крепостта Кастра Мартис.
Снимка: Петър Жеков, БТА

с огромен интерес. На церемонията при откриването присъства членът на императорската фамилия принц Микаса и видни японски политически и културни дейци. Тук е и българска културна делегация, водена от първия заместник-председател на Комитета за култура Светлин Русев.

Изложени са стотици експонати от съкровищата на Варненския некропол – оръдия на труда, предмети на бита, керамични, кремъчни, медни изделия и много златни украшения. Особен интерес представляват златните изделия – както със своята изработка, така и най-вече поради това, че са най-старите такива изделия, дело на човешка ръка.

Изложбата представя за първи път в чужбина не само златото, но и голяма част от уникалните археологични находки от Варненския некропол. И както заявява пред

кореспондента на БТА в Токио световноизвестният японски учен и директор на историческия музей „Ориентъл“ проф. Егами, голямото значение на изложбата е не само нейната познавателна стойност, но преди всичко това, че доказва съществуването в българските земи на едни от най-древните цивилизации.

* * *

На 17 август в най-големия културен институт на Дания – кралската библиотека, е открита изложбата „На Шипка всичко е спокойно – Айнар де Милиус и освобождението на България 1878 година“. В нея са включени писма, дневници, снимки, карти и военни кореспонденции, които документират участието на датски доброволци в редовете на руската армия, воювала за освобождението на България.

Централно място в експо-

зицията заема личният архив на лейтенанта от 124-ти Воронежки пехотен полк Айнар де Милиус, предоставен за изложбата от неговия внук Йохан де Милиус. Уредена от кралската библиотека, семейство Де Милиус, Националният исторически музей и Националният военноисторически музей в София и с активното съдействие на Българското посолство в Дания, изложбата по особено вълнуващ начин разказва за героизма и себеотрицанието на датските доброволци, за съпричастността на датската общественост към съдбата на българския народ.

* * *

На 2 декември в Амадора, третия по големина град на Португалия, започва десетдневка на българската култура. В изложбената галерия на града са представени три самостоятелни изложби, които

запознават посетителите с историята на България, с основните моменти в политическия и социалния живот на нашата страна и с постиженията на българското изкуство и култура.

1983

На 8 февруари в държавния Музей за изобразителни изкуства „А. С. Пушкин“ в Москва е открита изложбата „Троя и Тракия“. Експозицията, която е показана през миналата година в Берлин и София, е подготвена от учени от България и ГДР със съдействието на съветски специалисти.

Изложба на паметници на древната цивилизация на Балканския полуостров и в северозападната част на Мала Азия се организира за първи път в Москва. Това е и първият опит да се съпоставят в една експозиция паметници на материалната култура на Троя и на Тракия. Представени са около 600 експоната – 329 намерени при разкопките на Троя от Хайнрих Шлиман, и 261 открити от българските археолози в Тракия.

Изложбата нагледно показва тесните връзки, които са съществували между двата важни района в стария свят – Балканския полуостров и северозападната част на Мала Азия. Експозицията дава възможност да се проследи сходството между културите от бронзовата епоха в тези райони. Особено ясна е приликата в изложените оръжия и

оръдия на труда.

Сред уникалните експонати – керамика, сребро, бронз, дърво, привлича вниманието световноизвестното Вълчитрънско златно съкровище от XIII-XII век преди нашата ера, което е открито в България през 1924 година.

1984

„Кралицата на Холандия Беатрикс и съпругът ѝ принц Клаус посетиха световноизвестната българска изложба на тракийските златни съкровища. Тя е уредена в Ротердамския музей „Бойман ван Бьонинг“ по случай Международния конгрес по тракология и само за един месец бе разгледана от над 70 000 посетители“, се казва в новина от 2 ноември.

Кралица Беатрикс и принц Клаус изразяват възхищението си от древното изкуство на траките и от приноса на България за съхраняване на това неocenимо богатство на човешката цивилизация и култура.

Печатът, радиото и телевизията в Холандия продължават да дават най-възторжени отзиви за българската изложба, като я оценяват като едно от най-големите културни събития на годината.

* * *

В брой 43 на списание „Паралели“ е поместена статия, озаглавена „Златото на траките“, неин първоизточник

е амстердамското издание „Елзевирус магазин“.

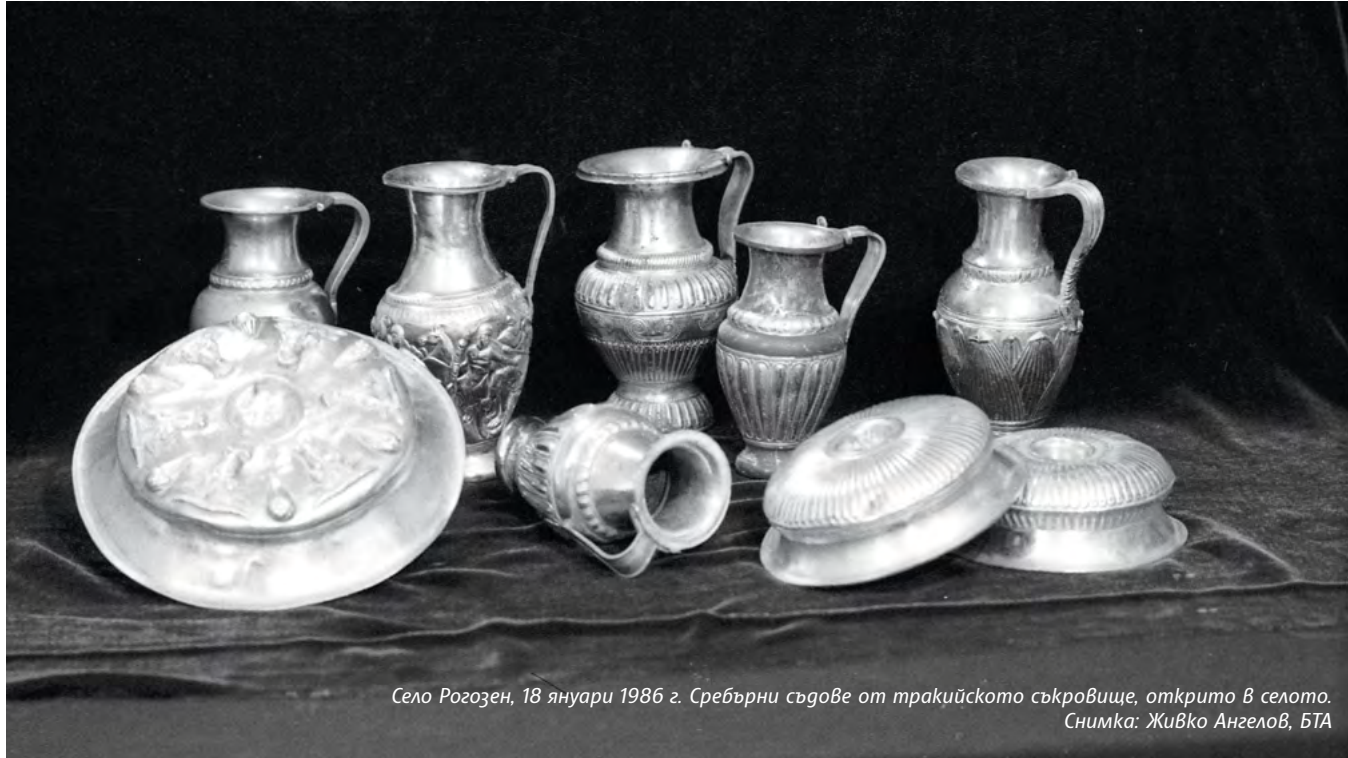
„Да се представи културата на цивилизация, просъществувала 4000 години, съвсем не е лесна задача. Изложбата, уредена в ротердамския музей „Бойманс ван Бьонинген“, показва находките от разкопките на тракийските селища в България.

Между българските и холандските археолози се установиха тесни контакти, които изпълниха с конкретно съдържание договора за културен обмен между нашите две страни. Ето защо в Ротердам са показани експонати, които са напълно непознати за западноевропейската публика. Изложбата включва около 100 предмета, изработени от злато, сребро, глина и други материали“, се посочва в статията.

1986

На 21 февруари при голям интерес от страна на културната общественост в една от централните изложбени зали на Франкфурт е открита изложбата „Най-старото злато на човечеството“. Тя съдържа богата колекция от златни украшения, медни и керамични съдове, каменни оръжия и сечива, открити по време на археологически разкопки в Североизточна България. Централно място в нея заемат експонатите на „Варненското злато“.

В своето слово при откриването на изложбата проф. Хилмар Хофман, директор на

Село Рогозен, 18 януари 1986 г. Сребърни съдове от тракийското съкровище, открито в селото.
Снимка: Живко Ангелов, БТА

управление „Култура“ при Общината на Франкфурт, отбелязва, че това е едно от най-значителните културни събития за годината не само във Франкфурт, но и за цялата Федерална република. Той изтъква уникалното значение на показаните експонати, които са неповторими паметници на най-древната човешка цивилизация в Европа. От своя страна директорът на музея за най-ранна история във Франкфурт проф. Майер-Аренг споделя пред кореспондента на БТА: „Изложбата е свидетелство не само за богатите и древни културни традиции по българските земи, но и за готовността на България да ги прави достояние на международната културна общественост, да развива многостранно и полезно културно сътрудничество с всички народи. За специалистите тя е неоценим източник на нови научни изводи, които в много отношения внасят съществени промени в досегашните тълкувания на

праисторическото минало на Европа.“

* * *

На 3 декември в Лондон заместник-председателят на Министерския съвет Георги Йорданов, председател на Съвета за духовно развитие и на Комитета за култура, открива официално изложбата на уникалното тракийско съкровище от Рогозен, организирана съвместно от Комитета за култура и Международната фондация „Людмила Живкова“. Намерени само преди една година и показвани досега само в нашата страна, в Москва и в Ленинград, 165-те сребърни и позлатени съдове от античността вече са накарали специалистите да говорят за тях като „находката на века за България“.

Очаквано с голям интерес от английската общественост, откриването на изложбата събира в асирийската зала на световноизвестния Британски музей из-

тъкнати представители на политическите, културните и обществените среди във Великобритания, дипломати и журналисти. Сред присъстващите са принцеса Александра и държавният министър на изкуствата Ричард Люс.

Обръщайки се към многобройните гости, председателят на Управителния съвет на Британския музей лорд Уиндълшъм заявява, че след 10 години отново е създадена възможността да се покаже за първи път в Западна Европа новооткрита забележителна цялостна колекция, съдържаща най-голям брой сребърни съдове, намерени на едно място. Очертавайки непреходната и съвременна актуална значимост на тракийските шедьоври от Рогозен, които окачествява като „художествен документ на една богата душевност“, в своето слово Георги Йорданов изтъква, че тези дошли от античността, излъчващи универсален хуманизъм творения са необходими както на

съвременника, така и на бъдните поколения с общочовешките духовни стойности, които ни сродяват с една велика древна култура.

Новини от следващите седмици разказват за широкия отзвук и разбираем интерес сред английската културна общественост, които изложбата предизвиква. През януари вестник „Морнинг стар“ помещава на две страници разказа на главния редактор на вестника Тони Чейтър за любопитните обстоятелства, при които е било открито съкровището, както и описание на неговия произход. Красноречиво допълнение към това своеобразно въвеждане в културата, бита, религията, политическия живот и обществената организация на древните тракийски племена са отпечатаните многобройни фотоси на филигранно изработените сребърни вази, кани и фиали от експозицията.

* * *

Нова проява на българо-мексиканското културно сътрудничество е фотоизложбата „Български фолклорни ритуали“, открита в края на декември в град Селая, щат Гуанахуато. Фотоизложбата, както и прожекцията на българския филм „Дърво без корен“ заемат важно място в културната програма на традиционния зимен фестивал в този мексикански град. Към българското участие е проявен голям интерес.

Село Розозен, 18 януари 1986 г. Мястото, където трактористът от селото Иван Савов и неговата съпруга Надка Савова откриват случайно 65 сребърни съда с позлатени орнаменти и фигури.
Снимка: Живко Ангелов, БТА

1987

„Под високия патронаж на председателя на Държавния съвет на Народна република България Тодор Живков Канада е гостоприемна домакин на изложбата „Златото на тракийските конници“. От снощи дворецът на цивилизацията в Монреал е обогатен със съкровищата на тракийския гений, въплътен в безценни образци на културноис-

торическо наследство, което е и българско, и общочовешко“, посочва новина от 30 май.

На откриването на изложбата присъстват генералният губернатор на провинция Квебек госпожа Жан Соне, министри, видни представители на научните, културните и деловите среди, много канадски граждани. Тук е и българската правителствена делегация, ръководена от заместник-председателя на Министерския съвет и пред-

седател на Съвета за духовно развитие Георги Йорданов.

1988

На 1 юни в Кралската академия за изящни изкуства „Сан Фернандо“ в Мадрид е открита изложбата „Съкровища от българските земи“, голяма част от чиито експонати се показват за първи път извън България. В колонната зала се провежда пресконференция, която е открита от директора на академията Федерико Сопеня. Генералният директор за изящни изкуства в испанското министерство на културата Хуан Мигел Ернагес Леон изразява признателност на България за усилията ѝ за организирането на изложбата. В словото си пред присъстващите ръководителят на българската делегация за откриването на изложбата – заместник-председателят на Комитета за култура арх. Владимир Роменски, изтъква, че като предоставя на испанската общественост най-високите художествени постижения на хилядолетната култура по българските земи, нашата страна отправя послание за приятелство и мир.

* * *

„Тракийското изкуство покори Испания“, пише кореспондентът на БТА в Мадрид на 30 октомври. „Петмесечното представяне на изложбата на великолепни образци на тра-

кийското изкуство по българските земи предизвика огромен интерес сред испанските културни среди и широката общественост. Днес публиката в Севиля се раздели с близо 350-те художествени произведения на древните траки. Завърши гостуването на изложбата на тракийското изкуство, която бе показана в столицата на Андалусия Севиля и преди това в Кралската академия за изящни изкуства

Село Свирачи, 23 септември 2001 г. При проучвания на могилата край ивайловградското село Свирачи учени от Археологическия институт при БАН откриват множество предмети от сребро и бронз. Сред тях е и тази сребърна апликация, изобразяваща култова сцена на мечка, която разкъсва сърна. Снимка: БТА

в Мадрид“, се посочва в новината от геня.

Всички големи испански вестници, радиото и телевизията, както и културната критика са единодушни в извънредно високата си оценка за това голямо събитие в културния живот на Испания,

допринесло съществено за разширяването на културните връзки между двете страни. Средствата за масова информация подчертават уникалния характер на древното тракийско изкуство и успехите на изложбата в редица столици в Европа и в Америка.

„Тракийското изкуство покори Испания – така може да се резюмира представянето на изложбата, превърнала се в извор на естетическа наслада за десетки хиляди испански любители на творчеството на древните цивилизации“, пише кореспондентът на БТА.

1989

На 17 януари едно от големите културни събития в Париж е откриването на българската изложба „Най-старото злато на човечеството“. В замъка Сен-Жермен-ан-Ле край столицата, където се намира Националният археологически музей, са представени находки от петото-четвъртото хилядолетие преди новата ера, които се смятат за сензация в научния свят, защото дават основание да се говори за една от най-старите цивилизации на човечеството.

Изложбата съдържа 2300 златни предмета, както и хиляди праисторически изделия от камък, керамика и кост, датиращи от каменно-медната епоха. Те са намерени в различни части на България, като централно място сред експонатите в отредено на

съкровището от Варненския халколитен некропол. Директорът на музея в Сен-Жермен-ан-Ле Жан-Пиер Моен заявява пред кореспондента на БТА, че изложбата е истинско откритие за френската културна общественост. „Голяма чест и голяма радост за нас е да приемем тази колекция в нашите галерии – казва той. – Тя има изключително важно значение за разбирането на историята на българските земи, на Европа и на света, защото позволява да се види връзката между най-ранните етапи в развитието на човешката цивилизация.“

Интересът във Франция към представените находки е много голям. Част от тях са издирени благодарение на съвместните усилия на български и френски археолози, които от четири години работят заедно върху обширна площ край село Ковачево, Благоевградско. Любопитно е, че тези научни връзки имат предистория от края на миналия и началото на нашия век, когато при прокарването на железопътна линия френски специалисти откриват едни от първите халколитни находки в България. Сега те се пазят като голяма ценност в музея на Сен-Жермен-ан-Ле и са включени в каталога на изложбата.

Простота и богатство, чистота на формите и животворен порив. Тези качества на „Сребърното съкровище от

Село Свирачи, 23 септември 2001 г. Сред откритите предмети от сребро и бронз край ивайловградското село Свирачи е и тази сребърна апликация с позлата, изобразяваща тракийско божество с животинска кожа на главата.
Снимка: БТА

Рогозен“ показват изключително майсторство, пише през януари в един от най-големите западноевропейски всекидневници „Франкфуртер алгемайне“ изкуствоведката Урсула Бингер-Хагелщанге. В обширна статия се разказва за историята на експонатите, на които до 19 февруари ще могат да се радват почитателите на изкуството от Фрайбург – стар университетски център в провинция Баден-Вюртемберг. „Сребърното съкровище от Рогозен“ вече четвърти месец привлича вниманието на културната общественост във Федерална република Германия. Това е първата изложба от чужбина, уредена в залите на Федералното правителство. Тя е открита от канцлера

Хелмут Кол и става чудесно начало на пожъналите успех дни на българската култура във ФРГ.

„Траките – изкуство и култура по земите на България от праисторията до късната римска епоха“, така се нарича изложбата, която е открита на 13 май в двореца на Дожите във Венеция.

Идеята на организаторите на изложбата – Областта Венеция, Община Венеция и Комитета за култура, е да покажат историята на траките чрез намерените по нашите земи предмети от тяхно време. Те са над 900, много от тях са златни, изработени са през периода от XIII век преди

ЛИК 2025

новата ера до IV век и са открити край Вълчитрън, Панаярище, Летница, Борово, Ловеч и други селища. По мнение на специалистите тази изложба ще бъде най-голямата от всички досегашни експозиции, на които са били показвани предмети от времето на траките. Уредник е видният италиански архитект Умберто Францой, който си е поставил за цел да покаже

жив интерес сред културно-научните среди и обществеността в Холандия. На тях им е известно, че Рогозенското съкровище се смята за „находка на века“ за тракологията, че то е било показвано с голям успех в СССР, Великобритания и ФРГ.

На пресконференция преди откриването ѝ известният наш изкуствовед-траколог проф. Иван Маразов посочва,

вйско-българско приятелство в Хараре е организирана изложба на холографски копия на експонати на български музеи. Проректорът на Харарския университет проф. П. Макурани в словото си подчертава, че подобна изложба се представя за първи път в Зимбабве и в цяла Африка. Той обръща специално внимание на факта, че сред копията има образци на изкуството от Зимбабве и Нигерия. Поради особения интерес към изложбата тя е представена и в университета на Зимбабве, където български специалисти изнасят цикъл лекции.

1994

На 1 юни в Музея на Израел в Ерусалим в тържествена обстановка българският министър на културата проф. Ивайло Знеполски и израелската министърка на комуникациите, науката и техниката г-жа Шуламит Алони откриват изложбата „Най-старото злато на човечеството“ на Варненския археологически музей. На тържественото откриване присъстват около 400 представители на различни израелски държавни институции, на българската колония в Израел, изтъкнати израелски общественици и културни дейци.

Оценявайки високо цялостното развитие на отношенията между двете страни на съвременния етап, г-жа Алони подчертава, че организирането на изложбата е поредното красноречиво доказател-

Силистра, 20 август 2001 г. В културния пласт от IX век в проучвания вече девет години средновековен базиликален комплекс в Силистра за първи път от три десетилетия е открита най-голямата колекция от фина прабългарска керамика от така наречения пастирски тип с богата украса.
Снимка: Жечко Жеков, БТА

красотата на скъпоценностите, и различните сечива и съдове от древната епоха по възможно най-добрия начин в прелестния дворец на Дожиите.

* * *

че Рогозенското съкровище – най-голямото от тракийски времена, открито в български земи, е неоценим източник на научни сведения за тракийската цивилизация и митология.

* * *

На 15 ноември в музея „Нове керк“ е открита изложбата „Тракийското съкровище от Рогозен“, която предизвиква

През ноември по инициатива на БАН и със съдействието на Асоциацията за зимбаб-

ство за топлия приятелски чувства между двата народа и за стремежа им към обмен на духовни ценности.

1997

В брой 13 списание „Паралели“ публикува статия, озаглавена „Български сияния в града на Паладио“. „Докато в София и страната ни народният протест заливаше площите и България изживяваше драматични мигове, в едно друго кътче на Европа тя сияеше със своята най-омайна и тайнствено вълнуваща светлина. Като почетен гост на Международния панаир за златото на италианския град Виченца България представи от 101 шедьовъра на златарското изкуство от нашите земи, създадени между V хилядолетие пр.н.е. и XIX век. Те открия пред смаяните очи на посетителите едно наследство от красота и благородство, до което повечето от тях се докосваха за първи път“, пише на страниците на списанието.

Изложбата „Българското злато – седем хилядолетия златарско изкуство“ е подредена от студиото на прочутия архитект Албанезе в най-красивата част от павилионите.

Открита в павилионите на панаира изключително за специалисти от бранша, дошли от 95 страни, изложбата е показана от 25 януари до 11 февруари и за широката италианска публика в залите на археологическия музей в

историческия център на Виченца. Успехът на „българското злато“ е огромен. Експозицията среща широк отзвук в най-отбраните университетски кръгове, привлича вниманието на археолози и историци на изкуството със световна слава.

Седмицата на българската култура в Швеция ще бъде от 21 до 28 август в град Упсала, съобщава за БТА седмица по-рано заместник-министърът на културата Николай Поляков. Проявата се организира от Външното министерство и Министерството на културата със съдействието на сдружението „Международни музикални дни в Упсала“, представяно там от Емил Камиларов и Дина Шнайдерман.

В Галерията на изкуствата в Упсала ще бъде представена българската изложба „Съкровища от Тракия“. Експозицията включва 21 експоната на Националния исторически музей в София. В нея ще бъдат показани предмети от Рогозенското съкровище от IV век преди Христа, златният ритон от Панагюрище, съобщава ст. н. с. Теофана Матакиева.

1998

Над 500 експоната от 19 български музея са включени в изложбата „Богатствата на траките – съкровища от България“, която ще гостува

20 месеца в САЩ. Официалното откриване на експозицията ще бъде на 6 февруари в Музея за изкуства в Сейнт Луис, съобщава пред журналисти на 13 януари Алберт Бенбасат, Началник на управление музеи и галерии към Министерството на културата.

София, 20 януари 1998 г. От Националния исторически музей е изнесено Тракийското съкровище, което заминава в САЩ, където ще бъде изложено.
Снимка: Светлана Бахчеванова, БТА

Това е най-пълното представяне на тракийската култура в чужбина. С малки изключения почти всички експонати са от злато, сребро и сребро с позлата. Сред тях са части от Панагюрското, Вълчитрънското, Рогозенското, Боровското, Луковитското и Летнишкото съкровище. Включени са и новите археологически находки от Шипка и Мулетарово.

Изложбата ще бъде представена в седем музея: Музея за изкуства в Сейнт Луис, Музея „Кимбел“ във Форт Уърт, Музея в Сан Франциско, Музея за изкуства в Ню Орлийнс, Музея за изкуства „Брукс“ в Мемфис, Музея за изящни изкуства в Бостън и Институ-

та за изкуства в Детройт.

Тракийската култура не е толкова добре позната в САЩ, изложбата ще обогати познанията на американските учени за тракийското злато, което е едно от най-гравните в света, казва Ан ван Девантер Таунсенд, представител на Тръста за музейни изложби във Вашингтон.

* * *

На 6 февруари специален кореспондент на БТА пише за фанфарите, които дават началото на тържествената церемония за откриването на българската изложба „Античното злато – богатствата на траките“ в Музея за изкуства на Сейнт Луис. На откриването присъстват и много българи, които живеят и работят в Сейнт Луис и в други градове на щата Мисури.

„Изложените предмети от злато и сребро дават в голяма степен отговор на въпроса откъде идва моят народ, откъде са корените на неговата традиция – каза президентът Петър Стоянов, преди да открие изложбата. – Народ, който притежава толкова дълбоки корени, има голямо бъдеще и аз вярвам в бъдещето на моята страна.“

2000

Най-старото златно съкровище в света, открито във Варненския халколитен некропол (5000 г. пр.н.е.), ще

Букурещ, 13 май 2023 г. Стоици жители и гости на Букурещ посещават Националния исторически музей на Румъния в Нощта на музеите. Мнозина от тях идват специално, за да разгледат отблизо тракийското златно съкровище от Голямата (Омуртагова) могила край село Свежари, което в момента е изложено в румънската столица. Снимка: Мартина Ганчева, БТА

бъде представено на изложбата „Древна Тракия – златни и сребърни съкровища от България“ в най-големия финландски музей „Амос Ангерсон“. На 15 януари експонатите замиват за Хелзинки, където ще останат до средата на април.

Министърът на културата Емма Москова ще открие на 21 януари експозицията, включена в програмата „Хелзинки – културна столица на Европа 2000“. Българската изложба е сред 250-те одобрени проекта от 2000 кандидати.

Панагюрското, Розенското, Боровското и други съкровища са представени в изложбата с 343 от най-ценните експонати от 27 музея в цяла България. Близо 40 на сто от експонатите за първи път напускат страната ни.

Изложбата представя историята и културата по нашите земи от 5000 г. пр.н.е. до Римската античност. Показани са най-добрите образци на тракийската монументална

(скулптурни изображения), въоръжения, ритуални предмети, монети, символи на тракийската държавност и митологични представи. Има и експонати от керамика, стъкло и камък.

Съхраняването на тракийските традиции до налагането на християнството като официална религия е илюстрирано с изображения на градски центрове с тракийски светилища на бога конник Херос.

* * *

С изложбата „Съкровища на християнското изкуство в България“ се открива първата част от голям археологически парк в центъра на Рим, който трябва да бъде готов до края на годината. На 22 май изложбата, която е под патронажа на Ватикана и е организирана от римската община и фондация „Ценности“, е представена на пресконференция в Рим от съпругата на българския президент г-жа Антонина Стоянова

и Джани Борня, който отговаря за културната политика на общината.

Господин Борня съобщава, че с изложбата се открива Меркати ди Траяно (Траяново тържище), което е част от големия археологически парк Фори империали (Императорските площади) в центъра на Рим. Реставрацията на парка трябва да завърши до края на годината.

„България е неразделна част от европейското духовно пространство и заема достойно място в европейската цивилизация“, казва на пресконференцията председателката на фондация „Ценности“ Антонина Стоянова. Тя очертава и най-важните раздели на изложбата, които засягат покръстването на българите, Ранното средновековие и Златния век на Симеон, както и значението на българските манастири и на връзките на Българската православна църква със западното християнство и култура.

Повечето от представените в изложбата над 300 образци на християнското изкуство в

Букурещ, 13 май 2023 г. Тракийското златно съкровище от Големата могила край село Свещари гостува в румънската столица. Снимка: Мартина Ганчева, БТА

България са показвани по света, но за първи път те са събрани в тази колекция. Някои от тях – като преславският керамичен иконостас, са реставрирани специално за изложбата в Рим. След като се върне в София, колекцията ще бъде показана в Археологическия музей.

В изложбата, която ще продължи до 15 юли, са представени триста образци на християнското изкуство от IV до XVIII век, подбрани от български и италиански специалисти сред колекциите на най-престижните музеи в България. Тя съдържа съкровища и накити, ръкописи, икони, каменна пластика. Сред тях специалистите открояват керамичната икона на „Св.

Теодор Стратилат“, стенописи от черквите в Иваново, Мелник, Велико Търново.

2001

32 експоната от II-III век на Старозагорския исторически музей ще бъдат представени на международната изложба „Археология, живот и смърт“, която ще се открие на 15 май във Виена. В експозицията ще бъде подредена в замъка „Отенщайн“, ще бъдат изложени находки от целия свят. Това съобщава през януари пред репортер на БТА ст.н.с. Петър Калчев, директор на старозагорския музей.

Букурещ, 13 май 2023 г. Румънската публика има възможността да се наслади на Тракийското златно съкровище от Големата могила край село Свещари, което е изложено в румънската столица. Снимка: Мартина Ганчева, БТА

Уникални експонати от колекцията „Римска колесница“ на Силистренския исторически музей ще бъдат представени от утре в австрийския замък „Отенщайн“ край Виена в рамките на откриващата се там общоевропейска изложба „Битие и духовност“, съобщава на 3 май директорът на музея Иван Бъчваров.

Колесницата е открита слу-

София, 25 март 2002 г. В НИМ постъпват две изключително ценни дарения – сребърно съкровище, включващо девет апликации от високопробно сребро, и колекция от 268 бронзови фибули.

Снимка: Владимир Шоков, БТА

чайно през 1968 година и е част от по-голяма и изключителна според специалистите археологическа находка – погребение на местен римски аристократ. Отнесена е към края на III век. Украсена е с бронзови статуетки и апликации. В гроба са намерени два меча с изящна украса, върхове на копия, сребърна коланна гарнитура, масивен златен пръстен с гема с изображение на Фортуна,

златна фибула и монета на император Проб (276-282).

На изложбата Историческият музей в Силистра представя 33 предмета. Освен силистренци свои експозиции имат и музеите във Варна и Стара Загора. Според предварителната информация изложбата ще продължи до края на октомври.

2002

Българският президент Георги Първанов и съпругата му Зорка Първанова заедно с краля на белгийците Албер Втори и кралица Паола откриха официално фестивала „Европалия – България 2002“ и изложбата „Тракийското злато – съкрови-

ще от България“ в Двореца на изкуствата в Брюксел, предава специалният кореспондент на БТА на 3 октомври.

Над 400 експоната от всички златни съкровища, открити в България, са включени в изложбата. Показани са и най-новите находки от подводни археологически експедиции край Созопол и от разкопките на могилите на Караново.

България е фокусна страна на фестивала под патронажа на президента Георги Първанов и краля на белгийците Албер Втори. Културният форум – от 15 септември 2002 до 25 януари

2003 година, включва около сто прояви с участието на близо 800 творци.

На фестивала „Европалия“, организиран от 1969 година, се представят страните членки на Европейския съюз. От 1998 година форумът се посвещава на страни кандидатки – Чехия (1998), Унгария (1999), Полша (2000). България е първата страна от Югоизточна Европа, която е в центъра на „Европалия“.

* * *

„Християнско изкуство“ и етнографската експозиция „Лице в лице“ са новите изложби в рамките на фестивала „Европалия-България 2002“ в Белгия, открит официално с „Тракийското злато – съкровище от България“ в Двореца на изящните изкуства в Брюксел. Домакини са два от водещите културни институти в страната – Музеят на петдесетилетието в Брюксел и Музеят на фолклора в Гент. Посещението на трите

Разград, 9 март 2004 г. В Историческия музей в Разград се съхранява най-голямото златно монетно съкровище в България. То наброява 835 монети, тежащи близо 4 кг. Намерено е в римския град Абритус край Разград.

Снимка: Мехмед Азиз, БТА

Бон, 22 юли 2004 г. В Германия е открита българската изложба „Траките: Златното царство на Орфей“.
Снимка: Тихомир Пенов, БТА

изложби обещава да бие всички рекорди от досегашните фестивали „Европалия“, се посочва в новина от 15 октомври.

Изложбата от български икони от IV до XVIII век и ценни български ръкописи в Брюксел е открита от вицепремиера на Белгия Рик Дамс. Проф. Тодор Варджиев демонстрира техниката на старите славянски шрифтове.

2004

Изложбата „Тракийското злато“ ще бъде показана в Кунстхисторишес музеум във Виена от 1 февруари 2004 година, съобщава на пресконференция на 15 април предходната година Виктор Пасков, директор на Българския културен институт в Берлин.

Изложбата ще продължи три месеца, а след това ще бъде представена за три месеца в Кунстхале в Бон. Вчера разговаряхме с президента Георги Първанов и той се съгласи да поеме патронажа и да открие изложбата, добавя Пасков.

Работна група начело с проф.

Александър Фол ще организира подготовката. След като направим списък на експонатите, които трябва да бъдат включени, ще се разбере кои от тях музеите могат да предоставят, казва проф. Фол. Директорът на Националния исторически музей Божидар Димитров обяснява, че ще се опитат да привлечат експонати от частни колекции. Те са уникални и няма подобни в музеите, уточнява той.

* * *

На 22 юли президентът Георги Първанов открива в Бон българската изложба „Траките – златното царство на Орфей“, която е под патронажа на президентите на България и Германия. Откриването преминава при изключителен интерес. Присъстват над 1000 ценители и специалисти. Експозицията съдържа 2900 паметника на тракийското изкуство от 33 музея в България, които са разположени на 2000 кв. метра експозиционна площ в престижната Зала за изложби и изкуство в Бон.

„За тези две години и половина, откакто съм държавен глава на България, съм имал много поводи да бъда горд, но днес пред вида на препълнената зала от специалисти и ценители се чувствам изключително горд, че съм българин“, обръща се президентът Георги Първанов към присъстващите на откриването на изложбата. Той изразява убеденост, че изложбата ще помогне по-добре да се разбере защо по дух и самочувствие българите винаги сме били европейци. Тя ще спомогне да се осъзнае по-добре самочувствието на българите като на един от народите, чиято култура е залегнала в основите на европейската цивилизация.

„България често е била силна със силата на меча си, но истински мощна е била, когато е вървяла напред със словото, с творчеството, с духа си – каза президентът. – Убеден съм, а това е идеалът и на България, и на новите страни членки и кандидати за членство в ЕС, че и Европа ще бъде силна със силата на различните национални идентичности, с приноса, който всеки от европейските народи ще даде в богатата културна съкровищница на европейския континент“, казва президентът.

Директорът на Залата за изложби и изкуство проф. Венцел Якоб посочва, че с културното съкровище, което има България, с влизането си в ЕС тя ще даде своя изключителен културен влог в Европа.

Експозицията, която е най-голямата, изпращана досега в

Бон, 22 юли 2004 г. Гостуващата в немския град българска изложба „Траките: Златното царство на Орфей“ привлича вниманието както на публиката, така и на печатните издания.
Снимка: Тихомир Пенев, БТА

чужбина, е оформена в няколко тематични кръга, организирани около емблематични паметници на тракийската култура. Показани са уникални образци на праисторическата култова пластика и керамични съдове, най-старото злато в Европа – накитите от Варненския халколитен некропол (IV хилядолетие преди Христа), сребърните и златните съкровища от Вълчитрън, Борово, Панагюрище, Розозен и Летница. Представени са и 500 предмета, открити при германско-българския проект за разкопки в ямболското село Драма, както и стенописите от гробницата при Александрово, които се показват за първи път.

Изложбата ще остане в Германия до 28 ноември.

2005

Сто хиляди посетители очаква изложбата „Траките. Енигматичните съкровища на България“, открита снощи в Барселона от българския министър на културата и тури-

зма Нина Чилова и президента на фондация „Кайша“ Жозе Виларасау, посочва новина от 15 април.

На пресконференция преди откриването на изложбата комисарят от испанска страна проф. Григорио Лури заявява, че Европа трябва да пренапише учебниците си по история, където от уроците за Древна Гърция се преминава към тези за Александър Македонски и Древен Рим, и да се отдели достойно място на траките и тракийската цивилизация. „България не е отдалечено кътче на края на Европа. Тя е част от Европа и европейската култура още от времето на траките“, подчертава проф. Лури.

Проф. Алберто Коста, главен консултант на изложбата, определя тракийската култура като свързващо звено между малоазийските и централно- и западноевропейските култури.

От българска страна комисар е траколожката Валерия Фол, която определя експозицията като най-цялостното представяне на тракийското наследство пред широка пуб-

лика.

Според директорката на „Кайша Форум“ в Барселона Мерсегес Басо на изложбата се очакват над 100 хиляди посетители, което я прави една от най-силните експозиции на форума.

След Барселона изложбата ще бъде представена в Магриг – от 13 септември до 18 декември 2005 година, и във Валенсия – от 12 януари до 12 март 2006 година, където се очакват още по-голям брой посетители, тъй като по същото време градът е домакин на „Купата на Америка“ – най-голямата ветроходна регата в света.

Испанските медии отразяват тракийската изложба. Най-големият всекидневник ABC в обширен материал цитира комисаря проф. Лури, който „призовава посетителите да възприемат изложбата не само като материални знаци от далечна култура, а като фундамент на нашата обща история като европейци“. Вестникът цитира и българския министър на културата и туризма Нина Чилова, която казва, че „изложбата представя една малко позната и различна България, която е била и винаги ще бъде част от Европа“.

„311 предмета, повечето от които от злато и сребро, ни канят да открием една велика и малко позната култура“, пише El Pais.

Каталунският La Vanguardia разказва подробно за изложбата и цитира отново проф. Лури: „Трябва да възприемаме тази изложба не просто като нещо далечно, в което откри-

Ваме миналото на България, а корените на европейския си произход.“

2006

На 13 февруари президентът Георги Първанов заминава за Италия за откриването на изложбата „Съкровищата на България от неолита до Средновековието“.

Държавният глава заедно с италианския си колега Карло Адзелио Чампи ще открият на 14 февруари в Рим изложбата, която представя 25 съкровища от българските земи от всички периоди от праисторията до средните векове. Експонатите ще бъдат разположени в президентския дворец „Куиринале“ и ще останат там в продължение на един месец.

Сред експонатите са модел на праисторическо жилище от селищната могила Коджа Дермен, която се датира в късния халколит, статуетка на богинята Майка от халколитното селище Телиш, зооморфен съд от Стара Загора, златните накити от 3-ото хилядолетие пр.Хр., открити край Дъбене.

Изложбата представя златните и сребърните находки от надгробната могила Голяма Косматка, бронзовата глава на тракийския цар Севт Трети, открита пред гробницата, златната маска, за която се предполага, че е на тракийския цар Терес, пръстена-печат на атлет от могилата Светицата, тракийското злато на Пловдив, намерено край с. Чер-

Париж, 14 октомври 2006 г. В музея „Жакмар Андре“ е открита изложба „Тракийски съкровища“. Сред гостите е и министърът на културата на Франция Рено Дондйо дьо Вабр. Снимка: Елена Дикова, БТА

нозем, както и златния венец с богинята Нике, пръстена, апликациите, наколенника и сребърните с позлата ритони от гроба на тракийски владетел от средата на IV век пр.Хр. край Златиница.

В Рим ще бъдат показани също Луковитското сребърно съкровище, мраморната глава на римския император Каракала, един от строителите на Куиринале, открита край Свищов, златният пръстен-печат на цар Калоян и Софийският псалтир на цар Иван-Александър от XIV век.

* * *

На 14 февруари специално за БТА предава Христо Петров, който съобщава, че водещи италиански медии информират за изложбата „Българските съкровища от неолита до Средновековието“.

Тези находки са представени за първи път пред света в уредената в Куиринале изложба редом със средновековни експонати, които свидетелстват за значението на българските земи като привилегировано място на среща между средиземноморската цивилизация и тази на други народи, отворени за обаянието на класическата култура. Това пише под заглавие „Великолепните съкровища на тракийските царе“ всекидневникът с най-голям тираж „Кориере деля сера“.

Европа укрепва, когато нейните граждани се чувстват рожби на една обща история, която се губи в дълбините на времето, и това е функцията на тази изложба, цитира агенция АДН Кронос думите на президента на Италия Карло Адзелио Чампи от въвеждението към луксозния каталог на изложбата.

Силистра, 20 юни 1988 г. Антична находка от Дуросторум – уникален римски спортен шлем.
Снимка: Росен Маринов, БТА

Непознатите досега произведения са от V-III век преди Христа и показват ролята на българските народи за разпространението на цивилизаторското послание на Атина и на древна Гърция в Западна и Северна Европа, изтъква агенция АНСА.

Президентът Георги Първанов заминава на тридневен държавно посещение в Дания по покана на кралица Маргрете Втора, пише в новина от 29 март.

В тяхно присъствие в Националния музей в Копенхаген ще бъде открита изложбата „Съкровищата на България от неолита до Средновековието“.

На 13 октомври в музея „Жакмар Андре“ в Париж е открита изложбата „Тракийски съкровища“. На церемонията присъства министър-председателят Сергей Станишев.

Тракийските съкровищата от България ще останат три

месеца в шест от залите на парижкия музей (от 14 октомври до 31 януари 2007 година), след което заминават за три месеца за Швейцария, а после за Япония – за една година, съобщава заместник-министърът на културата Ина Килева.

За първи път музеят „Жакмар Андре“ показва стотина от най-ценните предмети от злато и сребро от съкровищата от Рогозен, Борово, Летница и Панагюрище, илюстриращи тракийската цивилизация (VI-III век преди Христа). Подбрани са и нови находки – накити, съдове от празнични сервиси, бойни снаряжения, конски амуниции, съхранявани в музеите на България. В рамките на експозицията се прожектират откъси от филма „Орфей, виртуален музей“ на Светла Русилова.

Министърът на културата на Франция Рено Дондьо го Вабр награждава от името на Франция и по повод откриването на изложбата министъра на културата Стефан Данаилов с ордена за изкуство и литература.

На 9 януари в Европейския парламент е открита изложбата „Великолепието на България“. Организатори на изявата са парламентарната група на Алианса на либералите и демократите за Европа (АЛДЕ), фондация „Тракия“, изданието в Брюксел вестник „Нова Европа“ и Националният исторически музей в София. Изложбата е под патронажа на министъра на културата Стефан Данаилов и председателя на групата на АЛДЕ в Европейския парламент Грѐм Уотсън.

Изложбата включва експонати от частната колекция на бизнесмена Васил Божков – председател на управителния съвет на фондация „Тракия“, който участва в откриването. Основната част от експозицията е посветена на тракийския период по българските земи и на римската епоха в Тракия.

„Тракийска енигма“ – така се нарича интересната българска изложба, открита на 7 март в холандския град Маастрихт. Тя включва 41 оригинални експонати и ценни копия от богатото тракийско културноисторическо наследство по българските земи.

Инициатор на проявата е нашата фондация „Арете – Фол“, наречена на името на световноизвестния траколог проф. Александър Фол. Домакинството на Маастрихт – прочутия исторически град, разположен

там, където се събират границите на Холандия, Белгия и Германия, е осигурено от кмета му Герд Леерс. Той приема изложбата да премине в рамките на програмата „Маастрихт празнува Европа“ и под негов патронаж. Проявата е свързана с присъединяването на България към Европейския съюз, на който Холандия е един от основателите.

Изложбата е открита във внушителния Музей на испанското правителство (предишното кметство на града). Това е една от първите крачки към по-широко културно сътрудничество на България с гържавите от обединена Европа. Популяризирането на достиженията на националните култури и исторически наследства ще допринесе за по-добротото ни взаимно опознаване и общия просперитет в един мирен свят, се казва в поздравлението на проф. Стоян Денчев, ректор на Специализираното висше училище по библиотечнознание и информационни технологии и член на УС на Фондация „Арте – Фол“.

Президентът Георги Първанов, който е на работно посещение в Швейцария, открива на 14 март изложбата „Древните цивилизации в България. Златото на траките“ в Базел.

Изложбата, която е разположена в Античния музей в града, включва 360 експоната от фондовете на 34 български музея. Тя представя равностойно културата на три периода

София, 26 януари 2007 г. Изложената в Националния исторически музей мощехранителница на св. Дионисий I от XVIII век – сребро, позлата, емайл. Тя е от Манастира Костница, Драмско. Снимка: Владимир Шоков, БТА

– праисторията, тракийската култура и римската епоха по българските земи. Обхванат е период от 6000 години.

Пред препълнената зала при откриването на изложбата президентът Първанов казва, че културното ни наследство е най-важният аргумент за членството ни в ЕС, то показва, че България е част от европейското културно пространство и че българската култура е във фундамента на европейската цивилизация от хилядолетия насам. Наивно е да се смята, че европейската идея датира от 50 години, убеден съм, че онзи, който види богатото тракийски наследство, ще сподели извода, че то е един щрих във формирания в продължение на векове европейски образ, посочва президентът.

Експозицията е изградена по нова концепция от досегашните подобни изложби и чрез нея се защитава идеята, че по българските земи преди около 1,6 милиона години е започна-

ло заселването на европейския континент, че тук преди повече от 8 хиляди години възниква първата европейска цивилизация на най-ранните земеделци и скотовъдци, както и че тук за първи път са обработвани мед, злато и бронз.

Сред експонатите, представени в изложбата, са също уникални находки като керамични съдове и изображения на богинята Майка от началото на новокаменната епоха, медни сечива и златни предмети от халколитния Варненски златен некропол, най-старото тракийско златно съкровище от Вълчитрън и друзи.

2008

Изложбата „Тракийски съкровища от България“ ще гостува в Япония. Експозицията ще открие на 13 септември в Музея на модерното изкуство в Хокайдо заместник-министърът на културата Иван Токаджиев, съобщават на 9 септември от пресцентъра на министерството.

До 5 юли 2009 година изложбата ще бъде показана в градовете Сапоро, Канагава, Ниигата, Токио, Хирошима, Шизуока и Фукуока. Организатори са Министерството на културата на България и компанията TOEI със съдействието на посолствата на двете страни.

Експонатите са в няколко раздела. Първият представя различни аспекти от културата на древна Тракия в нейното хронологическо развитие, като акцентите са върху тракийските конници и воители, конта-

Токио, 29 януари 2009 г. Президентът Георги Първанов е на държавно посещение в Япония. Държавният глава, г-жа Зорка Първанова и Техни Императорски Височества принц и принцеса Акишино разглеждат експонатите след откриване на изложбата „Тракийските съкровища“.

Снимка: Валентин Николов, БТА

ките с други древни култури (Елада, Персия, Скития, Рим) и върху паметниците на култа.

В другите два раздела са представени двете категории най-бляскавите паметници, характеризиращи разкоша на тракийската аристокрация, гробните находки и заровените златни и сребърни съкровища.

В изложбата са включени част от най-прочутите и гобили световна известност паметници на тракийската древност, сред които са експонати от златните и сребърните съкровища от Панагюрище, Борово, Розозен, Луковит, Летница, от погребенията в Дуванлии и Враца и много други.

Представени са и част от най-новите археологически находки от последните години – златни накити от Дъбене, подобрани експонати от богатите погребения от Чернозем, от Златиница и от могилите „Светица“ и „Голяма косматка“ край Шипка.

Макар да се състои от ограничен брой подобрани паметници, в своята цялост изложбата пресъздава нагледно различни аспекти от живота, вярвани-

ята и впечатляващите творчески постижения на древните тракийци, дава нагледна представа за разнообразието на паметниците на тракийската култура, за нейното многократно развитие през дълъг период от време, за нейните тесни и плодотворни връзки с други култури и народи, превърнали древна Тракия в кръстопът на средиземноморските цивилизации от далечното минало, се посочва в съобщението.

2009

Изложбата „Тракийските съкровища на България – голямото откритие на XXI век“ е открита на 29 януари в рамките на приключващото посещение на президента Георги Първанов в Япония.

Изложбата е открита преди 4 месеца в Хокайдо и е на 10-месечна обиколка в Япония, казва на церемонията заместник-министърът на културата Иван Токаджиев. Представени са 170 находки, различни типове скъпоценни изделия от златни и сребърни съкровища, както и

голям дял от най-новите археологически находки.

Лентата на експозицията в музея „Даймару“ в Токио прерязват президентът Георги Първанов, съпругата му Зорка Първанова и техни императорски височества принц Акишино и принцеса Кико.

Сред гостите на откриването е и сумистът Калоян Махлянов (Котоошу).

Паралелно с изложбата са представени и традиционни български изделия – вина, чайове, керамика, продукти от рози, бродерии и сувенири. Изложени са и материали за българската история, култура и археологически находки.

Най-старото златно съкровище в света от Варненския халколитен некропол ще бъде представено на изложбата „Загубеният свят на древна Европа“ в Ню Йорк. Това съобщава в началото на ноември директорът на Регионалния исторически музей във Варна Валентин Плетнъов.

В експозицията освен Варненския музей ще участват и националните музеи на Румъния и Молдова. Каталогът на изложбата е готов, а представените предмети са каталогизирани с над 200 номера. От Варненския музей ще бъдат представени над 2000 предмета, каталогизирани в 30 номера.

Изложбата ще бъде открита на 10 ноември и ще гостува в Ню Йорк до април следващата година. Тя ще бъде разположена в залите на Института за

изследване на древния свят. По време на гостуването се предвижда да бъдат изнесени и четири лекции, едната от които е посветена на Варненския халколитен некропол.

При желание от страна на други музеи експозицията може да бъде представена и в други страни, посочва Плетнъов. За сега желание да бъде показана експозицията са изразили от Британския музей и музея в Атина.

Директорът на РИМ-Варна представя и книгата „Древното корабоплаване по западния бряг на Черно море“, чийто автор е проф. Михаил Лазаров. Ръкописът се издава посмъртно и е останал недовършен поради кончината на учения.

2011

Изложбата „Съкровища от България. Златото на тракийските воINI“ е открита на 11 октомври при огромен интерес в Европейския парламент в Брюксел.

Експозицията, която остава в ЕП до края на седмицата, включва тракийски съкровища от НИМ, от Археологическия музей в Пловдив и от историческите музеи в Ловеч, Враца, Русе и Сливен. Представени са Панагюрското и Боровското съкровище, Аполоновият сервиз, три малки кани от Рогозенското съкровище, както и златна малка кана от Могиланската могила край Враца. Предметите от Тополчане, които са от Историческия музей в Сливен, за първи път напускат

България.

В своето слово пред гостите на събитието премиерът Борисов отбелязва, че изнасянето на тези безценни исторически свидетелства е представлявало изключителна трудност,

Велико Търново, 8 юни 2010 г. Археолозите проф. Николай Овчаров и Хитко Вачев намират седем златни монети от XIII век при разкопките в двора на Великотърновската църква „Св. св. Петър и Павел“. Това е най-голямото златно монетно съкровище, откривано в старопрестолния град.
Снимка: Валентин Русанов, БТА

а държавата се е наложило да предостави специални гаранции. Искрено се надявам, че всеки, който види тази макар и малка част от българската съкровищница, вече ще има друго отношение към България, посочва министър-председателят. По неговите думи тези съкровища нямат цена и са по-ценни от парите, от които Европа има нужда в настоящата криза.

Министър Вежди Рашидов посочва, че изложбата съдържа ценности със световна значимост, подбрани прецизно и представляващи цялата ни древна история. Той добавя, че днес Европа има нужда от духовно сближаване и толерантност повече от всякога. Министърът отбелязва, че България има уверението на директора на Лувъра, че тези исторически свидетелства ще бъдат изложени в най-популярния музей в света.

Председателят на ЕП Йежи Бузек определя изложбата като „изключителна и фантастична“ и добавя, че тя доказва вечната връзка на България с Европа. Вашата страна през вековете е била център на европейската култура и е повлияла на целия континент, посочва той.

2013

Изложбата „Легендите оживяват. Тракийското злато от България“, която ще запознае публиката със съкровища от Балканите, е открита в държавния исторически музей в Москва на 30 септември

В изложбата са включени 317 експоната, създадени от VIII в. пр.н.е. до III в. н.е. Тя се състои от няколко раздела. Първият е посветен на тракийските царе. Вторият разказва за ролята на коня в живота на тракийците. Третият е посветен на митовите за амазонките, Дионис и вярванията на древните тракийци.

В подготовката на изложбата участват българският Национален исторически музей, музеи от Пловдив, Враца, Русе, Ловеч, частният музей „Арете – Фол“, фондация „Тракия“.

* * *

Изложбата „Легендите оживяват. Тракийското злато от България“, която министърът на културата г-р Петър Стоянович и министърът на културата на Руската Федерация Владимир Медински откриха официално на 30 септември в Държавния исторически музей в Москва, се радва на изключително голям интерес, съобщават от Министерството на културата на България на 3 октомври.

Самият Владимир Медински не крие възхищението си от изложбата, посветена на древната култура на траките, като публикува в профила си в социалната мрежа „Твитър“ следната оценка за експозицията: „Изключителна изложба „Тракийско злато“ (от VI в. пр.Хр.) е открита в Историческия музей. Трябва да се види!“

От министерството припомнят, че всички експонати са подбрани така, че посетите-

лите да добият представа за културата и бита на траките, както и за това как древните гърци приемат някои техни легенди и митове, и по-специално – култа към Дионис, бог на лозята и виното, възникнал именно на тракийска земя и получил широко разпространение в Елада, където от Дионисиевите мистерии се ражда древногръцкият театър.

Експозицията, която дава възможност руската публика да получи представа за религията на траките, за техните ритуали, както и за приноса им в европейското културно наследство, ще бъде отворена за посещения до 30 ноември 2013 година.

2015

България се връща на мястото си, след като беше изпакнала в изолация година и половина – мястото на уважавана държава в Европа. Това заявява пред български журналисти в Париж премиерът Бойко Борисов по повод откритата на 14 април в Лувъра изложба „Епопея на тракийските царе“. „Имаме самочувствието да кажем – за първи път Лувърът отваря врати за чуждестранна изложба. Това показва уважение към България, респект към това, което се прави от министрите, от правителството, към културата“, добавя той.

Министърът на културата Вежди Рашидов определя събитието като досег с върха на световната култура. Не само излагаме в зала „Ришельо“, но

с влизането си в тази сграда влизаме в историята на световната култура и вече сме признати за световно значими в културната сфера. Ние сме равни с равните, допълва той.

Борисов и Рашидов съобщават, че изложбата вече е била поискана от Русия, Великобритания, Румъния, Хърватия и Мароко.

От следващата седмица изложбата „Епопея на тракийските царе“ ще бъде рекламирана в метрото на Париж, съобщават пред журналисти представители на музея. Предвижда се плакатите да бъдат поставени на 300 станции на метрото. Очаква се над четири милиона души от целия свят да посетят изложбата в Лувъра.

„За мен историята на България беше една мечта, защото само бяхме чували за българските археологически открития, но не бяхме ги виждали. Вежди Рашидов направи така, че трудът на археолозите да бъде познат във Франция и това е най-големият подарък, който българският министър на културата направи на френската научна общност и на Музея „Лувър“, казва президентът на Лувъра Жан-Люк Мартинез.

* * *

Тайнствената епопея на траките се разкрива в Лувъра, пише през април френският вестник „Фигаро“. Изданието илюстрира статията си с богат снимков материал от изложбата. Вестникът посочва, че в района, в който

едно време са живели траките, днес все още се откриват великолепни съкровища.

С новата експозиция французите и чуждите посетители на Лувъра ще могат да навлязат в детайлите на живота на траките, да се опитат да разберат по-добре каква е била тяхната история, тяхното ежедневие, тяхното място в античния свят. Представените предмети в експозицията свидетелстват за необичайно великолепие, за занаятчийските умения на хората, които са ги изработили, но и разкриват какви връзки и контакти са имали траките със своите могъщи съседи. В дългата история на траките експозицията се спира върху най-структурираното им царство – Одриското царство и властването на цар Севт Трети. Експозицията илюстрира, че това царство не е било затворен свят, а един от основните играчи в античния свят, който непрестанно ще ни разкрива тайните си, посочва вестник „Фигаро“.

През май същият вестник отново помещава информация на страниците си за експозицията „Епопея на тракийските царе – археологически открития в България“,

„Златото на траките блести в Лувъра“, пише „Фигаро“. Изданието припомня, че легендата за траките и за тяхното величие се е оказала реалност, след като след Втората световна война археологическите разкопки са позволили на археолозите да открият доста съкровища на

Скопие, 14 ноември 2023 г. В археологическия музей на Република Северна Македония е открита изложбата „Сребърна Тракия“ с над 1700 експоната. Снимка: Владислав Тентов, БТА

ЛИК 2025

траките в около 1500 обследвани могили на територията на България. Други предстои да бъдат проучени. Българските археолози, но също и десетки международни мисии действат в тази насока, но често пъти те срещат конкуренция в лицето на мафиоти иманяри, посочва френският вестник.

Величествени, изискани, учудващи с богатството на злато и на сребро, експонатите, които са представени в Лувъра, съчетават елементи на чуждо влияние и на местния гений, допълва изданието и посочва, че в някои експона-

Експонат от изложбата „Съкровището от Свещари – златото на траките южно от Дунав“, която гостува през 2022 г. в Букурещ. Снимка: Мартина Ганчева, БТА

ти например се долавяло влиянието на келтите, а в други например скитският стил.

През юни френското списание „Археологически досиета“ посвещава специален брой на изложбата в Лувъра. В авторитетното списание са публикувани статии на видни български и френски изследователи и археолози, посветени на тракийското наследство и култура. В уводната статия се посочва, че амбицията на редакцията и на кураторите на изложбата е

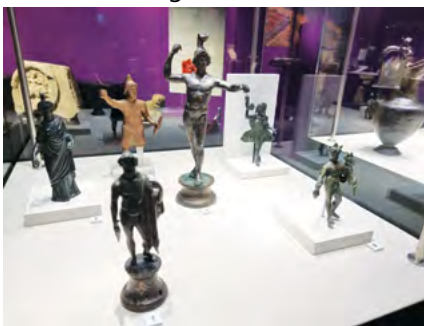
да представят историята и бита на траките, а не само да покажат една изложба на съкровищата от сребро и злато или мита за вечната Тракия.

* * *

Впечатляващата българска изложба в Лувъра „Епопея на тракийските царе – археологически открития в България“ е обявена от специалисти в Европа за една от най-хубавите експозиции на 2015 година, съобщава пресцентърът на Министерството на културата през август.

Оценката е в авторитетната класация на френското специализирано списание *Connaissance des Arts* („Проблеми на изкуството“). Изданието посвещава специалния си брой за юли и август на най-хубавите изложби през лятото на 2015 година и в него богато илюстрираният текст за „Епопея на тракийските царе“ в Лувъра заема подобаващо място.

Изключителният успех на българската изложба в Лувъра нарежда страната ни на високия пиедестал на светов-

Експонати от изложбата „Съкровището от Свещари – златото на траките южно от Дунав“, която гостува през 2022 г. в Букурещ. Снимка: Мартина Ганчева, БТА

Експонат от изложбата „Съкровището от Свещари – златото на траките южно от Дунав“, която гостува през 2022 г. в Букурещ. Снимка: Мартина Ганчева, БТА

ната култура.

* * *

Впечатляващата българска изложба „Епопея на тракийските царе – археологически открития в България“, която е открита на 14 април при изключителен интерес в Лувъра в Париж, ще гостува само още няколко дни в най-прочутият музей – тя се закрива на 20 юли 2015 година, съобщава пресцентърът на Министерството на културата на 15 юли.

Бронзовата портретна глава на тракийския владетел Севт Трети от фонда на Националния археологически институт с музей при БАН – истински шедьовър и чудо на античното изкуство (според вестник „Фигаро“), е и основен акцент в експозицията в Лувъра. Тя представя тракийското изкуство по неповторим начин, като интересен разказ за непознатото одриско царство, за неговите съкровища, владетели, ежедневен живот и съседни. След две седмици тя ще може да бъде видяна и оценена и от американската публика. Бронзовата глава на владетеля Севт Тре-

ми, открита от българския археолог Георги Китов (1943–2008), е включена сред експонатите на откриващата се в американския музей „Пол Гети“ в Лос Анджелис на 28 юли изложба „Власт и патос. Бронзови скулптури от елинистичния свят“. Безценният артефакт ще бъде изложен в престижния американски музей до 1

Експонат от изложбата „Съкровището от Свещари – златото на траките южно от Дунав“, която гостува през 2022 г. в Букурещ. Снимка: Мартина Ганчева, БТА

нояември, като в експозицията ще бъдат представени общо 50 великолепни бронзови статуи от античността.

Българската изложба „Епопея на тракийските царе“, включваща 1629 експоната от фондовете на 17 български музея, и през последните си дни и часове в Лувъра продължава да се радва на невероятно голям интерес. Статистиците припомнят, че средно на месец от 700 до 750 хиляди посетители от целия свят влизат в залите на най-прочутия и най-посещаван музей.

Бронзовата портретна глава на тракийския владетел Севт Трети от фонда на Националния археологически

институт с музей при БАН предизвика истински фурор и продължава да се радва на изключителен интерес и в престижния американски музей „Пол Гети“, съобщават на 12 август от Министерството на културата.

Бронзовата глава на Севт Трети е впечатлила силно и британския вестник „Гардиън“. Престижното издание публикува голяма рецензия за наскоро откритата изложба в музея „Пол Гети“ в Лос Анджелис. Отделя специално внимание и на бронзовата глава на тракийския владетел Севт Трети, като припомня, че е открита в България през 2004 година.

През септември американският вестник „Питсбърг пост-газет“, пише, че „бронзовият портрет на тракийския владетел Севт Трети е наистина забележителен“.

В публикацията на журналистката Мери Ленърг „Изложба на съкровища от Средиземноморието“ специално се изтъква, че бронзовият портрет, открит през 2004 г. по време на разкопки близо до град Шипка в България и за който се предполага, че изобразява владетеля на древното Одриско царство в Тракия Севт III, е наистина забележителен. Авторката на статията е особено впечатлена от волевото лице на одриския цар и от майсторството на скулптора, изваял в детайли неговата вълниста брада и къдрава коса, свъсени вежди и

Експонати от изложбата „Съкровището от Свещари – златото на траките южно от Дунав“, която гостува през 2022 г. в Букурещ. Снимка: Мартина Ганчева, БТА

алабастрови очи със запазени стъклени зеници и ириса с цвят на кафе.

Най-старото обработено злато в света от Варненския халколитен некропол ще блести цяла седмица в Европейския парламент. Под патронажа на премиера Бойко Борисов изложбата „Златните съкровища на България. Варна и най-старото обрабо-

Експонат от изложбата „Съкровището от Свещари – златото на траките южно от Дунав“, която гостува през 2022 г. в Букурещ. Снимка: Мартина Ганчева, БТА

тено злато в света“ с находки от фонда на Регионалния исторически музей – Варна, ще бъде там от 12 до 16 октомври.

Представени са ценни пред-

Варна, 11 декември 2007 г. На Археологическия музей във Варна гостуват златната маска и златна мъжка ръка от Требенище. За първи път в страната те се показват извън залите на Националния археологически музей. Снимка: Красимир Кръстев, БТА

мети от двата най-богати гроба от некропола – 4 и 36. Открит през 1972 година, Варненският некропол се превръща в научна сензация със световно значение. Досега в него са открити 308 гроба, датирани в късната каменно-медна епоха (втора половина на V хил. пр.Хр.). В гробовете 4 и 36 са концентрирани златни изделия, чието тегло надхвърля една трета от общото тегло на всички дарове от злато, намерени в некропола. Те съдържат и скиптри – символ на висша светска и/или духовна власт.

„Варненското златно съкровище – белег за високоразвитата общност, обитаваща брега на Варненското езеро през късния халколит, е част от забележителното историческо и културно наследство на България. Като варненец съм горд, че заедно с Регионалния исторически музей – Варна, ще представим уникалната експозиция в сърцето на Европа“, коментира

еврогенералът Емил Рагев.

* * *

След големия успех на изложбата ни в Лувъра „Епопея на тракийските царе – археологически открития в България“ едни от най-ценните експонати и артефакти, включени в нея, вече са в Япония и ще гостуват до пролетта на 2016 година в Страната на изгряващото слънце, посочва новина от 20 октомври. При изключителен интерес и в присъствието на над 500 гости в Националния музей за западно изкуство в столицата Токио в края на миналата седмица е официалното откриване на изложбата „Златната легенда“, в която има и много силно българско участие.

В изложбата в Токио са представени общо 280 експоната от 20 музея от България, Гърция, Италия, Ватикана, Франция, Холандия, Германия, Великобритания, Испания и Япония. От българска страна в експозицията са включени експонати от Националния археологически институт с музей при БАН, Регионалния археологически музей – Пловдив, и Регионалния исторически музей – Варна: Вълчитрънското златно съкровище, няколко съда от прочутото Панагюрско съкровище, а също така и две златни гиадеми и част от уникалните находки от Варненския халколитен некропол, които се считат и за най-старото обработено злато в Европа.

Голямата международна

изложба „Златната легенда“ ще бъде представена от 16 октомври тази година до 29 май 2016 година в три японски музея: Националния музей за западно изкуство, Токио; Музея на изкуството – префектура Мияги, гр. Сендай, и Музея на изкуството – префектура Аичи, гр. Нагоя.

2016

Президентът Росен Плевнелиев, който е на посещение в Австрия, присъства на 27 април на откриването в Клостернойбург на голяма изложба на българско християнско изкуство „Блясъкът на Изтока“. Експозицията, показана в музея на манастира Клостернойбург, включва 100 експоната на Националния археологически музей – особено ценни икони и църковна утвар – и проследява развитието на християнството и християнското изкуство в България от IV до XVII век. Някои от експонатите напускат за втори път границите на България, след като са били изложени в парижкия Лувър. Куратор на изложбата е Галина Грозданова от Националния археологически музей в София.

„Надявам се тази изложба да вдъхнови много хора да посетят България и да се запознаят с нейната богата история и традиции“, казва Росен Плевнелиев в словото си при откриване на изложбата.

* * *

Правителството осигури държавна гаранция в размер на 40 000 лв. за временна експозиция от джвижими културни ценности, която ще бъде показана в Музея в Дордрехт, Холандия, съобщава на 11 август пресслужбата на кабинета.

По повод 15-годишнината от побратимяването на градовете Дордрехт и Варна в периода от 20 октомври 2016 до 2 май 2017 г. е планирана представителна изложба „Първото злато на човечеството“, която ще включва експонати от фонда на Регионалния исторически музей – Варна. Откриването на изложбата е съобразено с икономическия форум, протичащ в същото време в Дордрехт, и е част от редица мероприятия, включително и гостуването на временна изложба на Дордрехтския музей в Регионалния исторически музей във Варна.

2017

В началото на март във Виенския Музей за история на изкуството е открита изложбата „Първото злато. Ага Тепе: най-старата златна мина в Европа“, която включва над 300 златни, сребърни и бронзови експоната от бронзовата епоха, предоставени от 14 музея в България.

Фотоси и мултимедийна композиция разказват за изключителната археологическа находка – разкритата от български археолози в Ага

Варна, 11 декември 2007 г. Златната маска от Требенище е включена в експозиция в морския град, с която е анонсирана третата Национална изложба на Регионалния исторически музей – „Съкровищата на траките. Маски, богове и хора“.

Снимка: Красимир Кръстев, БТА

Тепе (Източни Родопи) златна мина, която е най-старата и единствена засега праисторическа европейска златна мина, експлоатирана преди 3500 години – от около 1500 година пр.н.е. до 1000 г. пр.н.е. Екипи на австрийската и българската академия на науките изследват от 2016 година златната мина, откъдето е много вероятно да е било добивано златото на приказните богатства на микенската култура и Троя.

Находки от златната мина онагледяват културната среда, дават отговор на въпроса за ролята на благородния метал за създаването на елити по онова време и ежедневието на хората от Ага Тепе в праисторическата епоха. В центъра на изложбата е експонирано съкровището от

Вълчитрън – най-голямото златно съкровище от бронзовата епоха. То включва 13 обекта с обща тежест 12,5 кг, свидетелстващи за богатство и технически способности.

Тъй като в този си вид експозицията е представена за първи път в света, взето е решение тя да бъде представена и на българската общественост и ще бъде открита през октомври тази година в София.

* * *

На 1 септември е открита изложбата „Легенди в злато. Тракийски съкровища от България“ в старинния норвежки град Берген. Експозицията,

която ще продължи до 10 декември, представя за първи път богатото културно наследство на древните жители на българските земи пред норвежка публика

Хронологическите рамки на експозицията обхващат периода от средата на II хил. пр.Хр. до IV в. сл.Хр. Представени са 603 експоната, сред които най-прочутите тракийски съкровища (Панагюрското, Боровското, Летнишкото и други), превърнали се в емблеми на тракийското изкуство.

Наред с тях за първи път извън България се показват

Калояново, Сливенско.

2018

НИМ открива в Лувъра изложбата „Преславското съкровище и Преслав – средновековна столица на България“, съобщават от пресцентъра на музея. Събитието ще се състои в Париж на 30 юни в зала 6 на крило „Ришелъ“. Експозицията е посветена на Първото българско царство и в нея участват 45 паметника от Археологическия музей „Велики Преслав“, Националния исторически музей (НИМ) и от Националния археологически институт с музей при БАН (НАИМ).

В изложбата ще може да се види Преславското златно съкровище, изработено в Константинопол в периода от края на X век.

Освен с каменна пластика на сгради от Велики Преслав Националният исторически музей участва с много любопитен експонат – сребърен позлатен накрайник за колан.

Изложбата ще продължи до 5 ноември 2018 година.

2019

На 14 март министърът на културата Боил Банов, премиерът и министърът на културата на Република Северна Македония Зоран Заев и Асаф Адеми, както и официален представител на Сърбия откриват в Националния институт Археологически музей на Северна Македония – гр. Скопие, съвместната изложба

„100 години Требенище“.

Изложбата представя находките от богатия и впечатляващ некропол при с. Требенище, Република Северна Македония. Тя е посветена на 100-годишнината от откриването му и се организира съвместно от Националния археологически институт с музей при БАН, от Националния институт Археологически музей на Северна Македония – гр. Скопие, и от Народния музей на Белград.

Некрополът край с. Требенище, на 14 км от Охрид, е открит случайно от българските войски при пътно строителство в края на Първата световна война през пролетта на 1918 година. По-късно в разкопките участват археолозите Карел Шкорпил и Богдан Филов. За първи път пред широката публика са представени почти всички находки от некропола.

Изложбата ще остане до 15 септември в Националния институт Археологически музей на Северна Македония – гр. Скопие.

В изказването си при откриването на изложбата министър Боил Банов казва, че стойността на находките в Требенище е огромна, но „това, което се случва в момента – да работим заедно трите държави, да пазим своята идентичност и да градим заедно своето бъдеще“, е „нещо неопишуемо“ и „сбъднат мечта“.

Министър-председателят на Република Северна Македония Зоран Заев изразява задоволството си от факта, че посетителите ще могат да

22 октомври 2024 г. Панагюрското златно съкровище и експонати от Башо̀ва и Мушовица могила участват в изложбата в Музея „Джон Пол Гети“ в САЩ. Снимка: Боян Ботев, БТА

богатите погребални дарове от владетелския гроб в Далакова могила при с. Тополчане, Сливенско, апликациите от колесница от с. Свирачи, Ивайловградско, бронзова глава на император Пупиен от Нове (Свищов), съкровището от м. Корея, Свищов, златни апликации от гарнитура за конска амуниция от с. Ивански, Шуменско, червенофигурни рисувани вази от Апология Понтика (дн. Созопол) и от тракийската гробница при с.

видят на едно място културното наследство на трите държави, и изрази надеждата си в бъдеще страните ни да реализират още много дейности и заедно да опазваме европейското наследство.

„Това е изключително значим проект за популяризирането на културното наследство и израз на приятелството между трите държави. Успешното партньорство между музеите на нашите страни е пример как добрата регионална политика способна за опазването на европейското наследство“, подчертава министърът на културата на Република Северна Македония Асаф Агеми.

2020

Излезе от печат каталогът към постерната изложба „Средновековна България. Държавност и традиции на Балканите“, съобщават от Националния археологически музей при БАН на 20 март. Каталогът е под формата на брошура от 84 страници и е към временна постерна експозиция, организирана от НАИМ при БАН във връзка с председателството на Хърватия на Съвета на Европейския съюз, по инициатива и със съдействието на Министерство на външните работи и посолството на страната ни в Загреб. Тя е открита на 4 март в една от залите на Археологическия музей в Загреб.

Изданието е триезично, на български, английски и хър-

ватски. Изложбата, както и каталогът представят основни моменти от средновековната българска история, отразени чрез достижения на българските археолози и в светлината на археологическите проучвания и находки.

През 2020 година се очаква изложбата да бъде представена в по-големите градове на страната домакин – Хърватия.

2021

Националният археологически институт с музей при Българската академия на науките участва в изложба във френския град Лион, съобщават от ведомството в началото на април.

Изложбата „Земята като наследиство, от неолита до нас“ в Musée des Confluences в Лион е създадена съвместно с Френския национален институт за превантивни археологически изследвания (INRAP) и представя основните съвременни предизвикателства за околната среда в светлината на един ключов период в нашата история – неолита.

Експозицията прави преглед на човешкото въздействие върху Земята в началото на XXI век, но чието начало е поставено в епохата на неолита. Това е периодът, който бележи началото на използването на природните ресурси и е белязан с поставянето на нови отношения между човека и природата. По това време човешките общности

започват да живеят на едно и също място и да осигуряват прехраната си чрез земеделие и животновъдство, след което постепенно установяват връзка на господство над природата и за първи път възприемат икономика на производството. Оттогава до днес човечеството започва бързо да експлоатира природата и да променя средата си.

Световното разрастване на индустриалната култура, базирана на изкопаеми горива, предизвиква безпрецедентно нарастване на нашето въздействие върху биосферата. Нашата история вече е част от това, което може да се превърне в нова геоложка епоха – антропоцена (епохата на човека). Какви са пътищата довели ни до тази ситуация?

22 октомври 2024 г. Панагюрското златно съкровище и експонати от Бацова и Мушовица могила участват в изложбата в Музея „Джон Пол Гети“ в САЩ.
Снимка: Боян Ботев, БТА

Това е дълъг процес, а изложбата в Musée des Confluences в Лион предлага да се види началото му с разказ за епохата на неолита, отбелязват от НАИМ-БАН.

Българското участие в из-

ложбата е от два експоната, които са част от постоянната експозиция на Националния археологически музей – антропоморфна керамична фигура с рисувана украса от селищна могила Караново, култура Караново III, късен неолит (2-ра половина на VI хил. пр.Хр.) и керамичен модел на жилище от селищна могила Коджагермен при Шумен, късен халколит (2-ра половина на V хил. пр.Хр.).

2022

Експонати на Регионалния исторически музей в Сливен от бронзовата и новокаменната епоха са подредени в изложба в Националния музей в столицата на Литва Вилнюс. Това казва за БТА на 12 януари г-р Николай Сираков, директор на РИМ „Д-р Симеон Табаков“. Изложбата е по случай стогодишнината от рождението на Мария Гимбутас, която е сред най-видните изследователи на праисторическите култури в Югоизточна Европа.

Сред експонатите на сливения музей са плочка с протописменост, открита край Нова Загора през 2017 година. Артефактът е датиран от късната новокаменна епоха (или около 6000 г. пр.н.е.) и се определя и като т.нар. Дунавска писменост. Според специалистите това е най-старата писменост, състояща се от знаци и символи.

В изложбата участват и накити от бронзовата епоха, открити при археологическа

експедиция с ръководител Диана Димитрова край село Камен.

Предметите ще бъдат представени в двуезичен каталог. По думите на Сираков участието в изложбата е популяризиране на музея.

* * *

Националният археологически институт с музей при Българската академия на науките (НАИМ-БАН) участва в международната изложба „Конните номади в Европа“ в замъка Шалабург, Долна Австрия, посочва новина от 18 април.

Експозицията запознава посетителите със завоеванията на хуните, аварите, българите и унгарците. Тя се фокусира върху номадските народи, които през Ранното средновековие идват от широките степи на Евразия в Европа, покоряват нови те-

ритории и някои от тях образуват държави. Представени са причините, поради които тези народи мигрират на запад, а основната идея на изложбата е да се добавят нови факти към общоизвестната европейска история. Конните номади, често възприемани като воители и завоеватели, в изложбата са представени от съвсем различна гледна точка и перспектива, като с множество експонати е показан техният начин на живот. Представени са нови научни открития, които променят стереотипите и за първи път се предлага сравнителен поглед върху тяхната култура.

НАИМ-БАН участва в изложбата с експонати от постоянната си експозиция, които представят пълноценно Дунавска България през VII–IX век. Сред експонатите са втори коланен накит от Мадара от VII век; чашата на Сивин, велик жупан на България, средата на IX век, от Велики Преслав; варовиков блок с рисунка – графит, първа половина на IX век, от Плиска; бронзова розета-амулет, IX век, от Плиска; керемиди с изображение на шаман, първа половина на IX век, от Мадара; колективна находка от стъклени апликации, IX век, от Плиска; златният медальон на Омуртаз, 814–831 година, открит във Велико Търново, жилищна сграда на западния склон на хълма Царевец, и др.

Изложбата „Конните номади в Европа“ ще продължи до 6 ноември.

22 октомври 2024 г. Панагюрското златно съкровище и експонати от Башова и Мушовица могила участват в изложбата в Музея „Джон Пол Гети“ в САЩ. Снимка: Боян Ботев, БТА

* * *

България ще бъде представена в мащабна пътуваща изложба „Първите крале на Европа“. Това съобщава през юли специално за БТА и рубриката БГ Свят генералният консул на България в Чикаго Светослав Станков, след като посещава Природонаучния музей „Фийлд“.

С проекта са ангажирани Националният исторически музей, Варненският регионален исторически музей и Русенският регионален исторически музей, научава още БТА.

Страната ни ще изпрати по-голямата част от съкровището от могилата Маломирово-Златиница в Южна България, включително златен венец, златен пръстен, наколенник и ритон, съобщават за БТА от Националния исторически музей.

Отвъд океана ще замине и Боровското съкровище, което е изложено в НИМ, но е собственост на музея в Русе. Много интересен артефакт, също от Русе, е бронзов слитък от късната бронзова епоха: заготовка, използвана от производители на сечива с формата на волска кожа.

Подготвена от археолозите Уилям Паркинсън (Музей по естествена история, Чикаго) и Атила Гюча (Университет на Джорджия), изложбата ще бъде разположена на площ от 700 кв.м и ще върне посетителите 8 години назад. „Първите крале на Европа“ ще предостави уникална възмож-

22 октомври 2024 г. Панагюрското златно съкровище и експонати от Башова и Мушовица могила участват в изложбата в Музея „Джон Пол Гети“ в САЩ. Снимка: Боян Ботев, БТА

ност на хората от Югоизточна Европа да разсъждават върху общото си праисторическо минало, на северноамериканските общности от тези части на Европа да се съберат и да отпразнуват общото си културно наследство, а на хората без пряка връзка с региона да научат и да оценят богатата културна история на Югоизточна Европа. Посетителите ще имат възможност да видят първите златни предмети в Европа, бижута, религиозни предмети, брони, оръжия и инструменти, които никога досега не са били представяни в Северна Америка.

Изложбата ще бъде открита в Института за изследване на древния свят в Ню Йорк през септември 2022 година и ще пътува до Природонаучния музей „Фийлд“ през март 2023 година. Северноамериканската обиколка ще завърши в Канадския исторически музей в Гатино (Квебек) през

2025 година.

* * *

Изложбата „Съкровището от Свещари – златото на траките южно от Дунав“ на Националния археологически институт с музей при БАН (НАИМ-БАН) гостува в Националния исторически музей на Румъния, посочва новина от 13 декември.

Експозицията ще остане в румънската столица до 25 юни 2023 година.

Тя представя прочутото тракийско златно съкровище от Голямата (Омуртагова) могила край с. Свещари, част от Постоянната експозиция на Националния археологически музей в София. То бе открито на 7 ноември 2012 година от археологически екип с ръководител проф. д-р Диана Гергова при проучването на най-голямата могила от некропола в Националния археологически резерват „Сборяново“ при село Свещари, Община Исперих. Могилата е част от некропола на гетския религиозен и политически център от I хил. пр.Хр., който представлява голям комплекс от селища, светилища, култови места и могилни некрополи.

Златното съкровище е било поставено в дървено сандъче, а предметите в него принадлежат на три групи. Първата от тях включва женски бижута – златна спирална диадема с изваяни фигури на лъвове, пантери, розетки и фантастични същества, четири многоспирални гривни

Букурещ, 25 април 2023 г. Откривателката на златното съкровище от Свещари – проф. д-р Диана Гергова гостува на Националния исторически музей в Букурещ и изнася лекция на тема „Разкопки в Националния резерват Сборяново. Пътуване през вековете до наши дни“. Снимка: Мартина Ганчева, БТА

с лъвски глави и един златен пръстен с образа на Ерос във висок релеф. Втората група се състои от апликации към конска сбруя – начелник с конска глава, набузници с изобразения на богинята Атина с шлем, повече от петдесет апликации с изображение на женско лице (Атина) или флорални мотиви, както и 120 апликации с полусферична форма. Към третата група принадлежи откритата желязна юзда. При пресяването на пръста от могилия насип са открити множество миниатюрни златни нишки. Вероятно те са свидетелство, че накитите са били покрити със златотъкана фина материя, смятат специалистите.

2023

Японска телевизия заснема предаване, посветено на траките и тяхната военна мощ, в Националния археологически музей. Това информират от Националния археологически институт с музей при Българската академия на науката (НАИМ-БАН) в своята Фейсбук страница през януари.

Екипът на японската телевизия TBS Holdings, Inc. засне-

ма намиращата се в зала „Трезор“ изложба „Доспехите на тракийските воители“. Експозицията е представена от един от нейните куратори – проф. Тотко Стоянов. Разказвайки за някои от най-вълнуващите находки от изложбата, той обяснява на японската публика и каква тактика е използвала тракийската армия срещу гръцките тежковъоръжени хоплити.

* * *

Първа по рода си международна изложба, проследяваща развитието на някои от най-ранните земеделски общности в Югоизточна Европа до появата на племенни кралства и монархии, се открива в музея „Фийлд“ в Чикаго на 31 март.

Изложбата „Първите владетели на Европа“ представя културни ценности от 11 гържави от Стария континент, съхранявани в 26 музея, и е първото по рода си мащабно сътрудничество между Северна Америка и Югоизточна Европа. Централно място в проекта заемат три български музея: Националният исторически музей, Регионалният исторически музей – Русе,

и Регионалният исторически музей – Варна.

Българското участие включва 32 експоната, запазили духа на народите, населявали земите ни в ранните епохи на развитие на цивилизацията, съобщават от пресцентъра на НИМ.

Експозицията съдържа общо повече от 700 предмета на културата, които датират от неолита до желязната епоха. Основен акцент в Чикаго са уникалните български съкровища: Боровското съкровище от първата половина на IV в. пр.н.е. и находките от могилия гроб на тракийски аристократ от Голямата могила до с. Златиница, датиран към средата на IV в. пр.н.е. Сред тях са уникален златен венец с апликации, пръстен-печат, наколенник и гва ритона от сребро, както и златен наушник от първата половина на III в. пр.н.е. с изображение на древногръцката богиня Нике, открит край Синеморец.

Част от находките от най-старото обработено злато в света, открито във Варненския халколитен некропол и датирано в периода между 4600 и 4200 г. пр.н.е., се включват във втората част

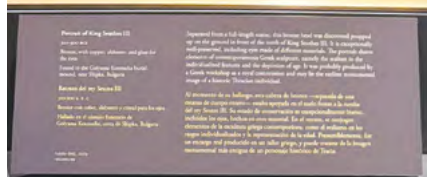
от проекта – пътуваща изложба „Първите владетели на Европа“, която се реализира в музея „Фийлд“. Изложбата разкрива как хората са придобили власт и влияние чрез натрупване на богатство и контролиране на търговията, технологиите, ритуалите и войната.

Държавите, които представят своето културно наследство в Чикаго наред с България, са Албания, Босна и Херцеговина, Хърватия, Унгария, Косово, Черна гора, Северна Македония, Румъния, Сърбия и Словения. Американската и световната публика ще имат възможност да видят артефакти, които за първи път са поставени заедно едни до други, никога не са напускали пределите на териториите на своя произход, а някои дори никога не са били излагани в музейна среда.

На 3 май вицепрезидентът Илияна Йотова открива в Британския музей в Лондон в присъствието на служебния министър на културата Найден Тодоров мащабна изложба с българско участие. Страната ни е представена с едно от най-забележителните съкровища – Панагюрското, което е акцент в експозицията. В откриването участват и експерти от екипа на Националния исторически музей в София.

По време на откриването вицепрезидентът Йотова благодари на директора на

музея г-р Хартвиг Фишър. „Благодаря на световната съкровищница Британския музей, че прие златната визитна картичка на България Панагюрското съкровище – казва Илияна Йотова. – Изложбата показва, че историята се пише не от битките и копията, а от културните и духовните влияния. Всеки предмет е капсула на вечността. В трудния и тревожен свят, когато вместо мостове градим стени помежду си, културата и духовността сближават хората и са единственият път, който не е миниран от омра-

Лос Анджелис, 4 ноември 2024 г. Експонат, представен на изложбата „Древна Тракия и класическият свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ в музея „Гети“. Снимка: БТА

зата и разделението“, изтъква още вицепрезидентът.

Заглавието на експозицията е „Лукс и власт: от Персия до Гърция“ и проследява връзката между богатството и политиката през първото хилядолетие преди новата ера,

както представя ослепителни предмети от Европа до Азия.

Изложбата изследва една по-сложна история – на лукса като политически инструмент в Близкия изток и Югоизточна Европа в периода 550-30 г. пр.н.е. Тя проследява как царският двор на ахеменидите в Персия е използвал скъпоценни предмети като маркер на властта, определяйки стил на лукс, който е намерил отзвук в цялата империя от Египет до Индия. Разглежда се как източният лукс е бил възприет в ранната демократична Атина, която се е самоопределяла като заклет враг на Персия, и как той е бил адаптиран по иновативен начин, за да стане социално и политически приемлив. Накрая се изследва как Александър Велики разбива Персийската империя, за да постави началото на нова елинистична епоха, в която източните и западните стилове на лукс се сливат като част от един все по-взаимосвързан свят. В съобщението за изложбата в сайта на Британския музей изрично се акцентира на присъствието на изключителното Панагюрско съкровище от България.

На 26 септември постернатата изложба „Доспехите на тракийските воители“ на Националния археологически институт с музей при Българска академия на науките (НАИМ-БАН) е представена в сръбския Димитровград. Ве-

присажът на експозицията е в централното фоайе на Центъра за култура – Димитровград.

„Постерите представят

Лос Анджелис, 4 ноември 2024 г. Експонат, представен на изложбата „Древна Тракия и класическият свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ в музея „Гети“. Снимка: БТА

резултатите от изложбата „Доспехите на тракийските воители“, една от най-големите и значими временни изложби, организирани през последните десетилетия в България. Тя е представена в Зала Трезор на Националния археологически институт с музей при Българската академия на науките в периода 21 април 2022-29 януари 2023 г., разказват от НАИМ-БАН.

Оттам отбелязват, че изложбата е резултат от съвместен научен проект на НАИМ – БАН и Софийския университет „Св. Климент Охридски“. В нея участват 21 музея от България и два музея от Румъния: Националният исторически музей в Букурещ и Музеят за история и археология в Тулча.

„В рамките на изложбата бяха представени над 120 експоната, даващи ценна информация за военното дело на траките и погребалните обреди на техния аристократичен елит. Предметите демонстрират високотехнологично майсторство на изработка и същевременно отразяват вярванията и митологичните представи на тракийското общество във времето на възникването и утвърждаването на гържавните обединения на одрисите и трибали през втората половина на I хил. пр.Хр“, разказват учениците от НАИМ-БАН.

* * *

На 14 ноември в Археологическия музей на Република Северна Македония в Скопие е открита изложбата „Сребърна Тракия“, която е първото цялостно представяне на тракийската култура в страната.

Изложбата е организирана от Националния археологически институт с музей при Българска академия на науките и съдържа над 1700 експоната от 18 музея в България, на различни предмети, изработени от сребро, и представлява най-комплексното представяне на находките от времето на тракийските царе.

Значителна стъпка напред във вече установеното сътрудничество между България и Република Северна Македония за запазване на

културното наследство, което е и европейска ценност, нарича откриването на изложбата председателят на парламента на Северна Македония Талат Джафери, който посочва, че „подобни събития са най-добрият начин за създаване на истински цивилизовани отношения не само в региона“.

„Тези прекрасни експонати свидетелстват за богатата история по нашите земи и огромните усилия на археолозите и музейните работници в двете държави. Това е първата подобна изложба в Северна Македония. България подкрепя европейската перспектива на Северна Македония и тези културни празници са път, в който вакуумът на нашите политически отношения се запълва със светлина и култура, а не с други фактори, които искат да ни отклонят от пътя на нашето добросъседство и сътрудничество“, посочва председателят на българския парламент Росен Желязков по време на откриването.

Министърът на културата на България Кръстю Кръстев припомня, че година след подписването на споразумение за съвместна дейност между Националния археологически институт с музей при Българска академия на науките и Археологическия музей в Скопие първата българска археологическа изложба в Северна Македония вече е факт.

Изложбата е прекрасно доказателство, че изпълняваме идеите си и имаме обща

воля за това. Материалното културно наследство играе значима роля в опазването и насърчаването на европейската култура и изкуство. Убеден съм, че експозицията със сребърните тракийски съкровища ще затвърди важната роля на историята и изкуството, оставяйки ярка следа в културната карта на Балканите и на Европа, посочва българският министър на културата.

Сред най-интересните експонати в „Сребърна Тракия“ са тези от тракийския некропол край Дуванлии, които днес се намират в Регионалния археологически музей в Пловдив и в Националния археологически институт с музей – БАН в София, някои от важните експонати, които се съхраняват в музея в Казанлък, части от Рогозенското съкровище, съхранявани в Националния исторически музей и в музея във Враца, съкровищата от Летница и Луковит, които са експонирани в Националния исторически музей и в Националния археологически институт с музей – БАН. Има и непознати или немного познати на широката публика експонати, тъй като са открити сравнително скоро, като комплекта от Далакова могила при с. Тополчани, който се съхранява в Регионалния исторически музей в Сливен, златната маска от местността Светицата до град Шипка.

2024

Четиринадесет музея от

Панагюрското съкровище в Музея „Гети“ в Лос Анджелис.
Снимка: Любомир Мартинов, БТА

България с общо над 150 предмета ще участват в изложбата „Древна Тракия и античният свят. Съкровища от България, Румъния и Гърция“ в музея „Гети“, Лос Анджелис, САЩ. Експозицията ще продължи от 3 ноември 2024 до 3 март 2025 г., съобщават за БТА през октомври от Националния археологически институт с музей (НАИМ при БАН).

От екипа отбелязват, че българските предмети представляват над 90% от всички експонати, включени в изложбата.

По думите на доц. д-р Маргарит Дамянов от НАИМ при БАН Антична Тракия заема естественото си място в този амбициозен план, който в рамките на едно десетилетие представя на световната об-

Лос Анджелис, 4 ноември 2024 г. Кирил Вълчев при откриването на изложбата „Древна Тракия и класическият свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ в музея „Гети“.
Снимка: БТА

щественост взаимодействиета на различни култури в Средиземноморието и извън него. „Тъй като ядрото на древните тракийски земи съвпада с територията на днешна България, от музея

Предмет от Могиланската могила във Враца, представен на изложбата в Музея „Гети“ в Лос Анджелис. Снимка: Любомир Мартинов, БТА

„Гети“ потърсиха партньорство с Министерството на културата на Република България (МК), както и с НАИМ при БАН като най-стара и водеща институция в сферата на изследването на древното културно наследство на страната. След продължителен подготвителен етап и

забавяне заради пандемията от ковид-19 през април 2023 г. беше подписано тристранно споразумение между Музея „Гети“, МК и НАИМ при БАН, според което двете български институции са официални съорганизатори на изложбата“, обяснява доцентът от НАИМ-БАН.

От българска страна в нея участват 14 музея и са представени емблематични за древна Тракия открития. „Включените в изложбата артефакти обхващат период от над две хилядолетия – от късната бронзова епоха (II хил. пр.Хр.) до времето на Римската империя – и илюстрират важното място на Тракия в древния свят“, разказва доц. Дамянов.

Според него мащабният замисъл на изложбата „Древна Тракия и античният свят“ води до много положителен прецедент в сферата на международното сътрудничество в изследването на тракийското културно наследство. Тъй като древните тракийски земи се простират и извън съвременните граници на Република България – върху части от днешна Турция, Гърция, Румъния, Сърбия и Северна Македония, за първи път в подобна изложба участват и експонати от Гърция и Румъния.

„Това регионално сътрудничество, акцентиращо върху общото културно наследство на Балканите, е само един от аспектите, които превръщат изложбата „Древна Тракия и античният свят“ в много зна-

чимо културно и научно събитие. Великолепният каталог в тираж 5000 екземпляра, събрал текстове на изтъкнати български специалисти, но и на учени от Великобритания, САЩ, Румъния и Гърция, ще получи широко разпространение и ще представи по достоен начин пред света съкровищата на древна Тракия и постиженията на българските институции, що се отнася до тяхното опазване и изследване“, казва още доц. г-р Маргарит Дамянов.

* * *

„С изложби като тази в Музея „Гети“ българите имат повод за самочувствие“, казва на 31 октомври генералният директор на БТА Кирил Вълчев на пресконференция по повод изложбата „Древна Тракия и античният свят. Съкровища от България, Румъния и Гърция“ в Музея „Гети“, Лос Анджелис, САЩ.

На събитието в Националния пресклуб на БТА присъстват директорът на Националния археологически институт с музей (НАИМ) при БАН доц. г-р Христо Попов, заместник-директорът на Регионалния археологически музей (РАМ) в Пловдив Десислава Давидова и директорът на дирекция „Културно наследство, музеи и изобразителни изкуства“ в Министерството на културата Екатерина Джумалиева.

По думите на Кирил Вълчев България има своя принос към Европа, а не само Европа дава принос за развитието на Бъл-

Лос Анджелис, 4 ноември 2024 г. Експонат, представен на изложбата „Древна Тракия и класическият свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ в музея „Гети“. Снимка: БТА

гария с пари по различни програми. Тази изложба пък е пример за това, че България ще бъде лице на Европа с древната култура по своите земи на западния бряг на Съединените американски щати в продължение на месеци благодарение на усилията на доц. Попов и всички негови колеги.

Доц. Христо Попов, директор на НАИМ-БАН, отбелязва, че тази изложба е голяма. „Не е най-голямата, разбира се, която българската държава е създала през последните вече немалко десетилетия. Но е една от знаковите“, казва той.

„Аз се радвам, че не само България е в акцента на това, което може да се види в тази изложба, а е едно хубаво партньорство, което се получи през годините“, подчертава той.

Директорът на НАИМ-БАН казва, че първите запитвания към българската страна от музея „Гети“ били преди повече от седем години. Той посочи, че в експозицията участват музеи от България, Румъния, Гърция и световни

музеи, притежаващи експонати от този период. България е във фокуса, казва още той.

Десислава Давидова, зам.-директор на РАМ-Пловдив, обяснява, че Пловдивският археологически музей участва в тази изложба с един от най-разпознаваемите си експонати – Панагюрското съкровище. Според нея такива големи изложби предизвикват следващи интереси – колкото повече хора видят такива артефакти, предизвикват още покани за следващи изложби. „Музейната работа е популяризиране на историята и културното наследство“, отбелязва тя.

Екатерина Джумалиева посочва, че Министерството на културата от години се занимава с координация на национални музейни експозиции в чужбина. През 2020 година е сключено споразумение с музея „Гети“, което позволява български реставратори да отиват на специализации там. По думите ѝ Музеят „Гети“ е на световно ниво и

това е изключително полезно за развитието на знанията.

„Музеят „Гети“ в Лос Анджелис ще представи днес „Древна Тракия и класическият свят“: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ – изложба, която изследва културните отношения между траките и техните съседи в продължение на две хилядолетия (около 1700 г. пр.Хр. – 300 г. сл.Хр.). Експозицията, която ще бъде във Вила „Гети“ до 3 март 2025 г., включва над 200 предмета, сред които изкусно изработени метални изделия от злато, сребро и бронз, керамика, надписи, каменни релефи и други произведения на изкуството, показващи Тракия и връзките ѝ с други древни култури в Средиземноморието и отвъд него“, предава на 3 ноември специалният пратеник на БТА Любомир Мартинов.

„Тази изключителна изложба е първата, която се фоку-

Лос Анджелис, 4 ноември 2024 г. Бронзовата глава на Севт III предизвиква интерес сред публиката при откриването на изложбата „Древна Тракия и класическият свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ в Музея „Гети“. Снимка: БТА

Панагюрското съкровище в Лос Анджелис.
Снимка: Любомир Мартинов, БТА

сира върху взаимовръзките и съперничеството между траките и техните съседи, особено Гърция и Рим – казва директорът на музея „Гети“ Тимъти Потс, цитиран от пресслужбата на институцията. – За много от нашите посетители това ще бъде първото запознанство с тази завладяваща и изключително сложна древна култура, която е била едновременно страшна заради военните си умения и култивирана заради богатото си творчество, особено сребърните и златните съдове. Изключително сме благодарни на Министерството на културата на Република България и на Националния археологически институт с музей при Българската академия на науките за партньорството, с което направиха тази изложба възможна, както и на останалите спонсори на изложбата“, добавя директорът.

БЪЛГАРСКИТЕ ЕКСПОНАТИ

От българска страна в нея участват 14 музея с общо над 150 предмета – повече от 90% от всички експонати, вклю-

чени в изложбата. Най-голям имат Националният археологически музей в София, Регионалният археологически музей-Пловдив и Историческият музей „Искра“-Казанлък, като предмети предоставят още: РИМ-Бургас, РИМ-Велико Търново, РИМ-Враца, ИМ-Карнобат, РИМ-Ловеч, Националният исторически музей, Музей „Старинен Несебър“, АМ „Проф. Мечислав Домарадски“ гр. Септември, ИМ-Стрелча, АМ-Созопол и РИМ-Търговище. Представени са емблематични за древна Тракия открития като Вълчитрънското златно съкровище, Панагюрското златно съкровище, комплексът предмети от могилата Голяма косматка край гр. Шипка, съдове от Рогозенското съкровище и много други. Включените в изложбата артефакти обхващат период от над две хилядолетия – от Късната бронзова епоха (II хил. пр.Хр.) до времето на Римската империя, и илюстрират важното място на Тракия в древния свят, се казва в прессъобщение на НАИМ-БАН. Водещи световни музеи също са предоставили предмети от своите колекции: Музеят

„Лувър“ в Париж, Британският музей, музеят „Метрополитън“ в Ню Йорк и самият Музей „Гети“.

Наг 30 гвижими културни ценности от богатото символично погребение на тракийския владетел Севт Трети от гробницата в могилата Голяма Косматка край Казанлък ще представи Казанлъшкият исторически музей „Искра“. Сред експонатите на казанлъшкия музей, участващи в изложбата, са златният гръбов венец, златният киликс, каничка и фиала от сребро, аскос и патера от бронз и транспортна амфора, както и части от пълния комплект въоръжение на владетеля.

Находката с най-ранната датировка, изпратена от Регионалния исторически музей в Бургас, е меден слитък с формата на разпъната волска кожа от края на бронзовата епоха и началото на ранножелязната епоха. В експозицията има още фрагмент от декрет между тракийския династ Садала и Месамбрия, както и т.нар. Стекла на гаскала – надгробна стела от III в. пр. Хр., на която е изобразен седнал човек с отворена книга, гледащ надясно.

Сред предметите, изпратени от Археологическия музей в Созопол, е станалата популярна аполонийска каничка, която разкрива на археолозите ценни данни за връзката между тракийската и елинската цивилизация.

Посетителите ще могат да видят общо девет ювелирно изработени съда, предоставени от РИМ-Враца. Два са от

съкровището от Могиланската могила във Враца и седем са от Розозенското съкровище. От Врачанското съкровище са подбрани сребърен наколенник с позлата и златна каничка с изобразени колесници. От Розозенското съкровище наред с други сребърни предмети с позлата са емблематичната фиала с Авгий и Херакъл и каничка с богинята Майка, сегнала на лъвица.

Участие в изложбата ще има и Летнишкото съкровище, което се състои от апликации към конска амуниция, поставяни върху ремъците на оглавника, поводите, нагръдния ремък, сеглото и гривата на коня, както и желязна юзда. Освен тях в съкровището, предоставено от Регионалния исторически музей в Ловеч, има и по-дребни предмети – сребърни с позлата осемлистни розети, жълъди, голям брой сребърни тръбички, мъниста, и др.

Релефът на пантера или лъв от експозиция „Археология“ в Историческия музей в гр. Стрелча също е избран да бъде част от експонатите.

Регионалният исторически музей във Велико Търново представя в изложбата сребърен киликс с позлатена гравирана сцена, изобразяваща митологичния подвиг на Херакъл над тракийския цар Диомед.

Пловдивският регионален археологически музей участва с трите си големи съкровища, едното от които е емблематичното за България – Панагюрското златно съкровище. Златният сервиз за пиене се състои от девет златни съда

– фиала и осем ритона, с различни зооморфни и антропоморфни форми. Общото му тегло е 6,100 кг. Включва гръцки митологични персонажи и сцени, известни в Тракия през елинистическата епоха. Съкровището е принадлежало на все още неизвестен тракийски владетел на племето одрисци, управлявал в края на IV и началото на III в. пр.Хр.

Вълчитрънското съкровище, каменната стела на Дейнес и бронзовата глава на Севт Трети са сред експонатите, с които Националният археологически институт с музей – БАН

Надгробна плоча на жена на име Юлия, сегнала в дзвуколка, гържаща две факли и изобразена като богинята на подземното царство Хеката, и мраморна табела, датираща от IV в. пр.Хр. с посвещение към Кибела – богиня, популярна както сред гърците, така и сред траките – са сред артефактите от фонда на музей „Старинен Несебър“, които посетителите на изложбата в Лос Анджелис ще могат да видят.

Надписът от Пистирос, или така нареченият Ветренски надпис от фонда на Археологически музей „Проф. Мечислав

Вълчитрънското съкровище на изложба в Музея „Гети“.
Снимка: Любомир Маринов, БТА

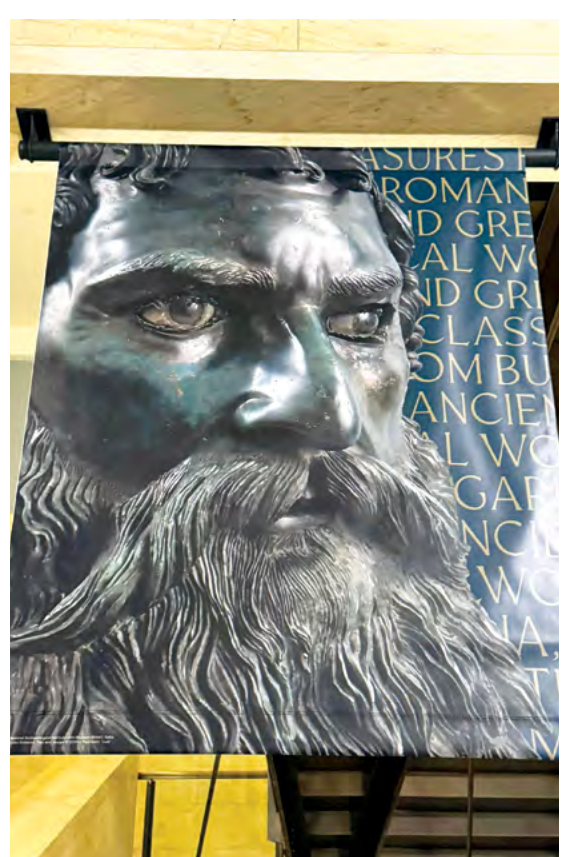
(НАИМ-БАН) участва в изложбата.

Кралевското съкровище от фонда на Регионалния исторически музей в Търговище също е част от артефактите на четиринадесетте музея от България. То представлява гробни дарове – украса на конска амуниция и накити – пръстени и гривни, с общо тегло 214 грама и датирано от първата половина на III в. пр.Хр.

Домарадски“ в град Септември, също е част от експонатите и това е втората му изложба в чужбина.

Историческият музей в Карнобат участва с най-ценния си експонат в изложбата – червенофигурната каничка с изображение на тракийски воини от V в. пр.Хр., открита през 1996 г.

КУЛТУРАТА НА ТРАКИТЕ

Лос Анджелис, 4 ноември 2024 г. Експонати, представени на изложбата „Древна Тракия и класическият свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ в музея „Гети“.
Снимка: БТА

Земята на траките се е намирала на север от Егейско море, в област, която днес включва България и части от Румъния, Гърция и Турция. Тъй като са запазени малко писмени сведения, голяма част от това, което се знае днес за тази култура, произлиза от кратките, често пристрастни разкази на старогръцки и римски автори, посочват организаторите на изложбата. Въпреки това археологическите открития, направени в региона от началото на XX век насам, дадоха много сведения от първа ръка за тракийската история, култура и общество. Тези открития осветляват богатите ресурси и разнообразните художествени постижения на Тракия, както и уникалното ѝ положение – географски, политически и културно – между Изтока и Запада.

Предците на траките, които мигрират от евразийска-

та степ към днешна България, създават специфична култура през Късната бронзова епоха (около 1500 г. пр.Хр.). Тракийските племена стават известни с уменията си на конници и воители и си взаимодействат с микенските гърци и централноевропейците, като тези влияния може да се проследят в производството на метални изделия. В изложбата са представени богати колекции от луксозни метални съдове – съкровища в буквалния смисъл на думата, включително такива, открити във Вълчитрън, Панагюрище и Розовен в България. „Изложбата е рядка възможност за Вила „Гети“ да запознае американската публика със света на древна Тракия – място и култура, които заслужават много по-голямо внимание. Представеният археологически материал, вариращ от впечатляващо злато

и сребро до керамика и гробищни паметници, ни позволява да представим Тракия от тракийска гледна точка, като на моменти оспорва възгледите, изразени от древногръцките и римските автори“, казва Сара Е. Коул, съкуратор на изложбата.

Културните и политическите взаимодействия на Тракия с Древна Гърция, Персия и Рим, които оформят историята и изкуството на региона, са основен акцент в изложбата. От бронзовата епоха гърците пътуват до Тракия заради богатите залежи на злато, сребро и мед, като основават градове и търговски пунктове с местните траки. Ахеменидското царство достига Тракия през 513 г. пр.Хр., подчинявайки племената и оставяйки трайно културно влияние, особено в използването на златни и сребърни трапезни съдове.

НАЦИОНАЛЕН ПРЕСКЛУБ

София, 31 октомври 2024 г. В Националния пресклуб на БТА - София се провежда пресконференция по повод изложбата „Древна Тракия и античният свят. Съкровища от България, Румъния и Гърция“. В разговора се включват директорът на дирекция „Културно наследство, музеи и изобразителни изкуства“ в Министерството на културата Екатерина Джумалиева, генералният директор на БТА Кирил Вълчев, директорът на Националния археологически институт с музей (НАИМ) при БАН доц. д-р Христо Попов, заместник-директорът на Регионалния археологически музей (РАМ) – Пловдив Десислава Давидова.
Снимка: Минко Чернев, БТА

Траките се сражават като наемници за ахеменидските царе в Гръко-персийските войни (492-449 г. пр.Хр.). Векове по-късно Римската империя се разширява в Тракия и я прави своя провинция при император Клавдий около 46 г. сл.Хр. Траките възприемат римските обичаи и латинския език, като същевременно запазват много местни традиции, отбелязват от Музея „Гети“.

КОЙ Е ГЕТИ

Дж. Пол Гети (1892-1976) е американски петролен магнат, смятан за най-богатия човек в света към момента на смъртта си, посочва енциклопедия „Британика“. Притежава контролен пакет акции в петролната компания „Гети“ и в близо 200 други концерни.

След като завършва Окс-

фордския университет през 1913 г., Гети влиза в петролния бизнес в Тълса, Оклахома, с помощта на баща си Джордж Ф. Гети, който е петролен милионер. Младият Гети се оказва талантлив предприемач и до 1916 г. печели първия си милион, след което се премества в Калифорния. През 20-те години на миналия век, след като натрупва значително състояние, той започва малко по малко да придобива контрол над няколко големи независими петролни компании и започва да изгражда огромна финансова империя. Най-печелившото му начинание е 60-годишната концесия за добив на нефт, която получава в Саудитска Арабия през 1949 г. Печалбите от нея го превръщат в милиардер в средата на 50-те години.

Гети, известен с ексцентричните си навици, се жени и развежда пет пъти, посочва „Британика“. След Втората

световна война остава още малко време в САЩ, след което се установява в голямо имение във Великобритания. През 1953 г. основава Музея „Гети“ в Малибу, западно от Лос Анджелис, където излага много от предметите на изкуството, които е събирал през живота си. Гети умира през 1976 г. и завещава по-голямата част от състоянието си на настоятелството на музея. Тръстът „Гети“ се превръща в голяма филантропска фондация и построява Центъра „Гети“ – културен комплекс в Лос Анджелис, открит през 1997 г.

* * *

„Изложбата „Древна Тракия и античният свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“, която изследва културните отношения между траките и техните съседи в продължение на две хилядоле-

тия, бе открита вчера в Музея „Гети“ в Лос Анжелис.

Малко след залез-слънце в деня, в който Съединените щати върнаха стрелките на часовниците с час назад, за да преминат към зимното часово време, амфитеатърът на Вила „Гети“ в граничещия с Малибу лосанджелиски квартал Пасифик Палисейдс се изпълни до краен предел от хора, желаещи да се докоснат до изкуството на траките“, предава на 4 ноември от САЩ специалният пратеник на БТА Любомир Мартинов.

Вечерта започва с музика от струнен квартет, който изпълнява произведението Earth („Земя“) на композиторката Пенка Кунева. То е специално написано по повод откриването на изложбата и е изпълнено от българските цигуларки Благомира Липари и Боряна Попова, от американ-

„Гети“, която изследва разнообразните форми на взаимодействие, свързващи Древна Гърция и Рим с други култури от Средиземноморието, Близкия изток и други региони, заявява директорът на музея Тим Потс на церемонията по откриването. Предишните изложби изследваха отношенията на класическия свят с Египет (2018) и Персия (2022) – култури, които са географски отделени от Гърция и Рим съответно от Средиземно море и от Сирия-Месопотамия, добавя Потс.

Той посочва, че ролята на вицепрезидента на България Илияна Йотова в осъществяването на изложбата е била от критично значение. Потс приветства още свършеното от министъра на културата Найден Тодоров, от генералния консул на България в Лос Анжелис Бойко Христов

света. И ние мечтаехме преди няколко години точно тук, в Музея „Гети“ да се чуе на български език за откриването на една невероятна изложба – казва в приветственото си слово вицепрезидентката на България Илияна Йотова. – Древните траки – неизследван народ, за който само ние българите и нашите съседи говорим с легенди. Но говорим така, че всеки, който надникне в тяхното наследство, както ще надникнете вие, може да състави своята легенда и своя разказ“, допълва Йотова. Според нея е важно тази изложба да бъде именно в „Гети“, защото хората в този музей са пазители на знанието. „И ние сме изключително горди, че точно тук можем да разкажем историята на траките“, добавя тя. Българският вицепрезидент благодари на Националния археологически институт с музей при Българската академия на науките и на Министерството на културата за важната им роля в осъществяването на експозицията.

Йотова отбелязва, че благодарение на България днес над 300 милиона хора по целия свят пишат на кирилица. „Това сме ние, българите – носители на духовност, на култура, на самобитност, на самосъзнание и сме горди с това“, добавя тя.

Илияна Йотова завършва словото си с цитат от основателя на Института по тракология проф. Александър Фол: „Духът е унижен тогава, когато не може да се съ-

Лос Анжелис, 4 ноември 2024 г. Откриване на изложбата „Древна Тракия и класическият свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ в Музея „Гети“. Снимка: БТА

ската виолистка Ариана Солотоф и от арменския челист Гарик Терзян.

Това е третата част от поредицата „Класическият свят в контекст“ на Музея

и колегите му от Гърция, Румъния и Турция.

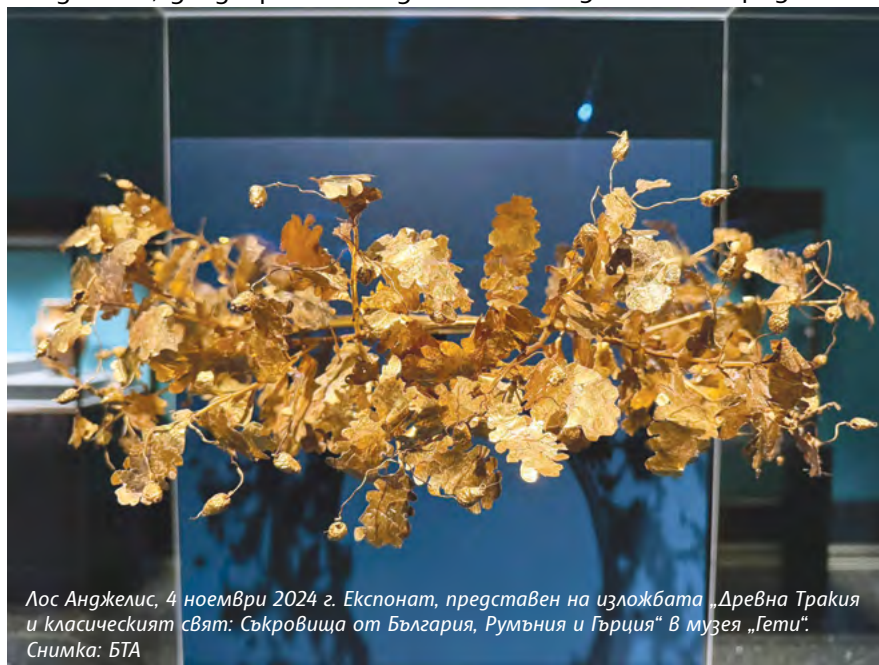
„Бог е надарил човека с едно невероятно качество – да мечтае. Този дар не е дал на нито едно друго създание на

постави с друг дух, а трябва да се съпостави със силата на мускулите.“

„Когато преди година и половина подписах договора за изложбата в Музея „Гети“, не съм подозирал, че ще имам късмета и щастието да присъствам на откриването. Представянето на тракийската цивилизация е нещо невероятно. Ние имаме много да се учим от нея“, казва за БТА служебният министър на културата Найден Тодоров. Той допълва, че е бил много щастлив да чуе музикално изпълнение на композитора Пенка Кунева. Според него музиката е най-подходящото представяне на откриване на изложба с тракийски съкровища, тъй като най-големият музикант на всички времена Орфей е тракиец.

Найден Тодоров посочва два много важни урока, които са оставени от тракийската цивилизация. Първият е, че до нас е достигнала тракийската култура и трябва да знаем, че това е едно от нещата, с които ще бъдем запомнени. Затова е от съществено значение да подкрепяме нашата култура. Вторият урок според служебния министър е свързан с това, че тракийската цивилизация е една от най-великите в Античността. Въпреки това за нея не се говори достатъчно. „И в същото време днес се говори за Гърция, за Рим, за Египет, но не толкова много за Тракия. Защо? Защото не са били обединени. Това е вторият ни урок от тракийската ци-

вилизация.“ Поради тези две причини „трябва да помним миналото, за да не повтаряме грешките. Трябва да бъдем обединени, за да работим за

Лос Анджелис, 4 ноември 2024 г. Експонат, представен на изложбата „Древна Тракия и класическият свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ в музея „Гети“. Снимка: БТА

будещето“, казва Найден Тодоров. Той изказа своята радост, че можем да покажем тракийското си наследство и в САЩ.

Служебният министър на културата завършва с „малка шега“. Освен съкровища България е наследила и традиции от тракийската цивилизация. Такъв обичай например е нестинарството. А шегата е свързана с това, че когато чужденците изумено питат как може боси хора да танцуват върху жаравата, отговорът е, че когато сме се заселили на тази земята, тя още е бил гореща, казва Тодоров.

„Чувстваме се много горди, че можем да представим това археологическо наследство на нашата публика във Вила „Гети“, също така много развълнувани и малко прите-

снени“, казва в интервю за БТА Сара Е. Коул, съкуратор на изложбата. Другият куратор Йенс Дейнър допълва, че работата е започнала преди около

шест години, но е била забавена от ковид. „Но най-накрая сме тук, развълнувани сме и очакваме с нетърпение да приемем голям брой специални гости тази вечер“, добавя той. Въпреки че изложбата е в Съединените щати, Дейнър отбелязва, че посетителите са от много страни и че България, Румъния и по-специално Балканският полуостров представляват голям интерес за публиката, която по принцип се интересува от антично изкуство, а Вила „Гети“ се фокусира именно върху древния средиземноморски свят.

Сара Коул заявява, че трудно може да се посочи кои са най-ценните експонати, тъй като експозицията включва много значими групи предмети – сред тях са Пана-

гърското, Рогозенското, Вълчитрънското съкровище и бронзовата глава на тракийския владетел Севт Трети, която за втори път гостува в „Гети“.

„Особено важно е, че всъщност разширяваме обектива, за да включим Тракия и съседните ѝ култури, главно Гърция, но и древна Персия, които са оставили своя отпечатък. В древния свят съществуват политически и географски

зелени стени и мястото, обособено за коктейл, талантливият струнен квартет продължава изпълненията си в атриума на Вила „Гети“.

2025

Пожар гори до музея „Вила Гети“ (Getty Villa), където е изложена експозицията „Древна Тракия и класическият свят: Съкровища от България, Ру-

„Гети“ са разположени пожарни автомобили и екипи на Los Angeles Fire Department, които имат готовност да реагират при необходимост. Сградата на музея е пожароустойчива, а през годината като част от противопожарните мерки на културната институция са били изчистени храстите в района около музейния комплекс, добавят от Генералното консулство.

„На фона на опустошителния и бързо развиващ се пожар Pacific Palisades Fire територията на Вила „Гети“ се е запалила“, потвърждават от музея в изявление, цитирано от Los Angeles Times.

* * *

Предприети са всички необходими мерки за защита на експонатите от изложбата „Древна Тракия и античният свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ в Лос Анджелис от бушуващите в района пожари, научава БТА на 8 януари от Министерството на културата. Следващите действия ще бъдат съгласно договора, подписан между министерството и музея. По всяка вероятност експозицията, която е застрахована, ще бъде преместена в трезор до овладяване на бедствието.

Служебният министър на културата Найден Тодоров е написал писмо до ръководството на музея с искане експонатите от България, сред които е и Панагюрското златно съкровище, да бъдат

Изглед от Музея „Гети“ в Лос Анджелис.
Снимка: БТА

Връзки и нашата работа е да покажем какви са били те. Историята е много по-всеобхватна, ако погледнем на Тракия и от гледна точка на нейните съседи в древния свят“, заявява Йенс Дейнър.

След церемонията гостите се отправят групово към построената в началото на 70-те години сграда, вдъхновена от архитектурата на древноримските богаташки извънградски къщи. Докато посетителите сноват между галерията с мраморен под и

мъния и Гърция“, става ясно от информация във Фейсбук страницата на Генералното консулство в Лос Анджелис на 8 януари.

Генералният консул Бойко Христов е в постоянен контакт с ръководството на музея. По последна информация към момента няма непосредствена заплаха за сградния фонд и експонатите, посочват от дипломатическото ни представителство.

Българският дипломат е получил уверения, че около Вила

Лос Анджелис, 4 ноември 2024 г. Откриване на изложбата „Древна Тракия и класическият свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ в Музея „Гети“. Снимка: БТА

прибрани на сигурно място.

* * *

Българските експонати в Музея „Дж. Пол Гети“ в Лос Анджелис, САЩ, ще бъдат върнати в София до 28 март 2025 година. Това посочва на 18 февруари министърът на външните работи Георг Георгиев в отговор на въпрос на народния представител от „Възраждане“ Виолета Кърпачева, публикуван на интернет страницата на Народното събрание.

Екипите от Националния археологически институт с музей при Българска академия на науките (НАИМ-БАН) и от музей „Дж. Пол Гети“ работят по организиране демонтажа на изложбата „Древна Тракия и античният свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“, който ще започне в началото на март 2025 година, и по организиране връ-

щането на експонатите в България. По график пратките трябва да пристигнат в София до 28 март, след което поетапно ще бъдат върнати в експозициите и фондовете на всички участващи от българска страна 14 музея.

Възможностите за евентуално удължаване на срока на изложбата са обсъдени от ръководството на НАИМ и ръководството на музея „Дж. Пол Гети“ още в средата на януари. След окончателно овладяване на пожара се установява, че възстановяването на инфраструктурата в кварталите, непосредствено заобикалящи музейния комплекс, ще отнеме време и достъпът до Вила „Гети“ остава ограничен за неопределен срок. Поради това след обсъждане и преценка на всички възможности е взето решение срокът на изложбата „Древна Тракия и античният свят: Съкровища от България, Румъния и

Гърция“ във Вила „Гети“ да не бъде удължаван, обяснява министърът.

Експонатите от изложбата са в добро състояние и са подложени на постоянни проверки и контрол от страна на дежурните екипи от Вила „Гети“, посочва още Георг Георгиев.

Опустошителните горски пожари в Лос Анджелис и околностите му горят в продължение на три седмици и са напълно овладени в началото на февруари, съобщават властите на американския щат Калифорния, цитирани от ДПА. В началото на януари в района на Лос Анджелис избухват множество горски пожари, подхранвани от силните ветрове и изключително сухото време. Пожарите „Палисейдс“ и „Ийтън“ са най-тежките – изпепеляват обширни райони в огромния град и унищожават повече от 16 200 сгради.

Акад. Васил Николов, археолог:

Генетично ни е заложено да се интересуваме от корените си

Археологът акад. Васил Николов в аулата на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.
Снимка: Христо Касабов, БТА

„Хората винаги се интересуват от произхода си – това е характерна черта на човека, където и да е, той проявява внимание към корените си“, казва за списание ЛИК академик Васил Николов. По думите му за нас историческият разказ е ценен, защото благодарение на него се чувстваме „наистина пълноценни наследници на древността“.

Васил Николов е роден в град Бяла Слатина на 31 декември 1951 година. Завършва специалност „История“ с профил „Археология“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 1976 година.

През 1984-та Николов започва работа в Националния археологически институт и музей на Българската академия на науките (НАИМ – БАН), където остава до

2024 година. Кариерата му стартира с поста на научен сътрудник в Секцията по праистория, на която по-късно става и ръководител. В периода 2003-2007 година Васил Николов е директор на НАИМ – БАН, а през годините от 2003 до 2015-а е председател на Научния му съвет.

През 1999 година Васил Николов е избран за професор, а през 2014-а – за член-кореспондент на БАН. Седем години по-късно той вече е академик на БАН.

В периода 2017-2021 година Николов е заместник-председател на БАН, а през 2001-2008 и 2017-2021 година е член на Общото събрание на академията. В продължение на осем години – от 2013 до 2021-ва, е член на Управителния ѝ съвет.

През 1991 година Васил Нико-

лов оглавява Дирекцията „Музеи и художествени галерии“ в Министерството на културата. В периода от 2005 и досега той е член на „Специализирания експертен съвет за опазване на недвижимите културни ценности“ към министъра на културата.

Академик Николов развива преподавателска дейност – както в страната, така и в утвърдени университети по света. Освен това ръководи многобройни теренни археологически проучвания в различни точки от България. За научната и образователната си дейност той е носител на редица награди – както у нас, така и в чужбина.

Сред успехите му е откриването и широкомащабното проучване на праисторическия солодобивен и градски център Провадия-Солницата, което започва през 2005 година и продължава и досега.

Пред изданието на Българската телеграфна агенция академикът разказва за тракийското изкуство и първите изложби, организирани през миналия век, които го представят пред света, за нуждата от археологически наратив, когато медиите говорят за нови или популярни открития, както и за необходимостта от целенасочена държавна политика за археологическото ни наследство.

Академик Николов, как траките са подпомогнали формирането на културата ни? С какво те биха могли да изненадат чуждестранната публика, когато експонати от тяхната епоха се включват в пътуващи изложби?

– Тракийското изкуство, макар и често да е резултат от работата на древногръцки майстори, все пак отразява тракийската митология или вариант на тракийската митология с древногръцки персонажи. Но това е известно много отдавна.

Една от първите изложби, която беше създадена в България преди 1989 година в Националния исторически музей, беше за тракийското изкуство. Във времето след това тя имаше различни варианти, но беше първата след голямата изложба с български икони, която беше показана най-напред в Париж. Това се случи, когато Людмила Живкова като министър на културата и кръгът около нея, в който беше и уважаваният мой учител проф. Александър Фол, направиха възможното за отварянето на страната ни отвъд Желязната завеса именно чрез нейната древна култура. По това време българските музеи трудно можеха да бъдат посещавани от чужда публика. Политиката на отваряне на България, провеждана през 70-те години на миналия век от ръководството на Министерството на културата, правеше възможно представянето на тра-

кийската култура от българските земи в чужбина.

Траките не са някакво уникално явление. Те са една голяма общност от много племена, които са обединени от древногръцките автори под наименованието „траки“. Те са древно местно население, но във времето, когато древните автори ги забелязват, ги отразяват именно с този етноним.

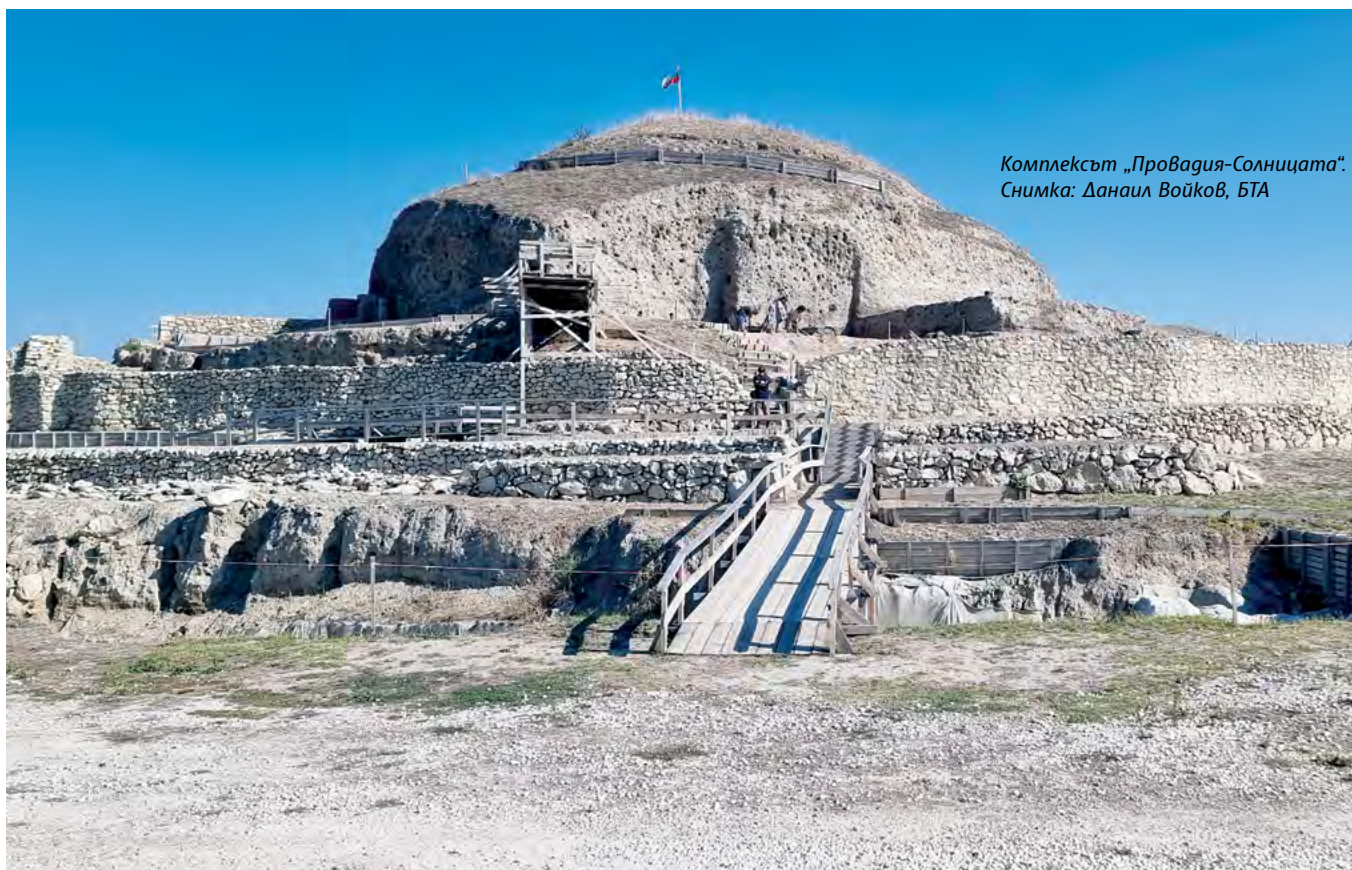
Траките имат много интересна култура и най-вече изкуство, което отразява тяхната митологична система. Така че не е изненада, че ние продължаваме да се радваме на изкуството, което идва от тяхното време, включително и на новите находки – например от римската епоха, които бяха открити тази година при Тополовград.

Населението и етнонимът „траки“ се среща до V-VI век, когато се слива с пришълците славяни. Тогава се загубват и езикът, и етнонимът „траки“. Но класическата тракийска древност е дълъг период след средата на първото хилядолетие преди Христа, та до първите векове след Христа – този период наистина представлява и ще представлява интерес занаят.

Каква е ролята на подобни изложби с износ на артефакти от културното ни наследство и представянето им в чужбина?

– Както споменах, тази идея – български изложби да бъдат показвани в чужбина – се поя-

ви, когато Людмила Живкова беше министър на културата. По-късно самият аз заедно с покойния колега Иван Иванов, проучвателя на Варненския халколитен некропол, бяхме куратори на една много голяма изложба в тогавашната Западна Германия. Тя включваше инвентара на голяма част от гробовете във Варненския некропол, включително златото и всички останали престижни находки, както и предмети от много богата материална култура от времето на късния халколит в българските земи. Изложбата в продължение на две години – от 1985 до 1987-а, беше във Федерална република Германия, като премина през пет града. Всъщност това беше първото показване на „Златния“ Варненски некропол в Европа, а преди това имаше само една изложба, която Иван Иванов беше представил в Япония. Това беше време, както казах, когато чуждите любители на древността на българските земи рядко можеха да попаднат в нашите музеи, понеже изобщо нямаше развит международен туризъм със страните оттамък Желязната завеса. От страните в Източна Европа идваха много хора в България, но главно на Черноморието, по-малко в нашите по-големи музеи. Докато любителите на древността от западноевропейските страни нямаха тази възможност като цяло да посещават България, изложбите там бяха много полезни и предизвикваха много

Комплексът „Провадия-Солницата“.
Снимка: Данаил Войков, БТА

силен интерес.

Но през 90-те години на миналия век, когато започнаха да идват много хора от Средна и Западна Европа, непрекъснатото излагане на български съкровища в чужбина и отделянето им от експозициите на нашите музеи започна вече да работи против нашите интереси. А и много малко средства се получаваха от изложбите извън страната, ако погледнем и финансовата страна. Ако тези съкровища оставаха постоянно в нашите експозиции, със сигурност нашите музеи биха получавали много повече средства от входните билети.

Когато през 2004 година беше направена може би последната много голяма изложба в Европа, посветена на траките, тогава по някакъв начин си струваше. Беше в Бон, в Кунстхале, и броят на посетителите ѝ беше наис-

тина огромен. В същото време, тъй като за няколко месеца отделихме съкровищата от България, чисто финансово сме загубили, но като средство за създаване на имидж постигнахме успех.

Важна беше подготвената в Националния археологически музей изложба „Съкровищата на България. От неолита до Средновековието“, представена в Рим и Копенхаген в началото на 2006-а. Беше свързана с рекламата на България в момента, когато се водеха преговорите за влизането ни в Европейския съюз. Първото представяне на изложбата беше в Рим в президентския дворец „Куиринале“ под егидата на президентите на Италия и България Карло Чампи и Георги Първанов. Премина с голям успех и с много овации в медиите. Същата изложба веднага след това беше показана в Националния музей

в Копенхаген под егидата на кралица Маргрете II и на президента Първанов. Там тя също предизвика много голям интерес. Това беше съвсем целенасочено представяне на България в момент, когато тя трябваше да бъде приета и беше приета в Европейския съюз – разбира се, не само заради показаната на престижни места в двете столици изложба, но това все пак създаде позитивен културен фон на предстоящото събитие.

Всъщност последната голяма българска археологическа изложба от този период беше показана в началото на 2007 г. в Античния музей в Базел. Носеше наименованието „Древните цивилизации на България. Златото на траките“. Като автор на концепцията исках тракийската епоха да бъде представена в контекста на хронологически съседните две големи

епохи – късната праистория и Римската епоха. Настоявах за това, защото швейцарците познаваха добре мястото на римската цивилизация на тяхната земя, преди която там са били само наколните селища. Искях чрез изложбата да покажем изключителната значимост на неолита и халколита в българските земи, после тракийската цивилизация и изкуство като акцент и накрая Римската епоха – западноевропейските посетители на музея в Базел да осъзнаят, че в българските земи преди римската власт е цъфтяла удивителна хилядолетна култура.

Изложбата в „Гети“ понастоящем също е един добър посланик. Може би трябва да акцентираме именно върху такива големи изложби, които за кратко време се представят сред по-голяма общност в чужбина. Да правим изложби в малки музеи извън страната, за мен няма вече никакъв смисъл. Пък и няма достатъчна сигурност в опазването на експонатите ни. Много хора идват от чужбина и очакват да видят големите съкровища и други важни находки от древността именно тук, в България, например в нашия Национален археологически музей.

Още като директор на Националния археологически институт и музей на БАН преди години съм предлагал да се използват непредставени в експозиция находки, намиращи се във фондовете на нашите музеи, които и без това не-

прекъснато се обогатяват, особено през последните две десетилетия, благодарение и на разкопките по инфраструктурните проекти. Така че бихме могли да използваме и възможностите, които тези изложби дават за консервация и реставрация на по-важните подвижни археологически ценности. Вместо да извадим културни ценности от постоянните експозиции, където сме представили и представяме най-доброто, ако искаме да правим изложби в чужбина, нека да представим така наречения втори ешелон. Просто времената се промениха. Основните, важните находки трябва да остават тук, за да привличаме туристи, особено от чужбина.

Освен за изложбите трябва да се погрижим и за определени недвижими археологически паметници с важно научно и експозиционно значение за развитието на международния ни туризъм.

Как изглежда работата на археолозите в страната? Какви са предизвикателствата пред теренните археологически проучвания?

– Вече започнаха заседанията по секциите в Националния археологически институт за отчетите на проучванията през миналата година. Трябва да се каже, че средствата, които Министерството на културата по принцип осигурява за планирани археологически разкопки, бяха дадени много късно, към края на годи-

ната и много колеги просто се отказаха. Но въпреки това бяха направени разкопки на доста обекти, повечето спасителни заради предстоящи инфраструктурни строежи.

Но няма да говоря само за тази година, а по принцип. Трябва да започна с това, че поне аз от две десетилетия, може би и повече, pledирам за създаването на Национална стратегия за археологическото наследство – но не само за нейното написание, понеже лесно може да се напише стратегия, но и да бъде следвана – защото има много примери за какви ли не стратегии, останали след приемането им само някъде в архивите на Народното събрание. Трябва да бъде приета с консенсус на най-високо политическо ниво. Трябва да бъде осъзнато, че България като страна, за която се смята, че е на трето място в Европа по броя на археологическите си паметници, не оценява археологическото си наследство от стратегическа гледна точка. Защото, първо, то трябва да бъде опазвано, да не бъде допускано иманярството да продължава да се вихри. Второ, трябва да бъде проучвано и трябва да бъде извършвана заедно с това музейна консервация и реставрация на археологическите находки – нещо, за което, тъй като обемът нарасна много, просто не достигат сили да бъде направено. И следващият проблем – в резултат на обемните разкопки по инфраструктурни проекти му-

Провадия, 21 септември 2023 г. Акаг. Васил Николов като ръководител на проучванията на археологическия комплекс „Провадия-Солницата”.
Снимка: Данаил Войков, БТА

зеите се загръстиха с археологически материали, чисто физически колежите няма къде да ги съхраняват. Трябва да бъде намерено решение.

Но се връщам към това, което казах преди малко – от една страна, са добитите подвижни археологически ценности, които постъпват в музеите. От друга страна – това, което не се прави или се прави рядко и на парче, е да се следва целенасочена политика за теренна реставрация и социализация на поне няколко археологически обекта, които ще представляват силен интерес за нашите и за чуждите туристи. По този начин археологическото наследство ще бъде превърнато във възможност не само за придобиване на необходимия имидж, но и за финансови приходи за общините, особено в победни райони. Ако има държавна

политика в това отношение, ако това наистина бъде осъзнато на високо политическо ниво, прието с консенсус от основните политически сили, ще може да бъде използвано така, както се прави в средиземноморските страни – имам пряко впечатление от Турция, така се прави и в Гърция, в Италия, в Испания, като в някои страни до 15% от brutния национален продукт се формира от туризма, свързан с археологическото наследство. А ние какво? Нищо!

Ще повторя – необходима е Национална стратегия за археологическото наследство, която да се приеме и да се изпълнява от българската държава! Необходимо е да се финансират много дейности така, както се прави в съседните страни, за да привлечем туристите и да получим брутен национален продукт.

През ноември бях на един световен конгрес по неолит в Югоизточна Турция, в град Шанлъурфа. Просто съм изумен как в този беден район са налетели много средства за проучване на важни праисторически обекти, оцелели много хилядолетия, които, както и кметът на града казва – изведнъж раздвижват района и просто променят структурата на стопанството му. Не мога да си обясня защо при нас това не се разбира!

Археологията присъства ли достатъчно в ежедневието на медиите днес? Необходимо ли е да бъде популяризирана допълнително?

– Относително е. Присъства тогава, когато нещо по-интересно бъде открито някъде. Ние, археолозите, сме хора, които се опитваме да

поддържахме по-тясна връзка с медиите. Не бих казал, че медиите винаги откликват – всяка от тях си има някакви приоритети. Откликва се на сензации или на открития, които са поднесени по начин, по който да изглеждат като археологическа сензация. А по отношение на хората това не е най-добрата политика. Защото те са свикнали да се вълнуват тогава, когато някъде излезе злато или нещо друго, на което археологът обръща специално внимание. Тогава хората започват да говорят, създават си представа на парче, но истинският археологически наратив не съществува в обществото. Това пак е проблем, който бих свързал с евентуалното приемане на Национална стратегия за археологическото наследство. За разлика от тук, в други страни археологическото наследство стават част от ежедневните размисли на много хора. Нужна е определена политика и в образованието, което не е толкова трудно, но трябва да бъде осъзнато.

Ние, екипът на Провадия-Солницата, сме изработили програма за контакти със системата на училищното образование, за каненето и убеждаването на учители и училищни ръководства – вместо да ходят някъде да си губят времето, учениците да бъдат водени по важни археологически обекти и да им се говори, да чуят това, което българската археология може да им разкаже. На Прова-

дия-Солницата имаме много посетители и се радвам винаги, когато има млади хора, деца и ученици. Ние винаги им разказваме, не пускаме просто хора на археологическия обект да се разхождат. Беседата е около 50 минути или един час, поднесена интересно. Опитваме се да впишем този обект в по-широк обществен контекст.

От 1985 година – когато правихме халколитната изложба в Западна Германия, досега са изминали 40 години, в които много често говоря за първата европейска цивилизация. В началото беше трудно да бъдат убедени колеги от Средна и Западна Европа, както и от други страни, но сега за всички вече е ясно, че първата европейска цивилизация възниква на Южните Балкани. Именно в тази зона в продължение на около 1000 години стават невероятни промени в обществото и в икономиката, които се разпространяват към Средна и Западна Европа.

Всичко това е важно да се разказва на хората и когато те дойдат – например в Провадия, и чуят разказа ни, питат: „Ама това защо не го казвате?“ Казваме го, обаче когато няма национална политика, когато медиите се вълнуват само от открития, които да бъдат представяни често извън контекст, като сензация, когато образователната система не го акцентира, не става. Просто трябва да се намеси и обра-

зователното министерство. Аз съм убеден, че сегашният министър, тъй като съм разговарял за всичко това с него в предишния му мандат, би съдействал да се дискутира вписването на познания за археологическото наследство в образователната система.

Като директор на Националния археологически институт и музей преди години съм се опитвал да привличам децата така, както съм виждал в други страни – просто ги водят в музеи, за да нарисуват някакъв предмет например, говори им се, разказва им се интересно за тяхното възрастово ниво за миналото на базата на археологическите артефакти. Сега нашият, а и други музеи в страната правят стъпки в това отношение. Целенасочена политика за създаване на позитивни нагласи у децата към археологическото наследство е абсолютно необходима за нашето общество.

Кои са според Вас най-забележителните открития на артефакти от хилядолетното ни минало, които осветляват части от историята ни?

– Това е много относително. Защото има находки, които носят важно научно съдържание и разказват за миналото, но не са много атрактивни, не са запомнящи се, а има отделни находки, които впечатляват хората. Те обикновено дори не познават контекста и най-често се вълнуват, раз-

Акад. Васил Николов държи в ръце книгата със свои интервюта „Предизвикателства, позиции, праистории“.
Снимка: Павлина Дудева, БТА

бира се, от златото. Така че аз не бих откroил артефакти, защото със сигурност ще кажа няколко, а ще пропусна много други.

По принцип имаме много важни находки, но те трябва винаги да бъдат представяни в техния контекст – това, което преди малко споменах – археологическият наратив липсва. Ние не можем да се съсредоточаваме само върху предмети, които сме нарочили, че са важни, или за които виждаме, че представляват в момента интерес за хората. За какво са важни? Не винаги е ясно. Но изглеждат лъскаво или изглеждат различно.

Макар че интересът на хората към археологическите проучвания се ражда с някакви конкретни находки. И ние на Фейсбук страницата на

Провадия-Солницата показваме това, което излиза от земята в момента – някои интересни джизими ценности. Но се опитваме не просто да ги показваме. Опитваме се да ги представим в контекст, да обясним смисъла им – за какво са използвани, как можем да ги интерпретираме, като информацията да бъде поднесена по начин, който да е подходящ за хората. Това е много важно – да говорим разбираемо на любителите на древността.

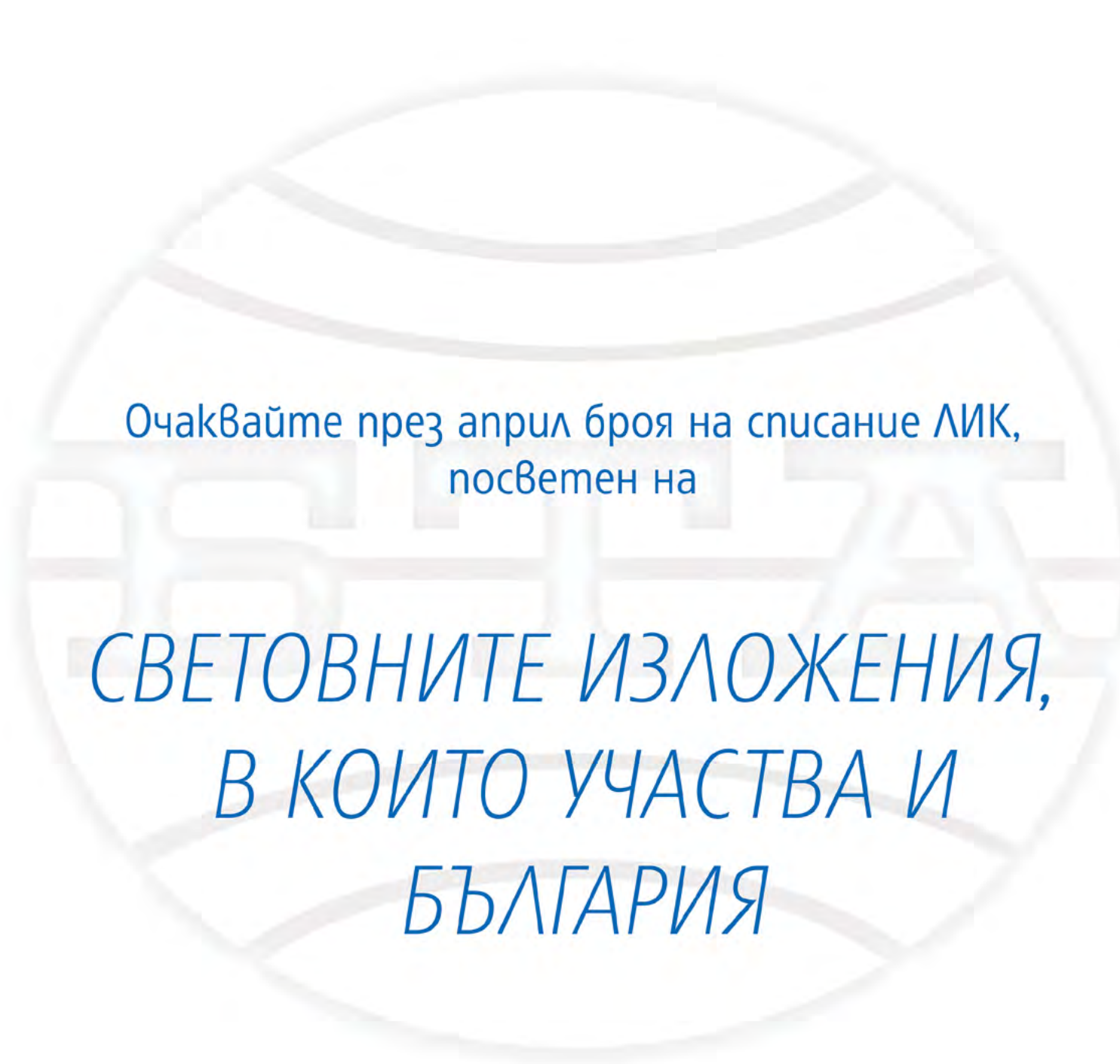
Не искам да изреждам находки, защото не това е смисълът на археологията.

Защо разказът за историческото ни наследство е важен?

– Хората винаги се интересуват от произхода си – това е характерна черта на човека, където и да е, той проявява внимание към корените си. В книгата с мои интервюта от последните 30 години, която академичното издателство публикува наскоро, често може да бъде прочетено именно това, че на хората трябва да обясняваме някои принципно важни неща за миналото – например, че няма прекъсване на живота на тази земя през последните 8000 години. Историята на съвременното общество започва с времето на първите земеделци и скотовъдци на Балканите, времето на раждането на първата европейска цивилизация. И оттогава няма прекъсване – нито в ма-

териалната култура, нито стратиграфски в поредицата от археологически паметници. Има едно население, което се смесва с други идващи от някъде групи и общности, но така или иначе винаги остава нишката към дълбоките корени. Хората наистина се интересуват от това, то им е генетично заложено, трябва да им се разказва чрез новите научни факти и аргументи. Но да не се правим на велики учени, пред хората това е най-лесно, а трябва да им разказваме разбираемо, на техния език. Това е много важно за всяко ново нещо, не само за археологията, а изобщо за науката.

Наблюдавам хората, които идват в Провадия-Солницата, където организираме и Ден на отворените врати – винаги на 22 септември. Те се запалват, като чуят, че носим гените на хората от преди 8000 години, че те самите са наследници на невероятно високата култура на древността. А ние сме наистина наследници на всичко това, което като археолози разкриваме в земята ни и е нормално с нашия разказ да предизвикаме хората да се интересуват от корените си. Задължително е да им се разказва разбираемо, без „изхвърляния“, интересно, заинтригуващо. Трябва да го правим. За да се почувстват наистина пълноценни наследници на древността, каквито те всъщност са. Да изпитат гордост, че са родени на тази земя.

Очаквайте през април броя на списание ЛИК,
посветен на

*СВЕТОВНИТЕ ИЗЛОЖЕНИЯ,
В КОИТО УЧАСТВА И
БЪЛГАРИЯ*

ЛИК
Литература Изкуство Култура

ИСТИНСКИТЕ НОВИНИ

- www.bta.bg
- Bulgarian News Agency
- [bta.bg](https://www.instagram.com/bta.bg)
- [bta.bg](https://twitter.com/bta.bg)
- Bulgarian News Agency
- BTAnewsBG
- Bulgarian News Agency (BTA)
- [bta.bg](https://open.spotify.com/track/bta.bg)